

PRIBLIŽAVANJE
MKSJ-A
LOKALNIM ZAJEDNICAMA
U BOSNI I HERCEGOVINI

BRČKO BRČKO BRČKO BRČKO BRČKO

FOČA FOČA FOČA FOČA FOČA FOČA

KONJIC KONJIC KONJIC KONJIC KONJIC

SREBRENICA SREBRENICA SREBRENICA

PRIJEDOR PRIJEDOR PRIJEDOR PRIJEDOR

TRANSKRIPT KONFERENCIJE

BRČKO

8. MAJ 2004.

International Criminal Tribunal
for the former Yugoslavia
Međunarodni krivični sud
za bivšu Jugoslaviju

PRIBLIŽAVANJE

MKSJ-A LOKALNIM ZAJEDNICAMA U BOSNI I HERCEGOVINI

TRANSKRIPT KONFERENCIJE

BRČKO

8. MAJ 2004.

Konferencija “Približavanje MKSJ-a lokalnim zajednicama u BiH” održana u Brčkom ne bi bila moguća bez napornog rada i posvećenosti mnogih ljudi i agencija. Izražavamo zahvalnost svima onima koji su omogućili održavanje ove značajne serije konferencija.

Posebno zahvaljujemo Helsinškom odboru za ljudska prava u Republici Srpskoj, Bosna i Hercegovina. Odajemo priznanje njihovoj predanosti u traganju za istinom i očuvanju osnovnih ljudskih vrijednosti, često u uslovima otvorene netrpeljivosti.

Ovu konferenciju je izdašno pomoglo Ministarstvo vanjskih poslova Velike Britanije.

Najdublje izraze zahvalnosti upućujemo onima koji su najviše pogođeni zločinima kojima se ova konferencija bavila. Bez njihove hrabrosti ništa se ne bi moglo postići.

Približavanje

MKSJ-a lokalnim zajednicama u Bosni i Hercegovini

SERIJA KONFERENCIJA

BRČKO

8. MAJ 2004.

Publikacija Službe za medije/komunikacije, Sekretarijat MKSJ-a

Urednik: Liam McDowall

Grafička obrada: Leslie Hondebrink-Hermer

Saradnici: Ernesa Begić-Ademagić, Rebecca Cuthill, Klara Dokmanović, Petar Dubljević, Matias Hellman, James Landale, Magdalena Spalinska

Štampa: Albani Drukker, Haag, Nizozemska
2009.

Sadržaj

Plan Brčkog	iv
Predgovor	v
Spisak učesnika	vi
Pozdravne i uvodne riječi	1
Prva sesija Istrage	4
Slike	13
Druga sesija Potvrđivanje optužnice; Hapšenje i prebacivanje optuženih i njihova prava	29
Treća sesija Sporazumi o izjašnjanju o krivici; Izvođenje dokaza optužbe i odbrane	34
Četvrta sesija Presuda i odmjeravanje kazne	46
Peta sesija Žrtve i svjedoci; Završne riječi	53
Pitanja i odgovori	55

Plan Brčkog

Legenda

1. Bolnica
2. Dom zdravlja
3. Drvena džamija
4. Džamija
5. Džamija
6. Džamija
7. Policijska stanica Brčko (SUP)
8. Sportska dvorana Partizan
9. Kasarna JNA
10. Autobusko preduzeće "Laser"
11. Poljoprivredna imanja
12. Masovna grobnica

Predgovor

Tokom 2004. i 2005. godine, *Outreach* program Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) održao je niz značajnih konferencija pod nazivom “Približavanje MKSJ-a zajednicama u Bosni i Hercegovini”. Viši službenici MSKJ-a putovali su u Bosnu i Hercegovinu kako bi lokalnom stanovništvu u mjestima u kojima su izvršeni neki od najzloglasnijih zločina u nadležnosti Međunarodnog suda objasnili predmete na Međunarodnom sudu. Te konferencije su se održale u Brčkom, Foči, Konjicu, Prijedoru i Srebrenici.

Konferencija u Brčkom omogućila je Međunarodnom sudu da upozna zainteresovane strane - asocijacije žrtava, opštinske vlasti, zvaničnike pravosuđa i policije, kao i lokalne političare i predstavnike civilnog društva - s detaljnom i sveobuhvatnom slikom aktivnosti Međunarodnog suda u vezi s navodima o ozbiljnim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava počinjenim na tom području tokom oružanog sukoba od 1992. do 1995. godine.

Obilno se koristeći raznim dokaznim predmetima predočenim u postupcima na MKSJ-u, predstavnici Međunarodnog suda bili su u mogućnosti da pruže uvid u pomne i detaljne istrage koje je vodio Međunarodni sud i objasne kako su navodi o ubistvima, premlaćivanjima, silovanjima, nečovječnim uslovima i pljačkama civila dokazani pred sudom. U predmetima protiv Gorana Jelisića i Ranka Češića oba optužena su proglašena krivim za povrede zakona i običaja ratovanja i zločine protiv čovječnosti i izrečene su im kazne od 40 odnosno 18 godina zatvora.

Reakcije publike su ukazale na potrebu da se nastavi s nastojanjima da se počinioci svih zločina izvedu pred sud, bez obzira na nacionalnost žrtava ili počinitelaca. Predstavnici MKSJ-a ponovo su izrazili spremnost Međunarodnog suda da nastavi činiti sve što može kako bi pomogao nacionalnim vlastima u pokretanju novih krivičnih postupaka.

Ova knjiga sadrži sažetak svih aktivnosti koristeći se transkriptima konferencije, uključujući uvodna izlaganja, prezentacije zaposlenih na Međunarodnom sudu, fotografije korištene kao dokazni material u predmetima i pitanja publike.

U nastavku se nalazi spisak govornika koji su učestvovali u radu konferencije:

Branko Damjanac
Gradonačelnik Brčkog

Branko Todorović
Predsjednik Helsinškog odbora za ljudska prava u Republici Srpskoj

David Tolbert
Zamjenik sekretara, MKSJ

Bernard O'Donnell
Vođa istražnog tima, Tužilaštvo, MKSJ

Geoffrey Nice
Glavni zastupnik optužbe, Tužilaštvo, MKSJ

Cécile Tournaye
Pravni savjetnik, Sudska vijeća, MKSJ

Olivier Fourmy
Bivši viši pravni savjetnik, Sudska vijeća, MKSJ

Refik Hodžić
Bivši koordinator *Outreach* programa MKSJ u Bosni i Hercegovini

Pozdravne i uvodne riječi

Branko Damjanac, gradonačelnik Brčkog:

Dame i gospodo, kao što ste vidjeli iz poziva za današnju konferenciju, mi ćemo danas imati priliku da se upoznamo sa dva predmeta koja se tiču Brčkog, a koja su okončana na Međunarodnom sudu u Haagu i da na taj način dobijemo punu sliku o tim procesima. Kroz njih ćemo se upoznati sa radom Suda, u cilju našeg potpunijeg informisanja, s jedne strane, i pripreme domaćih pravosudnih institucija i drugih organa da preuzmu jedan aspekt tog rada, s druge strane. Slične konferencije će se održati u pet gradova u Bosni i Hercegovini.

Za nas je veliki izazov, iskušenje i odgovornost da ova konferencija protekne bez eventualnih negativnih konotacija i da postigne postavljeni cilj. Ubijeden sam da za to imamo snage, razumijevanja i želje da pokažemo da Brčko Distrikt predstavlja lokalnu zajednicu za koju nema tabu tema i u kojoj se demokratija odvija u pozitivnom smjeru i da Brčko Distrikt zaista može služiti kao primjer drugima u BiH i šire. Na to ukazuju mnoga dostignuća koje je Brčko Distrikt ostvario u proteklom periodu svog postojanja i razvoja. To se prije svega odnosi na sljedeće: ostvaren je 100% povratak imovine; obnovljeno je oko 5.500 stambenih jedinica; ostvaren je povratak preko 21.000 lica; izdvajaju se značajna sredstva za razna socijalna davanja; skoro u potpunosti je rekonstruisana infrastruktura; obnovljeni i rekonstruisani svi školski objekti; izgrađene su mnoge sportske dvorane i obrazovne institucije; Skupština, pravosudni organi i policija funkcionišu na multietničkom principu. Brčko je danas otvoren grad. Ovdje se održavaju međunarodni ekonomski sajmovi, kao i mnogi kulturni događaji. Brčko distrikt je aktivan član Evroregionalne saradnje zajednica Dunav - Drava - Sava i evropskih asocijacija. Nastavljamo razvijati Distrikt Brčko i sistem našeg cjelokupnog društvenog života i u srcu nosimo vitalne interese svih građana.

Vjerujemo da će ova konferencija i aktivnosti koje će uslijediti pridonijeti sticanju uvida u istinu i postići rezultate koji će promovisati toleranciju, obogatiti naša iskustva i ojačati povjerenje među našim narodima. Moramo dati punu podršku aktivnostima nadležnih istražnih, sudskih i drugih vlasti koje rade na otkrivanju zločina i počinitelaca i u Brčkom i drugdje. Moramo se suočiti s istinom i svi počinioци zločina, bez obzira kojoj zajednici pripadaju, moraju biti kažnjeni. Zbog poštovanja prema žrtvama, istražni postupci se ne smiju zloupotrebjavati u političke svrhe. Svi mi koji predstavljamo vlast, imamo dužnost da spriječimo zločin i da ga kaznimo. To je naročito važno ovdje, kako bismo stvorili konstruktivnu i tolerantnu multietničku zajednicu. Ne bih želio da se događaji iz nedavne prošlosti koriste za marketing i pripisuju bilo kom narodu i da se tako raspiruje međunacionalna netrpeljivost i mržnja. U tom smislu, želim da iskažem punu podršku Helsinškom odboru i Haškom tribunalu u njihovom radu na procesuiranju ratnih zločina, naročito onih počinjenih u Brčkom, i na uspostavi kažnjivosti za sve zločine. Naše sudske vlasti imaju veliku odgovornost da razviju svoje sposobnosti. Još jednom, želim vam puno uspjeha u radu.

Branko Todorović, predsjednik Helsinškog odbora za ljudska prava u Republici Srpskoj: Poštovani gosti i prijatelji, Helsinški odbor za ljudska prava u Republici Srpskoj je i u proteklim godinama imao niz aktivnosti kojima je pokušavao ohrabriti uspostavljanje i izgradnju kapaciteta pravosuđa u BiH. U tom pravcu, u proteklim godinama mi smo zajedno sa Haškim sudom imali niz različitih aktivnosti usmjerenih ka jačanju kapaciteta pravosuđa u našoj zemlji. Činjenica da je Haag fizički udaljen od BiH, zloupotrebjavana je vrlo često od onih koji su na različite načine željeli kompromitovati rad Suda i dezinformisati lokalnu zajednicu i izbjeći sopstvenu odgovornost. Vođeni idejom da pri-

bližimo rad Međunarodnog krivičnog suda lokalnoj zajednici vezano za sudske procese o zločinima koji su se tokom rata dešavali u lokalnim zajednicama, mi smo odlučili da zajedno sa *Outreach* programom Haškog tribunala održimo niz konferencija. Te konferencije bi trebalo da znače jednu prezentaciju onoga što su Tužilaštvo i pretresna vijeća u Haagu radili u vezi sa zločinima koji su počinjeni u lokalnim zajednicama. Mi se nadamo da će ova konferencija doprinijeti boljoj informisanosti lokalnih zajednica u BiH, ali da će istovremeno biti podsticaj lokalnom pravosuđu da preuzme svoje obaveze na procesuiranju počililaca zločina. U BiH mi se konstantno suočavamo s jednim pitanjem, a to je da li će pred

Konferencija u svojoj suštini bi trebala da znači podršku u uspostavljanju istine i izgradnje pomirenja u ovom dijelu BiH.

Haškim sudom odgovarati samo jedan mali dio onih koji su počinili ratne zločine tokom rata u BiH. To je pitanje koje često postavljaju porodice žrtava i to pitanje zaista treba neizostavno riješiti kao garanciju budućnosti BiH. Pitanje je kada će odgovarati oni drugi. Mi zaista posebno značajnim smatramo prisustvo predstavnika više udruženja porodica žrtava danas ovdje, predstavnike pravosuđa Brčkog i Bijeljine, istražitelje, predstavnike nevladinih organizacija koje se bave ljudskim pravima, medija, ali svakako i onih koji danas kreiraju političku stvarnost sjeveroistočnog dijela BiH. Konferencija u svojoj suštini bi trebala da znači podršku u uspostavljanju istine i izgradni pomirenja u ovom dijelu BiH.

Na kraju, želim da se zahvalim našim prijateljima iz Haaga koji su danas ovdje sa nama, istražiteljima, tužiocima, predstavnicima Vijeća - na njihovoj volji da budu danas ovdje i da nam pokažu ono što su uradili vezano za zločine koji su počinjeni u Brčkom. Takođe se zahvaljujem i našim domaćinima, gradonačelniku, predsjedniku i članovima Skupštine koji su se nesebično trudili da pomognu da se organizuje ova konferencija. Želim da zahvalim svima koji su danas došli ovamo. Nadam se da ćemo zajedno poslati poruku o spremnosti građana BiH da pomognu da se obnovi vladavina zakona i borba dobra protiv zla.

David Tolbert, zamjenik sekretara, MKSJ:

Zahvaljujem gradonačelniku za njegove veoma interesantne uvodne komentare i takođe želim da se zahvalim predstavnicima Helsinškog odbora, koji su nam pomogli da osmislimo ovaj program. Dobit ćete iscrpne informacije i od predstavnika Tužilaštva i istražitelja, a ovdje su takođe i predstavnici Vijeća. Sekretarijat u našem Sudu ima drugu funkciju. On pruža podršku i Sudskim vijećima i Tužilaštvu na vrlo neutralan način. Ja, kao predstavnik sekretara, i Refik Hodžić pokušat ćemo da olakšamo odvijanje konferencije, a suštinske komentare čut ćete od naših kolega iz Tužilaštva i Sudskih vijeća. S obzirom da predstavnici odbrane danas nisu ovdje prisutni, ja ću pokušati da ih predstavim i objasnim vam njihovu ulogu.

Međunarodni sud je održao mnogo manifestacija širom bivše Jugoslavije na kojima je objašnjavao svoj rad, a takođe smo mnogo uradili na obuci advokata i sudija. Međutim, danas smo ovdje da uradimo nešto drugo, da razgovaramo direktno sa Vama o konkretnim predmetima, koji su kod nas bili 1) predmet istrage, 2) u kojima je podignuta optužnica i održano suđenje, 3) donesena je presuda u tim predmetima, i 4) izrečene su kazne. Ovo činimo u istoj onoj zajednici u kojoj su ti predmeti nastali i gdje su se ti događaji dogodili. Naš je cilj danas da vam objasnimo na direktan i jasan način što je učinjeno, koncentrišući se na činjenice u tim predmetima i objašnjavajući, kad je to potrebno, kako teče pravni proces.

Ono što Međunarodni sud nikad neće moći da uradi jest da krivično goni svaku osobu, ili čak veliki broj osoba koje su navodno počinile ozbiljna kršenja humanitarnog prava. Nikad nije bilo dovoljno vremena ni dovoljno sredstava da se to učini, a sada prema uputama Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija, glavna tužiteljica mora da se usredsredi na počinioce najtežih zločina kako bi mogla da privede istrage do kraja ove godine, do kraja decembra 2004. godine. To se kod nas zove strategija okončanja rada Suda, koja nas obavezuje da završimo sve postupke u prvoj instanci do kraja 2008. godine i sve žalbene postupke do kraja 2010. godine. Međunarodni sud je, vjerujem, poduzeo mnogo da prekine nekažnjivost, što ćete vidjeti na primjeru dva predmeta o kojima ćemo danas govoriti. Međutim, Međunarodni sud će sve više predavati lokalnim tužiocima i sudovima odgovornost za krivično gonjenje ratnih zločinaca. Veoma tijesno saradujemo sa Uredom visokog predstavnika u BiH i sa svim organima vlasti u Bosni i Hercegovini na uspostavljanju Specijalnog vijeća za ratne zločine pri Sudu BiH, tako da će se krivično gonjenje počinitelja ratnih zločina nastaviti ovdje. Takođe, naglašavam da se jako zalažemo da pružimo dokaze koje imamo i stručne savjete i pomoć lokalnim tužiocima i sudovima da bismo im omogućili da oni pokrenu lokalne postupke i da završe posao koji je započeo Međunarodni sud.

Međutim, za sada želimo da se usredsredimo na dva predmeta koji su bili predmet rada na našem Međunarodnom sudu i koji su proistekli iz događaja ovdje u Brčkom, bukvalno odmah iza čoška od mjesta gdje mi se sada nalazimo. To su predmeti *Jelisić* i *Češić*. Pokušaćemo najtačnije i najpotpunije što možemo da vam opišemo kako su ti događaji, koji su rezultirali stvarnim žrtvama, istraženi i zatim dovedeni pred sud u Haagu. To su događaji koji su uticali na vas i na vašu zajednicu i danas želimo da demistifikujemo što se desilo poslje ovdašnjih događaja i kako se proces odvijao u Haagu. Zbog toga mi je drago što danas ovdje imamo ugledne učesnike, dopustite mi da ih kratko predstavim. Iz Tužilaštva je sa nama Geoffrey Nice, koji je učestvovao u jednom od ovih predmeta, a takođe je tužilac u predmetu *Milošević*. Sa nama je, takođe, Bernie O'Donnell, koji je vođa jednog od tima istražitelja. Zatim je tu Olivier Fourmy, koji je bio viši pravni savjetnik u Pretresnom vijeću u jednom od predmeta o kojima ćemo govoriti, a Cécile Tournaye je bila pravni savjetnik i radila je takođe na tim predmetima.

Hvala vam puno što ste došli na ovu konferenciju. Radujemo se što ćemo imati ovu priliku da vam objasnimo naš rad i da kasnije odgovorimo na vaša pitanja. Za mene je stvarno velika čast što sam danas među vama da razgovaramo o ovim događajima.

Prva sesija Istrage

Bernard O'Donnell, vođa istražnog tima, Tužilaštvo, MKSJ:

Ja sam vođa istražnog tima u Tužilaštvu Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju. Počeo sam raditi na istrazi u Brčkom nakon početka rada na Međunarodnom sudu, u drugoj polovini 1996. godine, kad je rad na mjestu zločina tek počinjao, i nastavio sam da radim na tom predmetu sve do hapšenja Gorana Jelisića.

Danas ću vam iznijeti neke detalje o ranoj istrazi, o uviđaju obavljenom na mjestu zločina oko Brčkog, ekshumacijama masovnih grobnica koje smo mogli da lociramo u Brčkom i o razgovoru obavljenom s Goranom Jelisićem nakon njegovog hapšenja.

O zločinima počinjenim u Brčkom istragu su vodili brojni međunarodni posmatrači prije osnivanja Međunarodnog suda. Komisija eksperata, koja je osnovana u skladu s Rezolucijom Savjeta bezbjednosti 780, dala je konačni izvještaj u maju 1994. godine. U tom izvještaju, Komisija navodi neke detalje događaja u Brčkom od maja 1992. godine, uključujući maltretiranje u objektima za pritvor, grupna strijeljanja i silovanja. Mnogi od navodnih počinilaca su bili neimenovani vojnici ili pripadnici neregularnih jedinica. Jedan direktan počinilac koji je pominjan poimence u tom izvještaju bio je Goran Jelisić, koji je nazivan i "srpskim Adolfom". Gospodin Mazowiecki, specijalni izvjestilac Komisije UN-a za ljudska prava 1993. godine je takođe podnio izvještaj o zločinima u logoru Luka u Brčkom. Izvještaj *Human Rights Watch*-a takođe sadrži detalje o pogubljenima u zatvorskom objektu Luka. Dvojica zloglasnih počinilaca, pominjana su u izvještaju *Human Rights Watch*-a kao Goran Jelisić i izvjesna osoba po imenu Ranko. Međunarodni sud je takođe dobio opširan materijal od vlasti u Bosni i Hercegovini, u kojem su navedeni detalji zločina i potencijalni svjedoci.

Prije 1996. godine Tužilaštvo nije imalo pristup područjima gdje su počinjeni zločini. Zbog toga se istraga o uglavnom sastojala od pregleda ogromne količine informacija koje se odnose na događaje u Brčkom i razgovora sa svjedocima do kojih su istražitelji mogli doći.

U ranim danima djelovanja Tužilaštva, mnogo se razmišljalo o odabiru osumnjičenih protiv kojih bi se podigle optužnice. Tužilaštvo posjeduje dokumente, izjave, presretnute razgovore i druge dokaze o hiljadama ljudi koji su navodno počinili zločine za koje je Sud

Razgovaralo se sa stotinama svjedoka prije nego što izabrano osumnjičene protiv kojih će se voditi istraga.

Na osnovu dokaza, koji su bili na raspolaganju, odvojena su dva osumnjičena za ovu istragu, Goran Jelisić i Ranko Češić.

nadležan i koji su se, prema tome, mogli istraživati. Ne računajući vrijeme ili sredstva koji bi bili potrebni da se zaista istraže svi ti predmeti, procesuiranje svih njih bi doslovce trajalo stotinama godina a da svako suđenje traje samo dva mjeseca. Zbog toga su se u Tužilaštvu morale donositi teške odluke o kojim osumnjičenim voditi istragu i krivično ih goniti. Razvijena je strategija, koja se odnosila na najviše političke i vojne vođe, kao što su Karadžić, Mladić, Milošević, kao i na najzloglasnije počinioce, kao što su Jelisić i Češić.

Razgovaralo se sa stotinama svjedoka prije nego što izabrano osumnjičene protiv kojih će se voditi istraga. Na osnovu dokaza, koji su bili na raspolaganju, odvojena su

dva osumnjičena za ovu istragu - Goran Jelisić i Ranko Češić. Jelisić je, prema tvrdnjama svjedoka, govorio o ubistvu 80 ljudi u jednom danu i hvalisao se da je poslan da očisti Brčko od Muslimana, ili "balija", kako ih je on nazivao. Mnogi svjedoci su smatrali Ranka Češića sljedećim najgorim počinioцем zločina na području Brčkog. Nažalost, mnogi od počinilaca ozbiljnih zločina nisu mogli biti identifikovani.

U oktobru 1996. godine Tužilaštvo je prvi put dobilo pristup mjestu zločina i obavilo je misiju forenzičke istrage. Svjedoci sa kojima smo razgovarali govorili nam o sljedećem: o dizanju u vazduh mostova na rijeci Savi; zločinima počinjenim u sportskoj dvorani "Partizan", uključujući i ubistva koja je počinio Češić, a koja se pominju u Optužnici protiv njega; o ubistvima i pritvoru u logoru Luka; upotrebi kamiona iz tvornice "Bimeks" da bi se transportovala tijela do masovnih grobnica; pritvoru i ubistvima u prostorijama autobusnog preduzeća "Laser", uključujući i o ubistvu koje je navedeno u Prvobitnoj optužnici protiv Gorana Jelisića; uništavanju kulturnih i vjerskih objekata; pogubljenjima civila koja je počinio Jelisić u bočnoj uličici blizu policijske stanice u centru grada; i o pritvoru i ubistvima u policijskoj stanici Brčko. Svjedoci su takođe dali informacije o lokacijama potencijalnih masovnih grobnica i drugim lokacijama ubijanja i pritvora.

Pripremio sam odabir fotografija sa mjesta zločina do kojih je došla misija krajem 1996. godine. Mi smo tokom te misije snimili doslovce hiljade fotografija i napravili stotine crteža, te snimili desetine sati video materijala. Prema tome, ovo je samo mali odabir materijala. Cilj misije 1996. godine bio je da se dođe do video snimaka i fotografija ključnih lokacija gdje su se zločini dogodili, da se potraže fizički dokazi koji su možda još na raspolaganju na tom području - to je, naravno ovisilo o području i načinu na koji je korišteno u međuvremenu - i da se provjere informacije koje su dobivene od svjedoka, te da se dobiju potkrepljujući dokazi gdje je to moguće, koji bi potvrdili vjerodostojnost tih izvjava ili istaknuli nedosljednosti u izvjavama svjedoka.

Jedna od lokacija koju su svjedoci pomenuli bio je most na rijeci Savi, koji se vidi na slikama br. 1 i 2. To je, naravno, most na rijeci Savi koji povezuje Brčko sa Gunjom. Iako dizanje mostova u vazduh nije direktno vezano za istragu u predmetu *Jelisić*, mi smo snimili video materijal i napravili fotografije mosta, kako bi se mogle koristiti u kasnijim postupcima protiv počinilaca koji su bili na položajima vođa. Prije nego što nastavim, da li Geoffrey Nice želi da objasni korištenje dokaza skupljenih u jednom predmetu, a koji mogu biti relevantni za drugi predmet?

Geoffrey Nice, glavni zastupnik optužbe, Tužilaštvo, MKSJ:

Vi ne možete da koristite u jednom predmetu koji se odnosi na određeni lokalitet sve dokaze koje se odnose na taj lokalitet. Dva predmeta u kojima su održana suđenja vezana za Brčko odnosila su se na osobe koji su bile vrlo nisko u lancu rukovođenja. Zločine koje su oni počinili bili su nevjerovatno užasni, ali to ih nije podiglo na nivo da bi na bilo koji način mogli biti odgovorni za djela kao sto je dizanje u vazduh mostova, što je bez sumnje bilo organizovano na višem nivou. Mi to naglašavamo, jer ponekad postoji zabrinutost da se nismo bavili dizanjem mosta u vazduh ni na jednom od suđenja koji su se odnosili na Brčko. Ti se dokazi, međutim, razmatraju na suđenju Krajišniku i nadamo se da će tokom tog suđenja biti presuđivano u vezi s tim.

Bernard O'Donnell:

Sad ću vam pustiti odlomak sa suđenja u predmetu *Krajišnik* kao primjer dokaza koji se tiču razaranja mosta u Brčkom.

(transkript sa suđenja)

Naziv i broj predmeta: *Krajišnik* (IT-00-39)
Svjedok: Izet Gaši
Datum: 04.02.2004.

Svjedok: Ujutro 30. aprila (1992), tačnije, ja mislim, bilo je pola pet ujutro, jake dvije eksplozije su me probudile. I mene i ženu i dijete. I mi smo ustali. Na mojoj zgradi... jedan prozor na mojoj zgradi je puk'o... ustvari na mom apartmanu i još par prozora na drugim stranama je puklo. Mi u početku nismo znali šta je razlog te eksplozije, međutim kasnije telefoni su radili, pa smo zvali jedni druge i na kraju smo saznali da je neko digao mostove na Savi. Dva mosta, jedan željeznički, a jedan je bio za putnički saobraćaj samo i pješake.

Tužilac: Gospodine Gaši, da li pred sobom na ekranu vidite ovu fotografiju?

Svjedok: Da.

Tužilac: Poznajete taj prizor? Recite sudijama što je to.

Svjedok: To je taj most na Savi u Brčkom.

Tužilac: Prikazuje li ova fotografija dio mosta koji je pao u rijeku zbog eksplozije?

Svjedok: Ja sam bio ovdje na tom mjestu gdje ovaj dio fali, taj dan. Jest', to je taj dio mosta.

Tužilac: Je li on izgledao tako toga dana kada ste ga Vi vidjeli?

Svjedok: Tačno ovako.

Tužilac: Da se vratimo korak natrag na trenutak. Nakon što ste čuli tu eksploziju, jeste li pošli vidjeti šta se dogodilo?

Svjedok: Nisam otiš'o tad, nego sam ust'o i, šta ja znam, oko 6:30 morao sam da idem na posao, jer u sedam sati svako jutro moram da idem. Pa sam krenuo pješke od kuće do Elektrodistribucije. Kad sam došao u Elektrodistribuciju, naš direktor nam je rek'o da ne treba danas da radimo, da idemo svojim kućama. Znači, vratio sam se nazad. Onda sam rek'o ženi odoh ja da vidim, ovaj, onaj most na Savi, kao što ljudi pričaju, dignut je u zrak. I tako, otprilike je bilo pola deset kad sam došao na to mjesto da vidim taj most.

Tužilac: I šta ste vidjeli kada ste došli na most?

Svjedok: U samom centru grada, prije policijske stanice, vidio sam par komada ljudskih tijela razbacanih po asfaltu. Tačnije, preko puta zgrade SUP-a (Sekretarijat unutrašnjih poslova) ima jedan mali park. Neko je uzeo vrata, obična vrata sa stana, i prekrpio donji dio muškog ljudskog tijela sa nogama i jednim dijelom stomak. Kasnije sam proš'o pored hotela "Posavine", iza hotela "Posavine" vidio sam komade dječjih nogu. Doš'o sam do mosta, bilo je još ljudi ondje i bilo je policajaca iz policijske stanice Brčko i još nekih poznanika. I možda tu ljudi su počeli komentarisat ko je uradio, šta je uradio. Policajci oni svi izgubljeni ondje, ne znaju ni oni jadni šta da rade, da li da obezbjeđuju mjesto? I poslije jedno možda pola sata pojavilo se vozilo JNA (Jugoslovenske narodne armije), koje je

vozilo možda osam-deset ljudi pozadi na toj prikolici. Pinzgauer je bio, veći onaj. Svi su bili naoružani, maskirne uniforme, šljemovi na glavama. Onda je jedan oficir iskočio iz vozila, nešto je razgovarao sa jednim od policajaca, da raščisti, valjda, taj svijet, dolazi neka komisija, tako kažu. Onda su sjeli opet u vozilo ti isti vojnici i produžili tamo prema drugom dijelu grada Brčkog. Tu sam se zadrž'o možda još pola sata, ljudi su komentarisali i onda sam se vratio prema svom stanu tamo. To je bilo sve.

Bernard O'Donnell:

Kasnije u svom svjedočenju, Izet Gaši je govorio o razgovoru koji je imao sa izvjesnim Radetom Božićem, pripadnikom Crvenih beretki (*elitna jedinica policijskih snaga Srbije*). Tokom tog razgovora, Božić je rekao da je on bio komandant operacije dizanja u vazduh mosta na rijeci Savi i da mu je jako žao da je mnogo civila stradalo u toj operaciji. Rekao je da su osobe puštene da pređu most prije nego što su trebale biti puštene, a da su oni morali da dignu most u vazduh.

Druga lokacija na kojoj su počinjeni zločini jest sportska dvorana "Partizan". Protiv Češića je podignuta Optužnica za ubistvo pet ljudi u sportskoj dvorani "Partizan" 5. maja 1992. godine ili oko tog datuma. Mi smo otišli tamo 1996. godine i snimili smo fotografije objekta kako bismo ih mogli pokazati svjedocima, ako bude potrebno, tokom kasnijih intervjua. Forenzički pregled sportske dvorane i područja van nje nije bio moguć zbog vremena koje je proteklo i zbog upotrebe tog objekta u međuvremenu. Svjedoci su nam govorili o kamionima "Bimeksa" koji su korišteni za prebacivanje tijela s lokacija oko Brčkog do masovne grobnice na rubu grada. Slika br. 3 je pogled iz vazduha na taj objekat. Slike br. 4 - 6 su snimljene u samom tom preduzeću. Slike br. 5 i 6 prikazuju jednu od hladnjača u stražnjem dijelu kamiona "Bimeksa".

Na slici br. 7, na kojoj je masovna grobnica u Brčkom snimljena 1992. godine, na vrhu se vidi kamion, koji izgleda kao kamion "Bimeksa" koji je korišten za prebacivanje tijela. Uvećanje na slici br. 8 jasno pokazuje da je to zaista kamion "Bimeksa". Imali smo broj tablica jednog od kamiona koji je korišten i otišli smo u "Bimeks" da ga pokušamo pronaći. Takođe smo pokušali da potkrijepimo informacije koje smo dobili od svjedoka. Pregledali smo mnoga vozila u "Bimeksu", ali kamion koji je korišten nije bio ondje i nismo došli do značajnijih forenzičkih dokaza. Pretražili smo kuću porodice Jelisić. Pronašli smo neke materijale, ali nažalost nismo pronašli Jelisića.

Otišli smo u autobusno preduzeće "Laser" da bismo došli do informacija koje bi potkrijepile izjave svjedoka i takođe napravili fotografije i video snimke, u slučaju da kasnije budu važni. Imali smo informacije o zatvaranju ljudi u "Laseru" i premlaćivanjima i ubistvima civila koji su tamo držani. Jelisić je bio optužen za ubistvo Kemala Sulejmanovića na toj lokaciji u Prvobitnoj optužnici. Područje je fotografisano i napravljeni su crteži radi kasnijih intervjua sa svjedocima. Izvještaji Komisije eksperata i drugi izvještaji pominju razaranje kulturnih i vjerskih objekata u Brčkom. Mi smo dokumentovali što smo mogli tokom naše misije 1996. godine. Dokazi o razaranju kulturnih i vjerskih objekata u Brčkom su korišteni na suđenju Miloševiću i biće korišteni u drugim predmetima, uključujući predmet *Krajišnik*.

*Najzloglasniji zatočenički objekat
u Brčkom bio je objekat Luka.*

Najzloglasniji zatočenički objekat u Brčkom bio je objekat Luka. Ovdje vidite hangare u kojima su držani zatvorenici i kancelarije koje su koristili Jelisić i ostali. Ako pogle-

date fotografiju (slika br. 9), glavno skladište je to koje je korišteno za zatvaranje. Prve zgrade, najbliže kraju su hangari, a kancelarije preko puta, odvojene prolazom, bile su te koje su koristili Jelisić i drugi. Sa stražnje strane objekta bio je prostor na koji su se bacala tijela, koja su kasnije odvozili kamioni "Bimeksa". Ovo je prostor iza hangara kamo su neki ljudi odvedeni i pogubljeni i gdje su neka od tijela bacana na gomilu. Ovo, na slici br. 10 je cesta koja je prolazila kroz objekat Luka s hangarima na desnoj strani i kancelarijama na lijevoj strani. Na cesti vidite brojeve koji označavaju lokacije dva od četiri šahta o kojima ću govoriti poslije. Na fotografiji su označeni žutim brojem šest. Na narednim fotografijama (slike br. 11 i 12) vidite unutrašnjost dva hangara, a na slici br. 13 stup koji se nalazio ispred zgrade sa kancelarijama. Svjedoci su opisali kako je jedna žrtva vezana za stup i premlaćena, a zatim ustrijeljena u glavu.

Uz značajnu podršku IFOR-a (Mirovne provedbene snage pod vođstvom NATO-a), bili smo u stanju da obavimo sveobuhvatni pregled objekta Luka. Tim se sastojao od istražitelja, kriminalističkih tehničara, obezbjeđenja i fotografa. Pretražena je unutrašnjost i okolica svake zgrade. Napravljene su fotografije i video snimci, kao i proporcionalni dijagrami svake zgrade. Pošto je taj objekat korišten između 1992., kada su zločini počinjeni, i 1996. godine, kada je provedena istraga na mjestu zločina, mogli smo se, naravno, samo nadati da ćemo pronaći ograničenu količinu dokaznog materijala.

Slika br. 14 također prikazuje zgradu sa kancelarijama i stup ispred nje. Ispred tog stupa vidi se jedan od četiri šahta. Svjedoci su detaljno opisali kako je Jelisić strijeljao žrtve na način da ih je prisiljavao da stave glavu na šaht. Slika br. 15 prikazuje šaht izbliza. Još je bio u upotrebi i u njemu se još uvijek nalazila velika količina otpada. Ispraznili smo taj kanalizacioni šaht i pregledali sadržaj koristeći male metalne detektore. Dva šahta su nam bila dostupna i pretražena. Druga dva šahta nisu mogla biti pretražena zbog njihove dubine i zbog toga što su bili uski, a i rešetka na jednom od njih se nije mogla pomjeriti.

Iako je prošlo nekoliko godina otkada su počinjena krivična djela, mi smo ipak pronašli značajne dokaze u šahtovima u Luci o tome da je Jelisić koristio pištolj "Škorpion" u streljanjima. Tanad, fragmenti i košuljice metaka koji su pronađeni u šahtovima pripadali su pištolju "Škorpion" što je pomoglo da se potkrijepe izjave svjedoka koji su govorili o streljanjima tom vrstom oružja na toj lokaciji neposredno iznad šahta.

U sklopu istrage pokušali smo da potkrijepimo informacije koje smo dobili od svjedoka koji su izjavili da su vidjeli kako su ljude mlatili i strijeljali izvan hangara, a da su oni to gledali iz hangara. Nakon početne inspekcije zgrade to se činilo nevjerovatnim, jer je hangar solidna građevina, s visokim zidovima od cigli i čvrstim čeličnim vratima koja su većinu vremena bila zatvorena. Međutim, svjedoci su izjavljivali da, kada su sjedili blizu vrata, mogli su kroz procjepe između vrata i zida vidjeti neke od događaja. Oštećenja na zgradi su pokazala da je zaista bilo moguće. Slike br. 16 i 17 snimljene su s položaja svjedoka u hangaru koji gleda u pravcu područja gdje su tvrdili da su mogli vidjeti premlaćivanja.

Svjedoci su nam pričali i o ubijanju ljudi u jednoj bočnoj uličici u centru Brčkog. Ove fotografije pokazuju tu bočnu uličicu i prostor ispred policijske stanice (slike br. 18 i 19). Ovo je fotografija krupnog plana uličice u kojoj su vršena ubijanja (slika br. 20). Godine 1996. mi smo pregledali i ovaj predio u potrazi za bilo kakvim forenzičkim dokazima. Na kratkom snimku možete vidjeti jednog od naših istražitelja, Freda Buckleya, iz američkog FBI-a kako pregledava uličicu tražeći balističke dokaze koji bi još mogli postojati. To su područje takođe pretražili i kriminalistički tehničari iz Holandije. Dokazni materijal, koji je ondje nađen, uključujući košuljice metaka, pomogao je da se potkri-

jepe izjave svjedoka i neke od tih košuljica smo uporedili s onima koje su nađene u šah-tovima u Luci. Ograničenu istragu i ispitivanje smo vršili u policijskoj stanici u Brčkom, koja je, naravno, bila korištena već nekoliko godina poslije ubijanja i zatvaranja ljudi 1992. godine. Nismo se stoga mogli nadati da ćemo naći fizičke dokaze, kao što su krv, tanad ili košuljice od metaka, ali dokazi koje smo skupili potkrijepili su iskaze svjedoka o tome gdje su ljudi držani. Ti su dokazi bili takođe od važnosti za intervju sa svjedoci-ma, kao i za kasniji intervju sa Goranom Jelisićem.

Godine 1992. fotografisana su tijela u masovnoj grobnici u predjelu oko Brčkog (slika br. 21). Fotografije su šokirale su svijet kada su se pojavile u međunarodnoj štampi i potkrijepile su tvrdnje onih koji su odande pobjegli i pričali o tome šta se dešava u gradu. Godine 1997. u Brčkom je ekshumirana jedna masovna grobnica. Ovo je fotografija iz vazduha šireg predjela masovne grobnice (slika br. 22). Ovo je benzinska pumpa na cesti za Bijeljenu koju su pominjali mnogi ljudi kada su opisivali tu lokaciju (slika br. 23). Ovo je put, koji vodi prema masovnoj grobnici.

Prije nego što smo dobili pristup toj lokaciji i mogli započeti ekshumaciju, područje je moralo biti deminirano. Zatim je na red došao zadatak lociranja same masovne grobnice. Zapravo je na ovoj lokaciji nađeno pet jama. Sliku br. 24, jednu od onih koje su snimljene 1992. godine, koristili smo u pokušaju da nađemo tačnu lokaciju masovne grobnice. Na ovoj fotografiji se vidi u lijevom gornjem uglu jedna bandera i velika žičana ograda, te nekoliko stabala između kamiona na desnoj strani fotografije i mašina za kopanje zemlje. Ova stabla, ograda i stup korišteni su da se pokuša naći tačan položaj masovne grobnice. Ova fotografija prikazuje Richarda Wrighta, glavnog arheologa i Johna Gurnsa, glavnog kriminalističkog tehničara, kakao koriste fotografije snimljene iz vazduha pokušavajući da utvrde gdje se nalazi masovna grobnica (slika br. 25).

Prije nego što je počelo samo iskapanje u timu su bili antropolozi, arheolozi, kriminalistički tehničari, fotograf, istražitelji, menadžer za zaštitu, radnici, geodeti i osoblje obezbjeđenja. Možete vidjeti kako ta ekipa radi na masovnoj grobnici u pozadini (slika br. 26). Obratite pažnju na geodetski pribor na fotografiji. O tome ću nešto više reći poslije.

Iskopani su dugački rovovi na području na kojem se pretpostavljalo da se nalazi masovna grobnica. Provjerena je slojevitost zemlje kako bi se pronašla područja gdje je zemlja iskapanja. Takođe su uklanjane ruševine koje su se nalazile na vrhu grobnice. Hiljade tona tog materijala je moralo biti uklonjeno prije nego se došlo do vrha grobnice, jer je to područje korišteno za odlaganje otpada i kao deponija za smeće. Ostaci uništenih zgrada su se takođe nalazili širom tog područja. Glavni arheolog, dr. Wright, je zaključio na osnovu tipa građevnih ostataka da je među njima bilo i ostataka razorenih džamija.

Zapisani su detalji o svakom lešu izvađenom iz grobnice, kao i detalji o svim predmetima koji su nađeni uz tijelo. Svako tijelo je fotografisano i naznačene su tačne koordinate kako je ležalo tijelo. U grobnici broj jedan bilo je 25 tijela. U grobnici broj dva su bila 23 tijela. Ta je grobnica kasnije otkopana i nepoznati broj tijela je uklonjen nakon prvobitnog ukapanja (slike br. 23 i 24). U trećoj grobnici je bilo šest tijela, kao i mnogo dijelova tijela. U četvrtoj je bilo 12 tijela, međutim i ona je otkopavana i nepoznati broj tijela je uklonjen. U grobnici broj pet su bili dijelovi tijela. Ukupno je iskopano 66 leševa i mnogo dijelova tijela iz pet masovnih grobnica na toj lokaciji. Kasnijom obdukcijom 66 nađenih tijela utvrđeno

Dokumenti koje smo poslije uspjeli da dobijemo od vlasti sa Pala pokazali su da je prvobitno u tim masovnim grobnicama bilo više od 200 tijela.

je da je svima osim desetorici pucano u glavu. Utvrđeno je da ukupno bilo 88 puta pucano u glave 66 osoba. Dokumenti koje smo poslije uspjeli da dobijemo od vlasti sa Pala pokazali su da je prvobitno u tim masovnim grobnicama bilo više od 200 tijela.

Tim koji je vršio ekshumaciju je uglavnom završio svoj posao kad su krajem avgusta 1997. godine u gradu izbili neredi (koji nisu imali veze sa Tribunalom). Svi su dokazi uspješno odvezeni s lokacije. Ipak neki članovi tima su se zatekli u gradu u vrijeme sukoba, vozila MKSJ-a su oštećena i mnogo opreme i mašina je oštećeno i pokradeno.

Ova fotografija je jedna od onih koje su snimljene 1992. godine i pojavila se u časopisu "Time" 1996. godine (slike br. 7 i 21). Ovdje na desnoj strani vidite fotografiju iz 1997. godine snimljenu tokom ekshumacije na kojoj se vide ista tijela nekoliko godina kasnije kad su ekshumirana (slika br. 27). Prilikom ekshumacije ove grobnice, postalo je jasno da su tijela iz skupine tijela na fotografiji sa desne strane ista tijela koja su snimljena na fotografiji koja je objavljena u časopisu "Time". Zato su ta tijela pažljivo iskopana kao grupa, a ne svako za sebe. Pomenuo sam ranije geodetsku opremu. Dva geodeta su bila na lokaciji tokom cijele ekshumacije. Kako je vađeno svako tijelo, koordinate su unošene u kompjuter, da se omogući kasnija rekonstrukcija tačnog položaja tijela u svakoj masovnoj grobnici. Za svaki leš bilo je uzeto 12 tačaka položaja glave, torza, ruku i nogu, tako da se kasnije može napraviti trodimenzionalni model. To je poslije korišteno na suđenju da bi se pokazao način na koji su tijela uklanjana, kao i pokušaji da se unište dokazi na mjestu masovnih grobnica. Pokazat ću vam kratki video materijal koji pokazuje kako su korišteni ti kompjuterski snimci koji povezuju rezultate onoga što je nađeno u masovnoj grobnici u nešto što ima značenje za sud i prezentaciju tih dokaza pred sudom.

(transkript sa suđenja)

Naziv i broj predmeta:	Jelisić (IT-95-10)
Tužilac:	Geoffrey Nice
Datum:	16.09.1999.

Prva strana je jednostavno primjer metodologije kako je zabilježen položaj tijela. Pošto se ovaj izveštaj ne dovodi u pitanje, možemo krenuti na stranu 6218, koja pokazuje šest tijela i razne položaje, razbacane položaje, u kojima su se tijela nalazila. Ja se sad vraćam glavnom dijelu izvještaja: "Nije bilo znakova koji bi upućivali na to da su tijela pažljivo polagana u grobnice. Tijela su bila raštrkana u svim pravcima, ležala na leđima i potrbuške, s razbacanim udovima". Detaljniji prikaz položaja tijela može se vidjeti na trodimenzionalnoj simulaciji tijela u grobnicama na kompjuterskoj disketi čiji je naslov dat, priložen izvještaju, i to vam mogu pokazati. Naslov je: "3D prikazi grobnica u Brčkom". Ovdje se odozgo vidi pogled na grobnicu br. 1 i tu se, što je više moguće, vidi svako identifikovano tijelo koje je označeno različitim bojama, tako da su vještak i njegov tim zabilježili koordinate delova tijela - glave, ramena, udova, stopala - i u horizontalnoj poziciji i u dubini. I, moramo da kažemo, da je ovo vrlo vješt kompjuterski program, koji nam omogućava da uradimo sljedeće. Trodimenzionalno je i može da se okrene slika tako da može grobnica da se pogleda kao da je napravljen presjek. I onda, isto tako, može da se okreće ta slika, tako da možemo da je gledamo, grobnicu gledamo iz bilo kog ugla, koji nam je od pomoći. To je grobnica br. 1, a ovaj program je od velike pomoći, naročito kada je u pitanju grobnica br. 2. A Pretresno vijeće će se sjetiti da je to grobnica za koju je rečeno da je bila premetana, tako što je napravljen rov kroz sredinu. Prema tome, slika može da se okrene, da se stavi u manje-više horizontalni položaj i odmah tu može se vidjeti da tu postoji jedan komad koji je isječen, a da se neka tijela nalaze na lijevoj strani, a neka na desnoj.

Bernard O'Donnell:

Na osnovu svjedočenja svjedoka, vjerujemo da postoje druge masovne grobnice na području Brčkog koje su korištene za civile ubijene od maja 1992. godine nadalje i pokušali smo da ih nađemo. Međutim, zbog veličine tog područja i zbog toga što je korišteno kao deponija, nismo uspjeli da nađemo nijednu drugu masovnu grobnicu sondiranjem ili drugim uobičajenim metodama.

Tokom istrage dobili smo informacije o staroj kafileriji, fabrici za preradu klaničkog otpada, koja je korišćena za spaljivanje tijela (slika br. 28). Ta je informacija takođe pomenuta i u izvještaju Komisije eksperata 1992. godine i u izvještaju Mazowieckiego 1993. godine. Svjedoci su rekli da su tijela bacana u peći i spaljivana. Takođe smo dobili informaciju da su leševi uklonjeni iz masovne grobnice odvoženi u kafileriju kako bi ondje bili uništeni.

Zbog toga smo u oktobru 1997. godine proveli sudsko-medicinski pregled stare kafilerije. Tim istražitelja, kriminalističkih tehničara i antropologa specijalizovanih za ljudske ostatke i životinjske ostatke proveli su dva dana ispitujući ovo mjesto pokušavajući da utvrde da li su tamo uništavana ljudska tijela kao što su vjerovali neki svjedoci. Ispitani su bojleri i peći i unutrašnjost bojlera i peći da bi se možda pronašli neki ostaci. Izvršeno je temeljito istraživanje, tražila se odjeća, zubi, kosa, meci ili bilo kakav drugi znak da su ondje spaljivana tijela. Međutim, nije nađeno ništa. Mišljenje ljudi koje smo pitali o tamošnjoj opremi bilo je da temperatura u komorama tih peći nije bila dovoljna da se tijela u potpunosti unište. Osim toga, otvori peći su bili premali da bi se tijela lako ubacila, a i unutrašnjost peći je bila ograničene veličine.

Antropolozi nisu našli nikakve dokaze o ljudskim ostacima. Uzorci organske tvari uzeti su za kasnije testiranje u Nacionalnom institutu za sudsku medicinu u Holandiji. Ipak, nije otkriven ni najmanji trag ljudskih ostataka. Pretraženo je i okolno područje, a antropolozi su ispitali kosti. Sve ispitane kosti bile su životinjskog porijekla. Stoga informacija da je ova lokacija korištena za uništenje velikog broja tijela najvjerovatnije nije istinita. Tijela koja su uklonjena iz masovne grobnice, koja sam vam pokazao na fotografijama, nekamo su odvezena, ponovno zakopana ili uklonjena, ali nama ta lokacija nije poznata.

David Tolbert:

Hvala, Bernie. Molim vas da imate na umu da će se ovi dokazi koje je Bernie predočio stalno pominjati tokom kasnijih prezentacija. Nakon istražne faze, govorit ćemo o pripremi optužnice, njezinom potvrđivanju, a zatim o hapšenju i prebacivanju optuženog. Razgovarat ćemo o pravima optuženih i o onome što se događalo na ta dva suđenja.

Geoffrey Nice:

Ove ekshumacije su obavljene sa izuzetnom pažnjom. Ja tamo nisam bio, tako da mogu samo da pohvalim rad drugih. Međutim, sve je to učinjeno vrlo pametno i na osnovu samo jedne fotografije utvrđena je lokacija masovne grobnice, što nije bilo lako. To je morao biti veoma delikatan posao da se otvori jedna masovna grobnica gdje su očekivali da će naći istu konfiguraciju tijela kakva se vidjela na fotografiji. I posao utvrđivanja položaja tijela tako da se mogu prenijeti u kompjuterski program koji je pokazao van svake sumnje da je grobnica zaista bila prekopana i remećena, bio je tehnički zahtjevan i vrlo mukotrpan posao. Ti detalji su nevjerovatni iz barem dva razloga. Prvo, zbog toga što u jednom krivičnom suđenju nikada ne znate šta će optuženi tvrditi. Optuženi imaju pravo da pokušaju da dovedu u sumnju apsolutno sve. Međutim, ovakav stepen pažnje pri ispitivanju i istrazi onemogućuje da se dođe do bilo kakvih drugih zaključaka

osim onih do kojih smo došli o tome kako su te masovne grobnice punjene i kako su kasnije prekopane. U radu se, dakle, u potpunosti poštovao pravni sistem i, naravno, prava optuženih. Međutim, takođe je pokazano odgovarajuće poštovanje za same žrtve.

David Tolbert:

Želim se samo dotaći kratko jednog pitanja koje se postavlja u vezi s ekshumacijama i nestalim osobama. Očigledno, kao rezultat ovog rada neke su nestale osobe možda identifikovane, ali posao Tribunala i Tužilaštva kad se radi o ekshumacijama jest da nađe dokazni materijal koji će biti predodčen na suđenju. Ne spada u naš mandat da

... ali posao Tribunala i Tužilaštva, kad se radi o ekshumacijama, jest da nađe dokazni materijal koji će biti predodčen na suđenju.

pretražujemo cijelu zemlju da bismo našli nestale osobe, osim u onim slučajevima kada to spada u naš konkretan zadatak. Druge organizacije su za to odgovorne i mi koordiniramo s njima, ali uloga Tribunala u ekshumacijama jest da se pronađe dokazni materijal koji će biti prihvatljiv na suđenju. To je sigurno pitanje koje je predmet brige mnogih žrtava i porodica žrtava i zbog toga je važno da se objasni kakva je

uloga Tribunala u tom procesu. Mi smo uključeni u ekshumacije zbog toga što je naš mandat da nastavimo s istragama i suđenjima. Geoffrey, da li Vi želite nešto da dodate o vezi između istražnog postupka i pisanja optužnice?

Geoffrey Nice:

Vrlo rado ću objasniti ponešto o sljedećem koraku u tom procesu, o kojem naša publika možda ne zna puno. U nekim zemljama, pretpostavljam, pripreme za suđenje u potpunosti vrše istražitelji, a u drugim zemljama advokati. U predmetima koji su složeni kao predmeti s kojim se mi bavimo, koristi se multidisciplinarni pristup. U pripremanje optužnice moraju biti uključeni istražitelji, advokati i svo drugo osoblje.

Naša današnja prezentacija će vam pokazati da se cjelokupan proces odvija korak po korak i tako je osmišljen da se obezbijedi da su konačni rezultati pouzdani i sigurni. Nakon što istražitelji obave svoj početni i vrlo bitan dio posla, u koji su već u ranom stadiju uključeni pravnici, cijela grupa pregleda materijal koji postoji u Tužilaštvu. Tim pregleda sav materijal koji ima, koji je naravno uključivao materijal o kojem je Bernie upravo govorio, ali takođe i dokaze očevidaca koji su teretili Češića i Jelisića.

Onda glavni tužilac odlučuje da li se može napisati adekvatna optužnica. Ni to, međutim, nije kraj. Kako bi se osiguralo da je optužnica primjereno potvrđena, optužnica se tada šalje sudiji zajedno s onim što se naziva propratni dokazni materijal. O tom postupku ćete saznati od našeg sljedećeg govornika. Ono što je do sada obavljeno kad se radi o Tužilaštvu je sljedeće: istražitelji, advokati, analitičari, istraživači - kojima su sve vrijeme pomagali prevodioci - okupili su paket izjava svjedoka i materijala o kojem je govorio Bernie, kako bi uvjerali najprije tužioca a zatim sudiju da postoji dovoljna količina materijala da se u ovom predmetu dvije osobe izvedu na suđenje.

Slike

Slika br. 1
Glavni most između Brčkog i
Gunje (Hrvatska).

Slika br. 2
Krupni plan mosta između
Brčkog i Gunje (Hrvatska).

Slika br. 3
Pogled iz vazduha na
tvornicu "Bimeks".

Slika br. 4
Kamioni "Bimeksa". Fotografiju su snimili istražitelji MKSJ-a u tvornici (1996).

Slika br. 5
Krupni plan jedne od
hladnjača u stražnjem dijelu
kamiona "Bimeksa".

Slika br. 6
Krupni plan unutrašnjosti
jedne od hladnjača.

Slika br. 7
Masovna grobnica na području
Brčkog, snimljena 1992. Na
vrhu se vidi kamion koji
izgleda kao kamion “Bimeksa”
koji je korišten za
prebacivanje tijela.

Slika br. 8
Krupni plan natpisa ispisanog
na strani kamiona koji
pokazuje da je riječ o
kamionu “Bimeksa”.

Slika br. 9
Snimak iz vazduha objekta
Luka.

Slika br. 10
Cesta koja prolazi kroz
objekat Luka, s hangarima
na desnoj strani i
kancelarijama na lijevoj
strani.

Slika br. 11
Unutrašnjost hangara u
objektu Luka.

Slika br. 12
Unutrašnjost hangara u objektu Luka.

Slika br. 13
Stup ispred zgrade s kancelarijama u objektu Luka. Svjedoci su opisali kako je jedna od žrtava vezana za stup i premlaćena, a zatim ustrijeljena u glavu.

Slika br. 14
Zgrada s kancelarijama i stup ispred nje u objektu Luka. Ispred se nalazi jedan od četiri šahta.

Slika br. 15
Krupni plan šahta u objektu Luka. (Svjedoci su detaljno opisali kako je Jelisić streljao žrtve na način da ih je prisiljavao da stave glavu na šaht).

Slike br. 16+17
Unutrašnjost hangara u objektu Luka. Fotografija snimljena iz položaja svjedoka u hangaru koji gleda u pravcu područja gdje su tvrdili da su mogli vidjeti prelaćivanja.

Slike br. 18+19
Snimak iz vazduha policijske stanice i uličice u centru Brčkog.

Slika br. 20
Krupni plan uličice iza
policijske stanice u kojoj su
vršena ubijanja.

Slika br. 21
Masovna grobnica na
području Brčkog. Fotografija
snimljena 1992.

Slika br. 22
Snimak iz vazduha masovne grobnice u predjelu Brčkog.

Slika br. 23
Benzinska pumpa na cesti za Bijeljino koju su mnogi pominjali kada su opisivali lokaciju masovne grobnice.

Slika br. 24
Snimljena 1992., ova fotografija je korištena kako bi se pokušala naći tačna lokacija masovne grobnice. Na fotografiji se u gornjem lijevom uglu vidi jedan stup i velika žičana ograda, kao i nekoliko stabala između kamiona na desnoj strani fotografije i mašina za kopanje zemlje. Ova stabla, ograda i stup korišteni su kako bi se utvrdio tačan položaj grobnice.

Slika br. 25
Richard Wright, glavni arheolog, i John Gurns, kriminalistički tehničar, koriste fotografije snimljene iz vazduha kako bi utvrdili gdje se nalazi masovna grobnica.

Slika br. 26
Istražni tim radi na masovnoj grobnici otkrivenoj na području Brčko.

Slika br. 27
Ekshumacija masovne grobnice otkrivene na području Brčkog.

Slika br. 28
Stara kafilerija, fabrika za preradu klaničkog otpada.

Fotografije br. 29-36

Serijske fotografije koje prikazuju Gorana Jelisića kako ubija u uličici pored policijske stanice u Brčkom.

Slika br. 30

Slika br. 31

Slika br. 32

Slika br. 33

Slika br. 34

Slika br. 35

Slika br. 36

Druga sesija Potvrđivanje optužnice; Hapšenje i prebacivanje optuženih i njihova prava

Cécile Tournaye, pravni savjetnik, Sudska vijeća, MKSJ:

Pregled optužnice je prvi korak u procesu u kojem sudije intervenišu. Intervencija sudije je potrebna kako bi optužnica postala pravno valjana, a osim toga kad je optužnica potvrđena može se izdati nalog za hapšenje optuženog. Ta je intervencija od suštinskog značaja kako bi postupak mogao dalje da napreduje, ali je takođe ograničena. Sudija interveniše samo da pogleda optužnicu i da provjeri da ona zadovoljava određene pravne zahtjeve. On ne daje nikakvo mišljenje o mogućnosti da se krivično goni jedna ili druga osoba. Kao što je već ranije objašnjeno, Međunarodni sud ne može podići optužnicu protiv svako- ga ko je možda učestvovao u počinjenju krivičnih djela. Mora da se obavi određena selekcija i tu selekciju obavlja Tužilaštvo. Sudije imaju vrlo malo veze sa tim dijelom posla.

Sudija provjerava u optužnici određene pravne zahtjeve, koji su uglavnom usmjereni na provjeru toga da li su poštovana osnovna prava osobe. U tu svrhu tužilac prilaže pro- pratni dokazni materijal. Zajedno sa optužnicom. Taj materijal treba da uspostavi osnovu za uvjerenje da je osum- nijeni zaista učestvovao u počinjenju krivičnih djela koja su navedena u optužnici. Sudija pregleda taj materijal. Taj pregled je, međutim, relativno ograničen. Prvo, zato što materijal koji dostavlja Tužilaštvo ne mora da obuhvati sve dokaze koje Tužilaštvo posjeduje, već samo ono što Tužilaštvo smatra dovoljnim da se dokaže krivica, odnosno, da se pruži razumna osnova za uvjerenje da je optužena osoba učestvo- vala u počinjenju krivičnih djela. Drugo, sudija u ovoj fazi ne provjerava vjerodostojnost tog materijala. To je pregled materijala *prima facie*.

Sudija provjerava u optužnici određene pravne zahtjeve, koji su uglavnom usmjereni na provjeru toga da li su poštovana osnovna prava osobe.

Druga stvar koju sudija koji potvrđuje optužnicu utvrđuje jest da li je optužnica dovoljno jasna. Kad optuženi primi optužnicu, on tačno mora da zna za šta je optužen i optužnica stoga mora da bude dovoljno jasna i precizna, tako da sudija mora da utvrdi da li je to slučaj.

Dakle, sudija pregleda materijal i donosi odluku u vezi s tim da li da potvrdi optužnicu ili ne. On može da potvrdi cijelu optužnicu ili dio optužnice, a da neke od optužbi odbaci. Može da traži od Tužilaštva da dostavi dodatni materijal, ako predočeni materijal smatra nedovoljnim. Sudija takođe može da odgodi svoju odluku i da traži od tužioca da modifikuje optužnicu prije nego što bude potvrđena.

U predmetima *Jelisić* i *Češić* prvo što treba reći je da je podignuta jedna Optužnica za oba optužena. U toj Optužnici Jelisić se teretio za ubistvo 16 osoba na tri različite lokacije u Brčkom: u autobusnom preduzeću "Laser" (optužen je za ubistvo jedne osobe ondje); u policijskoj stanici Brčko (ubistvo šest osoba); i logoru Luka (ubistvo devet osoba). Takođe, optužen je za premlaćivanje četiri osobe koje su bile zatočene u logoru Luka. Nadalje je optužen za krađu novca i lične imovine zatočenih u logoru Luka i stvaranje atmosfere straha u logoru. I na kraju, posljednja tačka Optužnice protiv njega bila je optužba za genocid, za sistematsko ubijanje bosanskog muslimanskog stanovništva u Brčkom.

Takođe treba reći da neki dokazi ili materijali koje vam je ranije predstavio Bernie nisu bili sadržani u Prvobitnoj optužnici. Optužnica je bila usredsređena na ova dva pojedinca i drugi dokazni materijal o kojem vam je Bernie govorio predočen je tek kasnije kao potkrepljujući materijal za druge optužnice protiv osoba na višim položajima, kao što je, naprimjer, Krajišnik.

Češić je bio optužen za ubistvo 13 osoba. Od toga su tri ubistva Češić i Jelisić navodno zajedno počinili u logoru Luka. Češić je takođe optužen za prisiljavanje dvojice braće na spolni odnos u logoru Luka, te za stvaranje atmosfere straha u logoru. Za razliku od Jelisića, on nikada nije bio optužen za genocid.

Podnošenje optužnice može se smatrati početkom pravnog procesa pred Međunarodnim sudom. Poslije ćemo čuti da je Tužilaštvo podvrglo Jelisića, nakon što je prebačen u Haag, iscrpnom ispitivanju. Kao rezultat toga tužilac je podnio zahtjev za izmjenu Optužnice. I tu izmijenjenu optužnicu, kao i prvobitnu, morao je da potvrdi sudija. Sudija je primio zahtjev za izmjenu Optužnice, pregledao je i odobrio zahtjev. Rezultat toga je bio da su optužbe za dva ubistva odbačene nakon što je Tužilaštvo procijenilo da nema dovoljno dokaza za ta dva ubistva. Na kraju je Goran Jelisić optužen za ubistvo 12 osoba i okrutno postupanje prema četiri zatočenika. Tri tačke su takođe odbačene iz Prvobitne optužnice protiv Češića. On na kraju nije optužen za ubistva Seada Čerimagića, Jasmina Čumurovića i Naze Bukvić, za koja je prvobitno optužen zajedno s Jelisićem. Za ta tri ubistva se, međutim, i dalje teretio Jelisić i poslije je priznao svoju krivicu za ta ubistva.

Dakle, to je bio početak sudskog procesa, s potvrdom Optužnice u kojoj je Jelisić optužen za 12 ubistava i zlostavljanje, a Češić za deset ubistava i jedno seksualno zlostavljanje.

David Tolbert:

Dok idemo kroz postupak, možete vidjeti da je istraga vrlo široka i dok tužilac priprema optužnicu, mora brinuti da pravni standardi budu zadovoljeni i činjenice u određenoj mjeri iznesene pred sudiju. Tada počinje sudski postupak. Nakon što je optužnica podignuta, najvažnije postaje pitanje hapšenja i prebacivanja optuženih u Haag.

Bernard O'Donnell:

Iznijet ću vam neke detalje o hapšenju Gorana Jelisića i intervjuima koji su uslijedili nakon hapšenja. Jelisić je učestvovao u većem broju razgovora sa mnom i drugim članovima Tužilaštva. Prema Pravilniku Međunarodnog suda, formalni razgovori s optuženim snimaju se na video traku. Od Jelisića se tražilo da ispriča svoju priču o konkretnim zločinima za koje se teretio.

Jelisić je uhapšen u Bijeljini. Uhapsio ga je SFOR (Stabilizacijske snage predvođene NATO-om) i predao ga zvaničnicima Međunarodnog suda. U januaru 1998. godine Jelisić je prebačen u Haag. Tužilaštvo se suočava sa stalnim problemima kako obezbijediti hapšenje optuženih. Mi nemamo vlastite snage koje bi mogle da obave hapšenja osoba protiv kojih je Međunarodni sud podigao optužnice. Zbog toga se oslanjamo na saradnju s vladama i snagama kao što je SFOR kad se radi o hapšenju optuženih koji su bjekstvu. U slučaju i Jelisića i Češića, istražitelji Tužilaštva su nastojali da prikupe informacije o tome gdje se nalaze. Kada je Jelisić uhapšen, posjedovao je zvanične dokumente koji su bili izdati na lažno ime: vozačku dozvolu, ličnu kartu i druge dokumente. Tvrdio je da su mu vlasti RS-a izdale te dokumente kako bi mu pomogle da izbjegne hapšenje u slučaju da ga zaustave IFOR ili SFOR.

Jelisić je učestvovao u devet zvaničnih intervjua sa Tužilaštvom. Ukupno, više od 30 sati razgovora je snimljeno na video trake. Svaki put kad smo razgovarali s Jelisićem, obavijestili smo ga o njegovim pravima i u svih devet razgovora je učestvovao dobrovoljno.

David Tolbert:

Mislim da je ovo jako dobra ilustracija prava optuženog koja su od bitne važnosti. Statut i Pravilnik Međunarodnog suda jasno obezbjeđuju da imate pravo na advokata odbrane. Ako to ne možete sami da platite, onda će vam Međunarodni sud obezbijediti advokata i platiti ga putem svog sistema pravne pomoći. Ako želite da se odreknete svog prava na advokata, što je naravno moguće, onda to mora da bude dokumentovano. Druga je tačka da optuženi ima pravo da bude upoznat s optužbama protiv njega na svom vlastitom jeziku. Kada pitanja koja mu se postavljaju nisu na njegovom jeziku, tu je prevodilac. Dokumenti koji se daju optuženom su takođe na njegovom jeziku. Međutim, prije nego što dođemo do toga, treba reći da optuženi ne mora to da čini jer ima pravo i na šutnju, ili pravo da sam sebe ne tereti u skladu s međunarodnim pravnim standardima. Što se tiče prava na advokata, ta prava nisu samo prava optužene osobe, kao što je npr. Jelisić, ta se prava odnose i na osumnjičene. Dakle, ako se obavlja razgovor sa osumnjičenim, on ima pravo na zastupnika odbrane i slični raspon prava koja su s tim u vezi.

Bernard O'Donnell:

Neka pitanja koja su postavljana mogu vam zvučati čudno, npr. da li je koristio lopatu, da li je koristio druge predmete tokom premlaćivanja ljudi, te pitanja o tome što je on rekao u određenim situacijama. Naravno, svrha toga je bila da se potkrijepe informacije koje smo dobili od svjedoka koji su govorili o nekim ubijanjima, što se tačno dogodilo i šta je optuženi tom prilikom rekao. U svakom intervjuu smo nastojali da potkrijepimo informacije koje smo dobili iz drugih izvora, drugim riječima, da pokažemo da je informacija koju smo dobili iz jednog izvora zaista tačna, kao i da provjerimo koliko istinito sa nama razgovara sam Jelisić. Jelisiću su prikazivane fotografije i video snimci kako bi mogao objasniti kako su se stvari dogodile i tako dalje. Mi smo analizirali Jelisićeve odgovore u toku tih intervjua i predočili smo rezultate te analize Sudu.

Jelisić je dobrovoljno priznao većinu ubistava za koje se teretio Optužnicom. Međutim, ne može se reći da je on istinski sarađivao. On je vrlo odlučno odredio o čemu hoće da razgovara, a o čemu neće, i postajao bi vrlo uznemiren kada bismo insistirali da nam kaže ili kada bismo mu ukazivali na nedosljednosti u njegovoj priči i tražili da te nedosljednosti objasni. Informacije koje nam je dao nisu bile potpune i u mnogim aspektima nisu zvučale istinito. Jelisić nam je, ukratko govoreći, ispričao jednu uljepšanu verziju događaja, koja je bila vrlo različita od onoga što su nam rekli svjedoci. Predstavnici Tužilaštva nisu uspjeli da mu detaljno predoče sve njegove nedosljednosti zbog toga što je on odbio da dalje učestvuje u intervjuima nakon što je pružio osnovne informacije o svakom zločinu. Pojediniosti u vezi s nedosljednostima predočene su kao dokazni materijal.

Jelisić nam je (...) ispričao jednu uljepšanu verziju događaja, koja je bila vrlo različita od onoga što su nam rekli svjedoci.

Prikazaću vam ubrzo jedan segment tih predočenih dokaza. Trajao je prilično dugo, tako da ga nećemo pustiti u cijelosti. Kako kako bi vam, međutim, ukratko opisali te nedosljednosti, pokazaćemo vam što smatramo da je relevantno za Jelisićevu tvrdnju da se bojava za sopstveni život i da je ostao u Brčkom i ubijao ljude pošto mu je tako bilo naređeno. Međutim, u toku intervjua priznao je da je napustio grad mnogo puta,

da nekoliko puta nije poslušao naređenja koja su mu navodno data, i niko ga za to nije kaznio. Rekao je da je prvobitno otišao u Brčko kao dobrovoljac. Nije dovodio u pitanje naređenja koja je navodno dobio da ubija civile. Pošto je napustio Brčko na jedno duže vrijeme, bio je uhapšen u Bijeljini. Tvrdio je da su ga tada tukli i odveli u bolnicu jer je tokom premlaćivanja zadobio povrede. Tvrdio je da je to bio dio plana da ga ubiju. Međutim, nije mogao da objasni zbog čega ga nisu negdje odveli i ubili, ako je postojao plan da ga ubiju, nego su ga umjesto toga odveli u hitnu pomoć na liječenje.

Nakon što je Hasan Jašarević, jedna od osoba za čije ubistvo je Jelisić optužen, uspio da pobjegne iz policijske stanice u Brčkom, uhvatio ga je jedan vojnik i policija u Brčkom. Jelisić mu je prišao i ispalio u njega metak i ubio ga. Ništa nije znao o Jašareviću i nije mu niko dao naređenje da ga ubije. Ipak, umjesto da ga vrati u policijsku stanicu, on ga je jednostavno ubio. Jelisić je sam naveo druge primjere kada je vlastitom voljom, čak i vrlo rado, učestvovao u ubijanjima. Tvrdio je da se nakon bjekstva iz Brčkog skrivao jer se bojao za vlastiti život, a ipak je u to vrijeme živio u hotelima u Srbiji vrlo rasipničkim životom, trošeći na piće, cigare i život u hotelskim sobama. Za dva ili tri mjeseca uspio je da potroši otprilike onoliko koliko bi normalno zaradio za tri godine. Pošto se vratio u Brčko, umjesto da bude ubijen dobio je novu uniformu, novi voki-toki i novo oružje. Čak je 1993. godine od lokalnih vlasti dobio i novi identitet.

Na početku intervjua, Jelisiću je rečeno da, ukoliko pristane na intervju, mi ćemo dati sudu informaciju o tome na koji način i u kom stepenu je saradivao. Međutim, poslije sveobuhvatne analize tih intervjua, postalo je jasno koliko je on, zapravo, saradivao i o tome je obaviješten sud. Sad ćete vidjeti dio svjedočenja koji je predöčen kao dokaz, a tiče se pitanja Jelisićeve saradnje. Dijelovi na video snimku su samo izvaci iz njegovog dugačkog svjedočenja.

(transkript sa suđenja)

Naziv i broj predmeta: *Jelisić (IT-95-10)*
Svjedok: Bernard O'Donnell
Datum: 22.09.1999.

Tužilac Nice: Ja bih sada htio da govorimo o dokazima o ubistvima o dokaznom materijalu koji se tiče niza ubistava i da pogledamo o kakvim je to nekonzistentnostima riječ koje ste spominjali jučer. Možda će biti lakše da nam Vi nešto o tome kažete i da podsjetite sudije kakve su bile te kategorije nedosljednosti, npr. kada je riječ o činjenici da on nije imao izbora da ode već je morao ostati i ubijati ljude. Hoćete li nam nešto više reći o tome?

Svjedok: Da. Gospodin Jelisić je tvrdio da je on morao poöiniti ta ubistva, da je morao ostati u Brčkom inače bi sam bio ubijen i da je pokušao spasiti što je moguće više ljudi, koliko god je to bilo u njegovoj moći. Međutim, u razgovorima ima više momenata koji su s tim tvrdnjama u neskladu. Kao prvo, stvari moramo staviti u kontekst. Gospodin Jelisić je otišao u Brčko svojom vlastitom voljom. Čuo je o kakvoj je ponudi riječ i dobrovoljno je otišao u Brčko. Časni sude, ti dijelovi o kojima govorim su proöitani i jučer. Ako će vam to pomoći, mogu vam reći broj stranice i datum razgovora gdje su relevantna pitanja i odgovori, kako budem ukazivao na nekonzistentnosti.

Tužilac : Da, molim Vas, ali samo da to učinite vrlo kratko zato jer smo mi upravo zbog toga čitali one dijelove jučer kako bi Vaši zaključci bili utemeljeni.

Svjedok: Radi se o razgovoru vođenom 4. juna, na stranici 5. Drugo, za vrijeme razgovora 4. juna, po prvi put smo ga pitali što bi se po njegovom mišljenju dogodilo da nije ubio osobu za koju mu je rečeno da je mora ubiti. Rekao je da nije počinio to ubistvo, da bi bio napadnut ili poslan u zatvor za zločin za koji nije prethodno bio osuđen. Na daljnje pitanje okrivljeni je rekao da on zapravo nije primio takvu prijetnju jer nije ni protestirao. Vjerovao je da bi mu na taj način zaprijetili da je protestirao. To možete naći na stranicama 24. i 25. razgovora od 4. juna.

Časni sude, ovo je bila njegova prva prilika da nam kaže zašto je počinio ta ubistva i pod kakvim je prijetnjama sve to radio. Da se on uistinu plašio da će ga ubiti, vjerujem da bi on iskoristio priliku da nam to kaže, a ne samo da nam kaže da je mislio da će ga možda napasti ili da će ga poslati u zatvor. Njegove tvrdnje da se bojao smrti bile su izrečene kasnije u razgovoru i mislim da je to nešto što mu je kasnije palo na pamet. Sljedeća stvar koju želim istaći jest da se čini da on nije propitivao to što mu je naređeno da ubija ljude.

Bernard O'Donnell:

Nadam se da ste sada bolje razumijete kako je tekla istraga o zločinima koje su Brčkom počinili Jelisić i Češić. To je bila sveobuhvatna istraga, ali kao i svaka istraga koju je vodilo Tužilaštvo ona je u potpunosti zavisila od saradnje lokalnih vlasti, međunarodne zajednice kao i žrtava i svjedoka. Da nije bilo hrabrosti svjedoka i žrtava koji su bili spremni da nam ispričaju svoju priču, ne bismo se mogli nadati da ćemo svoj posao valjano obaviti. Isto tako, sve vrijeme su sve istrage Tužilaštva zavisile o dokumentaciji koju su nam dostavili organi iz bivše Jugoslavije. Mi, sa svoje strane, želimo i nastojimo na sve moguće načine pomoći lokalnim vlastima u daljnjim istragama i krivičnom gonjenju osoba osumnjičenih za druge zločine u Brčkom, koji nisu ušli u naše optužnice, naročito na način da pružimo materijale iz veoma obimnih skupina dokumenata koje smo prikupili u toku ove i drugih istraga koje su tiču zločina koje bi trebale istražiti i procesuirati lokalne vlasti.

Da nije bilo hrabrosti svjedoka i žrtava koji su bili spremni da nam ispričaju svoju priču, ne bismo se mogli nadati da ćemo svoj posao valjano obaviti.

Treća sesija Sporazumi o izjašnjavanju o krivici; Izvođenje dokaza optužbe i odbrane

David Tolbert:

Ja bih sad želio da govorim o pravima optuženih i naročito o pravu na advokata. To je naročito važno pravo i pred Međunarodnim sudom ono funkcionira drukčije nego ovdje u Brčkom ili u ovom regionu uopšte. Zastupnici odbrane imali su manju ulogu ili drukčiju ulogu nego što inače imaju na suđenju jer u jednom predmetu - Češićevom - uopšte nije bilo suđenja. Umjesto toga smo imali potvrdno izjašnjavanje o krivici što u osnovi znači da optuženi priznaje da je počinio određene zločine te stoga nema potrebe za nastavkom suđenja. Slijedi samo kazna koja se izriče nakon što obje strane predoče dokaze koji se odnose na kaznu, ali nema suđenja na kojem tužilac mora izvoditi svoje dokaze. To je bio slučaj u predmetu Češić, i u predmetu Jelisić - osim u slučaju jedne tačke Optužnice. Čak je i u predmetu Jelisić sud donio presudu nakon što je optužba izvela svoje dokaze, tako da odbrana nije izvodila svoje dokaze. To je, dakle, jedan od razloga zbog čega se nismo usredsredili na odbranu u onoj mjeri u kojoj bismo to inače učinili.

Međutim, mislim da je bitno da istaknemo koliko je važna uloga branilaca uopšte. Da biste to razumjeli, morate shvatiti da je Tribunal sistem koji je mnogo sličniji, barem što se tiče pitanja vezanih za odbranu, akuzatornom, odnosno anglosaksonskom sistemu, nego sistemu kontinentalnog ili civilnog prava. Nema istražnog sudije, nema dosjea koji izlaze pred sud. Ono što imamo jest, da tako kažemo, borba između dvije strane. Tužilac izvodi svoje dokaze prvenstveno putem iskaza svjedoka koji pod zakletvom sjede u klupi za svjedoke, vidjeli ste neke primjere toga - a zastupnici odbrane ih unakrsno ispituju. Advokat odbrane pokušava da pokaže da svjedok daje netačne informacije ili da ne govori istinu, ili podrija dokaze Tužilaštva.

Zatim, odbrana izvodi svoje dokaze i pokušava da podrije i pobije dokaze koje je izvela optužba. Sudija ima mnogo manje aktivnu ulogu nego što je to slučaj u kontinentalnom sistemu. Moje kolege ovdje dolaze iz raznih pravnih sistema: g. Nice iz Velike Britanije, Olivier je francuski sudija, a Cécile je takođe pravica iz Francuske, ali je obrazovanje stekla u SAD-u. Oni će vam možda reći nešto više o prirodi Međunarodnog suda i njegovom sistemu. Iako Međunarodni sud ima neke elemente koji su svojstveni samo njemu, kad se radi o izvođenju dokaza i ulozi koju ima advokat odbrane, naš sistem je mnogo sličniji akuzatornom sistemu.

U tom bih kontekstu želio da istaknem da optuženi ima neupitno pravo na advokata prema Statutu i Pravilniku Međunarodnog suda, i da se poštuje pravo optuženog da sam može izabrati svog advokata. Ukoliko optuženi nije u stanju da sam plati svoju odbranu, Međunarodni sud obezbjeđuje plaćanje advokata putem sistema pravne pomoći. Bilo je mnogo načina na koje se to moglo organizovati, ali na Međunarodnom sudu se to radi na sljedeći način: postoji spisak advokata koji su kvalifikovani da budu imenovani za advokate odbrane i oni moraju da ispunjavaju određene minimalne uslove. Očekujem da će u bliskoj budućnosti biti postavljeni veći zahtjevi kad se radi o kvalifikacijama, ali trenutno su ti zahtjevi prilično ograničeni: ta osoba mora biti profesor prava ili član advokatske komore, s dobrom reputacijom, i mora mora govoriti jedan od službenih jezika Međunarodnog suda, engleski ili francuski. Međutim, taj je posljednji zahtjev u većem broju slučajeva zanemaren, naročito za neke članove tima odbrane. Tako često imate glavnog advokata odbrane koji nije iz regije, a ko-branilac je advokat iz regije, koji u nekim slučajevima možda ne govori engleski ili francuski.

Sistem pravne pomoći je prilično skup i na njega trenutno otpada 8% budžeta Tribunala. Postoji mnogo pitanja i problema u pogledu toga i mogu neke od njih istaknuti. Jedan od njih je, naravno, odrediti odgovarajuću tarifu za advokate što je vrlo složeno pitanje jer se tarifa po satu koju je odredio Tribunal može činiti vrlo visokom u nekim dijelovima regije, ali u New Yorku ili Londonu to nije naročito veliki iznos. Takođe postoje ozbiljna pitanja u vezi s primjenom etičkih kodeksa. Pokušali smo osnovati udruženje advokata odbrane, ali ne postoji advokatska komora kakva postoji u nacionalnim sistemima koja može da provodi disciplinarne mjere protiv advokata odbrane, itd. Ima dosta iskušenja i teškoća u sprovođenju sistema pravne pomoći u međunarodnom kontekstu kao što je ovaj u kojem radimo. Sekretarijat je proveo mnogo vremena radeći na tome, i deset godina kasnije mi i dalje nastojimo da usavršimo sistem, a stalni Međunarodni krivični sud čini isto.

U ova dva predmeta o kojima danas govorimo, advokati odbrane su igrali važne uloge savjetujući svoje klijente da li da razgovaraju s tužiocem ili ne, kako da odgovaraju na pitanja tužioca, i, što je naročito važno, pregovarali su o potvrdnom izjašnjanju o krivici s Tužilaštvom. Prije svega, treba donijeti odluku da se pristane na potvrdno izjašnjanje o krivici, a zatim i pod kojim uslovima, o čemu ćemo mnogo detaljnije govoriti popodne. Advokat je glavni savjetodavac o tim pitanjima. Očigledno optuženi mora da se s tim složi, ali kad se radi o zastupanju, advokat ima ključnu ulogu. U ovim predmetima, odbrana je takođe iznijela dokaze u vezi s olakšavajućim okolnostima. Kad se dogovori određeni raspon preporučene kazne, u Češićevom slučaju je to čini mi se bio raspon od 13 do 18 godina, advokat pokušava da se izbori za manju kaznu i predoči dokaze koji bi pokazali da su postojale olakšavajuće okolnosti koje mogu objasniti ponašanje optuženog ili možda mogu izazvati osjećaj sažaljenja prema optuženom. O tim ću konkretnim predmetima detaljnije govoriti poslijepodne, nakon što čujete nešto više o izvođenju dokaza optužbe.

U svakom slučaju, zastupnici odbrane imaju jednu od centralnih uloga na Međunarodnom sudu i ponekad se o njima govori kao o četvrtom dijelu Tribunala. Ostala su tri dijela Tužilaštvo, Vijeća i Sekretarijat. Međutim, u ovim konkretnim predmetima, njihova uloga nije bila tako istaknuta kao u drugim predmetima.

Geoffrey Nice:

Danas je isti mjesec, isto doba godine, dan je jednako dugačak kao u vrijeme kad su ovi strašni zločini počinjeni. Iz svoje sobe u hotelu dobro vidim uličicu u kojoj je Jelisić počinio svoje prve užasne zločine. Put do masovne grobnice je vrlo kratak i, naravno, nama koji dolazimo izvana, može biti jako teško da shvatimo kako to da je, čak i nakon što je proteklo nekoliko godina, da je bilo potrebno da Bernie i njegove kolege traže masovnu grobnicu za koju su mnogi ljudi morali znati. Možda stvari vama izgledaju drugačije i možda je stvarnost drugačija i od vaše i od naše percepcije događaja, a to pokazuje zbog čega je pri utvrđivanju krivične odgovornosti ljudi za teške zločine potrebno napredovati vrlo oprezno, sa skromnošću i uz poštovanje položaja drugih, položaja koji sami nismo iskusili.

Mi pravnici smo poslani ovamo da djelujemo u jednom posebnom pravnom sistemu. U izvjesnom stepenu, taj sistem odgovara sistemima koji postoje u Engleskoj i Americi, ali nemojte misliti da iz tih razloga mi advokati, kao pojedinci, nužno dajemo prednost tom sistemu. Nama je taj sistem zadan da u njemu djelujemo i mi to i radimo. Ponekad je ljudima teško da shvate pravne sisteme drugih, a akuzatorni sistem često izgleda tajanstven onima koji dolaze iz kontinentalnog sistema.

Sada ću se okrenuti na temu izjašnjanja o krivici i pregovora o izjašnjanju o krivici.

U složenim modernim sistemima koji koriste akuzatorni sistem, osoba koja je zadužena da iznese optužbe - u ovom slučaju to je tužilac Međunarodnog suda - ima obavezu da skupi dovoljno dokaza prije suđenja kako bi se dokazala krivica. Ovaj je sistem, posebno u drugim zemljama, u Engleskoj i Americi takođe, sistem čiji su zahtjevi zadovoljeni onog trenutka čim neko kaže: "Ja sam to uradio, ja sam kriv". Kakve daljnje dokaze može tražiti sudija prije nego što pređe na izricanje kazne? U velikoj mjeri naš Međunarodni sud radi na toj osnovi, ali pošto uvijek pokušava da uzme najbolje iz svih pravnih sistema koji su mu na raspolaganju, inkorporirao je više elemenata iz inkvizitornog sistema i nadzire pravovaljanost potvrdnih izjašnjenja o krivici kad do njih dođe. Ipak, kad neko kaže da je kriv, to je uglavnom dovoljno. A to ima učinak koji se nekim ljudima ne sviđa, jer se time ograničava stepen publiciteta i javnog suđenja za određene događaje, jer kad se netko izjasni krivim, više nema potrebe za takvim javnim suđenjem.

Proces u kojem se Međunarodni sud bavi izjašnjanjima o krivici jest proces koji se razvija i usavršava. Predmet *Jelisić* je jedan od prvih predmeta, a u predmetu *Češić* do toga je došlo mnogo kasnije. Jelisić je priznao svoju krivicu čak i ako je to učinio na proračunat način. Međutim, ipak je priznao dovoljan broj ubistava i premlaćivanja da bi nas uvjerio da ako samo za ta ubistva bude osuđen, to će biti dovoljno da bude adekvatno i razumno kažnjen i da nije potrebno istraživati daljnja ubistva.

Nije prihvatio optužbu za genocid, a tužiteljica Arbour je smatrala da mu se treba suditi za taj konkretni zločin. Drugim riječima, postignut je dogovor između Tužilaštva i odbrane da je kriv za ubistva i neka premlaćivanja, a sudije će donijeti odluku o pitanju genocida. Vratću se na to pitanje.

U predmetu *Jelisić* nije bilo nikakvog sporazuma o kazni. Nije bilo nikakvog sporazuma o saradnji. Godinama kasnije kada je predmet *Češić* došao na red, taj je proces već bio unaprijeđen. Postignut je puni Sporazum između njega i Tužilaštva u vezi s njegovim potvrdnim izvjašnjanjem o krivici za određena ubistva i krivična djela za koja je optužen, o načinu njegove saradnje sa Tužilaštvom i o rasponu kazne. Niko ne može odrediti kakvu će kaznu izreći sudije, ali se može u izvjesnom stepenu na to uticati. Postignut je sporazum između Tužilaštva i optuženog, kojeg su predstavljali advokati odbrane, da će raspon biti između 13 i 18 godina, a ako sudije izreknu kaznu u okviru tog raspona, on neće podnijeti žalbu. Tužilaštvo je bilo uvjereno da bi kazna u tom rasponu bila praktičan i realističan način zaključenja predmeta koji je vođen protiv njega. Kad prihvaća izjašnjenja o krivici i sklapa sporazum s optuženim, Tužilaštvo ima na umu faktore o kojima će govoriti Cécile, ali takođe i jedan drugi faktor: vrijeme kojim raspolaže Međunarodni sud nije neograničeno. U nacionalnim pravosuđima, razumna je pretpostavka da će zakon trajati zauvijek, bez obzira na promjene vlada. Međutim, naša nadležnost je ograničena i, ako ne potrošimo vrijeme i resurse na dugačka suđenja koja mogu brzo da se riješe potvrdnim izjašnjanjem o krivici, tada otvaramo prostor za suđenja u nekim drugim predmetima jednake ili još veće težine, i na taj način ispunjavamo naš mandat na bolji način.

Cécile Tournaye:

Obojica optuženih se nisu izjasnili krivima u isto vrijeme. Jelisić je uhapšen 1998., a Češić 2002. godine, i to objašnjava razlike u postupku koje je Geoffrey opisao. Može se, međutim, uočiti da se oni nisu odmah izjasnili krivima. Kad su uhapšeni i prebačeni u Haag, prvo su se izjasnili da nisu krivi po svim tačkama Optužnice. Tužilaštvo ima obavezu da objelodani odbrani materijal koji ima namjeru da koristi protiv optuženih na suđenju, i tek nakon pregleda tog materijala i nakon što su optuženi razgovarali sa svojim advokatima odbrane, tek su onda odlučili da se izjasne krivim. Jelisić je donio tu odluku relativno rano, osam mjeseci nakon svog dolaska. Češiću je trebalo nešto duže, ali ipak se izjasnio krivim prije nego što je počelo suđenje.

Kao što je već objašnjeno, postupkom donošenja odluke o potvrdnom izjašnjanju o krivici bave se Tužilaštvo i zastupnici odbrane. Postupak dolazi pred sudije čim se postigne sporazum i sudije tada nadziru pravovaljanost potvrdnog izjašnjanja o krivici. U tu svrhu, sudije dobijaju dokument koji je potpisalo Tužilaštvo, zastupnik odbrane i optuženi. U tom se dokumentu u glavnim crtama navode činjenice koje optuženi prihvata uz navođenje zločina za koje priznaje da je kriv. Dakle, optuženi ne samo da priznaje da je počinio neko određeno djelo, već takođe prihvata da je to djelo sasvim određeni zločin. Iz tog razloga je vrlo važno da sudija provjeri i potvrdi da je postupak u kojem je optuženi odlučio da se izjasni krivim bio vođen na odgovarajući način.

Sudije pregledaju dokumente i zakažu javni pretres na kojem optuženom i zastupnicima odbrane postavljaju niz pitanja. U osnovi, sudije žele ustanoviti da li su zadovoljena četiri zahtjeva. Žele da budu sigurni da je odluka optuženog da se potvrdno izjasni o krivici dobrovoljna odluka, da on nije stavljen ni pod kakav pritisak da to uradi, te da nije primio nikakve podsticaje da bi donio takvu odluku.

Takođe provjeravaju da li je on adekvatno informisan u vezi sa svojim potvrdnim izjašnjanjem o krivici, da zna tačno kakve su posljedice tog čina za njega i šta zločini za koje se izjasnio krivim znače prema međunarodnom pravu. Sudije takođe provjeravaju da su riječi kojima se optuženi potvrdno izjašnjava o krivici jasne, i da se ne mogu tumačiti na različite načine. Posljednja stvar koju treba provjeriti jest da li su činjenice koje je optuženi priznao dovoljne da se ta osoba osudi za konkretno krivično djelo prema međunarodnom pravu. To je još jedna stvar koju sudije čine - provjeravaju i potvrđuju da krivična karakterizacija, u vezi s kojom je postignut sporazum, najbolje odgovara navedenim činjenicama.

Ako su sudije uvjerenе da je cijeli postupak vođen na adekvatan način, optuženi se potvrdno izjašnjava o krivici na javnom pretresu. Sljedeći je korak da sudije na osnovu toga donesu osuđujuću presudu. Nema potrebe za dodatnim dokazima ili potkrjepljujućim dokazima. To još više naglašava potrebu da sudije budu sigurni da je potvrdno izjašnjanje o krivici izvršeno na adekvatan način. Sada ćemo vidjeti relativno kratak odlomak potvrdnog izjašnjanja o krivici Češića, nakon što je predsjedavajući sudija provjerio da li su ispunjeni svi uslovi za potvrdno izjašnjanje o krivici.

(transkript sa suđenja)

Naziv i broj predmeta: Češić (IJ-95-10/1)
Optuženi: Ranko Češić
Datum: 8.10.2003.

Sudija Orić: Molim onda gospođu sekretara da pročita jednu po jednu tačku Optužnice, i nakon svake ćemo zamoliti optuženog da se ponovno izjasni o krivici.

Sekretar: Tačka 1, kršenje zakona i običaja ratovanja, priznata po tački 3 Statuta Međunarodnog suda i članu 3(1) (a) Ženevskih konvencija (ubistvo).

Sudija: Gospodine Češiću, kako se izjašnjavate po tački 1? Da li se izjašnjavate krivim ili ne?

Optuženi: Časni sude, kriv sam.

Sudija: Veće traži da se zabilježi izjašnjanje da je kriv po tački 1. Molim Vas, tačku 2.

Sekretar: Tačka 2, zločin protiv čovječnosti, sankcionisan članom 5(a) (ubistvo) Statuta Međunarodnog suda.

Sudija: Gospodine Češiću da li se izjašnjavate da ste krivi ili da niste krivi?

Optuženi: Časni sude, kriv sam.

Sudija: Veće bilježi izjašnjavanje da je optuženi kriv po tački 2. Molim tačku 3.

Sekretar: Tačka 3, kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članovima 3 Statuta Međunarodnog suda i članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija.

Sudija: Gospodine Češiću da li se izjašnjavate da ste krivi ili da niste krivi?

Optuženi: Časni sude, kriv sam.

Sudija: Veće bilježi izjašnjavanje da je optuženi kriv po tački 3.

Cécile Tournaye:

To se tako nastavlja za sve tačke Optužnice, a bilo ih je mnogo protiv Ranka Češića. Ovo je samo jedan primjer da vam pokažemo kako se vodi postupak. Jedna konkretna stvar koja je takođe napravljena u vezi s Jelisićem, odnosno dodatna mjera obezbjeđenja koju je preduzelo Pretresno vijeće, bila je zahtijevanje stručnih ljekarskih izvještaja o Jelisićevoj sposobnosti da prati suđenje i razumije optužbe, kako bi se osiguralo da se izjasnio krivim dobrovoljno i potpuno svjesno. Podnjeto je više od tri stručna izvještaja i u svima je zaključeno da optuženi nije psihički bolestan, iako su svi zaključili da ima snažni poremećaj ličnosti. Takođe su zaključili da je u potpunosti sposoban da razumije optužbe za koje ga tereti Optužnica.

Šta je na kraju odlučilo Pretresno vijeće na osnovi potvrđenog izjašnjavanja o krivici, i kakva je bila osuđujuća presuda protiv ove dvojice optuženih? I Jelisić i Češića su priznali niz činjenica. Za počinioc niskog ranga kao što su Češić i Jelisić, kontekst zločina nije tako važan kao za visoko rangirane optužene. Imali smo informaciju samo o činjenici da su mostovi granatirani 30. aprila 1992. godine i da su dan poslije toga vojne, paravojne i policijske snage raspoređene u opštini, ali porijeklo tih snaga na suđenjima nije tačno utvrđeno. Neki svjedoci su tvrdili da su te snage bile iz Srbije, drugi su tvrdili da su bile iz Bijeljine, kao i Jelisić, ali to nije bilo jasno utvrđeno. S druge strane, utvrđeno je da je to jasno bio napad na nesrpsko stanovništvo, da su žene i djeca protjerani i da su muškarci odvedeni u kolektivne centre. Jedan od tih centara je bio i logor Luka.

Što se tiče osuda, Jelisić je osuđen za pljačku nekih zatočenika u logoru Luka, za 13 ubistava i okrutno postupanje sa četiri zatočenika. Većina zločina je počinjena u veoma kratkom periodu, od 7. maja do 19. maja 1992. godine, a nekoliko ubistava je počinjeno kasnije, u periodu do 6. juna 1992. godine.

Jelisić je priznao da je ubio pet osoba u policijskoj stanici Brčko i opisao ta ubistva u onoj maloj uličici koju smo jutros vidjeli na fotografijama (slike br. 29-36). Objasnio je da ih je uvijek ubijao na isti način. Prvo su ispitivani u policijskoj stanici Brčko, a onda ih je on odvodio u tu uličicu i ubio, obično s dva metka u potiljak. Onda bi došao kamion - kamione smo takođe jutros vidjeli na fotografijama - i pokupili bi leševe. Prema riječima optuženog, on je sva ta ubistva počinio u toku dva dana. Svih pet žrtava nije

identifikovano. Identifikovana je jedna žrtva - Hasan Jašarević, mladić koji je došao iz Šinteraja; zatim Ahmet Hodžić ili Hadžić, koji je imao nadimak Papa i koji je bio na čelu SDA (Stranka demokratske akcije) u to vrijeme; i jedna osoba kojoj je ime bilo Suad i koja je takođe ubijena na taj način.

Jelisić je takođe priznao da je ubio osam zatočenika u logoru Luka. I tu je opet vršio ubistva uvijek na isti način. Žrtve su prvo ispitivali u upravnoj zgradi čiju lokaciju smo jutros vidjeli na fotografijama (slike br. 18 i 19). Optuženi je u većini slučajeva učestvovao u tim ispitivanjima koja su uključivala teška premlaćivanja pendrecima i palicama. Zatim bi ih optuženi, naoružan pištoljem "Škorpion" s prigušivačem, natjerao da odu do ugla zgrade, gdje su bili ubijeni s jednim ili dva metka ispaljena u potiljak ili u leđa. Neke su žrtve bile ubijene prije nego što su stigle do ugla upravne zgrade tako da su drugi zatočenici mogli da vide ubistva. Drugi zatočenici su ubijeni s jednim ili dva metka ispaljena u potiljak dok su klečali iznad rešetke šahta, koju ste takođe jutros vidjeli na fotografiji. Jelisić je to takođe priznao.

Jelisić je priznao da je ubio pet osoba u policijskoj stanici Brčko (...).
Jelisić je takođe priznao da je ubio osam zatočenika u logoru Luka.

Tih osam žrtava su bili: Jasminko Čumurović; Huso i Smail Zahirović, dva brata iz Zvornika; Muharem Ahmetović i njegova kćerka Naza Bukvić, Stipo Glavošević, Novalija i Adnan Kučalović. Dvije od tih osoba su posebno okrutno mučene prije nego što su ubijene. Stipi Glavoševiću su odsjekli uho prije nego što su ga ubili. Nazu Bukvić, čiji su muž i brat bili pripadnici policijskih snaga prije rata i koji su se tada navodno skrivali, policajci, uključujući Jelisića, su zavezali za stup i cijeli dan tukli pendrecima. Zatim su je odveli nazad u skladište gdje su držani zatočenici. Bila je sva u krvi, odjeća joj je bila poderana i jaukala je od bolova. Sljedećeg jutra, Jelisić ju je izveo i ubio na isti način kao i druge žrtve.

Osim toga, Jelisić je takođe osuđen za okrutno postupanje sa četiri zatvorenika, uključujući dva Muslimana, braću Zejčira i Rešada Osmića, koji su odvedeni u policijsku stanicu u Brčkom gdje ih prvo pretukao Jelisić. Nakon toga ih je Jelisić odveo u prtljažniku automobila u logor Luka. Natjerao ih je da uđu u upravnu zgradu i da stanu uz zid, leđima okrenuti zidu. Tukao ih je pendrekom uglavnom po glavi, vratu i prsima. Tukao ih je otprilike 30 minuta nakon čega se jedan od njih, Rešad, od udaraca srušio. Jelisić je tada otišao, ali se vratio deset minuta kasnije i nožem ih sjekao po nadlakticama i ponovno tukao palicama.

Treće premlaćivanje za koje je osuđen bilo je premlaćivanje Muhameda Bukvića kojega je jedan drugi stražar već bio teško pretukao prethodnog dana. Jelisić ga je tukao pendrekom po cijelom tijelu. Takođe mu je prstima stiskao obraze u smjeru očiju i udarao ga pendrekom u predjelu očiju. Amir Didić, koji je takođe svjedočio na sudu o malom suđenju koje je održano, pretučen je više puta tokom svog zatočeništva. Svjedočio je da je Jelisić bio stražar koji ga je daleko najviše tukao i ispričao da ga je jednom prilikom Jelisić udario vatrogasnim crijevom od čega je izgubio svijest. Jelisić je priznao sve te činjenice i stoga je osuđen po 31 tački Optužnice.

Po jednoj tački Optužnice Jelisić se nije izjasnio krivim - tački genocida. U tom kontekstu održano je kratko suđenje. O tome ćemo govoriti kasnije kao i o činjenicama koje su izvedene kao dokazi u kontekstu tog suđenja.

Što se tiče Češića, on je optužen za deset ubistava i jedno seksualno zlostavljanje, ali za razliku od Jelisića, nije optužen za genocid. Drugo, izjasnio se krivim po svim tačkama Optužnice koja je protiv njega podignuta. Svi su ti zločini počinjeni u periodu

Što se tiče Češića, on je optužen za deset ubistava i jedno seksualno zlostavljanje, (...) izjasnio se krivim po svim tačkama Optužnice koja je protiv njega podignuta.

od deset dana, između 5. i 14. maja 1992. godine, osim dva ubistva koja su počinjena istovremeno između 14. maja i 6. juna 1992. godine, a tačan datum nije poznat. Pet od tih ubistava je počinjeno istog dana u sportskoj dvorani "Partizan" u Brčkom, kad je Češić izveo petoricu ljudi iz sportske dvorane, natjerao ih da legnu na tlo i ustrijelio ih. Pet drugih ubistava i seksualno zlostavljanje su počinjeni u logoru Luka.

U logoru Luka, Češić je ubio jednog muslimanskog zatvorenika koji se zvao Sejdo. Nismo saznali više detalja o okolnostima tog ubistva. U tom smislu postoji razlika između Jelisićevog i Češićevog potvrdnog izjašnjanja o krivici, a Geoffrey je objasnio zašto smo Jelisićevom potvrdnom izjašnjanju o krivici priložili niz iskaza svjedoka koji potvrđuju ono za što se on već izjasnio krivim. U slučaju Češića, jedino što smo morali utvrditi bila je Češićeva izjava o krivici, te su stoga neki detalji nedostajali.

Što se tiče drugih ubistava u logoru Luka, Češić i još jedan srpski policajac pretukli su palicama na smrt dva zatočenika. Između 14. maja i 6. juna 1992. godine, uz pomoć dva stražara, Češić je izveo je četiri zatočenika izvan upravne zgrade i doveo na asfaltnu cestu ispred glavnog skladišta, te je barem dvojicu ustrijelio i ubio. Takođe je osuđen zbog toga što je tjerao dva brata Muslimana da jedan nad drugim vrše *fellatio* u trajanju od 45 minuta, dok su ih stražari i drugi ljudi gledali.

Sve te činjenice priznali su i Jelisić i Češić. U kontekstu suđenja koje je održano za Jelisića, izvedeni su dokazi o drugim činjenicama.

Geoffrey Nice:

Prije nego što pređemo na potvrdno izjašnjanje o krivici ova dva čovjeka, hoću da vam objasnim rad našeg Tribunala u malo širem kontekstu. U toku nekoliko posljednjih godina, oči su sve više uprte u žrtve zločina. Nekad su se u mnogim zemljama sudovi bavili samo optuženima, a na žrtve se pomalo zaboravljalo. Međutim, to se mijenja. Tako će na stalnom Međunarodnom krivičnom sudu smještenom u Haagu, koji će se baviti ovakvim predmetima u nekim zemljama ubuduće, pažnja uveliko biti usredsređena na žrtve koje će imati priliku da učestvuju u pravosudnom procesu. Kao što sam ranije objasnio, Češić je prebačen u pritvor Međunarodnog suda kada je naša sudska praksa već bila bolje razvijena nego u vrijeme kad je stigao Jelisić. U Češićevom slučaju, prije nego što su sudije donijele odluku o kazni, Tužilaštvo je moglo podnijeti iskaze rodbine žrtava koja je govorila o proživljenim patnjama i o tome kakvu kaznu bi oni smatrali pravičnom. I to je razvoj događaja koji je vjerovatno u skladu s opštim razvojem međunarodnog prava.

Jelisić je poricao izvršenje genocida. Prema definiciji, genocid je počinjenje određenih krivičnih djela s namjerom da se uništi u cijelosti ili djelimično jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa. Taj je termin skovan poslije Drugog svjetskog rata. To je termin koji su prihvatili i advokati i laici, i bilo bi vjerovatno pošteno reći da se njegova definicija još uvijek razvija. Nema sumnje da će se s vremenom striktna pravna definicija i laičko razumijevanje tog pojma, koje je možda šire, poklopiti tako da će postojati zajednički prihvaćeno razumijevanje tog zločina kojeg mnogi sma-

traju zločinom nad zločinima. Zbog takvog mišljenja o genocidu kao o najgorem zločinu, svi žele da on bude kažnjen i zabilježen.

Genocid je zločin koji zahtijeva posebno stanje uma optuženog. Odmah ćete primjetiti da možete imati zločine koji su jednake težine, ali gdje neko nema to posebno stanje uma, ti se zločini neće smatrati genocidom; dok ukoliko to osoba ima to stanje uma, u tom slučaju hoće. U ovom slučaju pitanje je bilo da li neko ko se nalazi na niskom nivou u lancu komandovanja, kao što je bio Jelisić, može uopšte biti kriv za genocid ili se za taj zločin mogu teretiti samo visoki rukovodioci. Ja bih rekao da to nije pravo pitanje, jer što se tiče Tužilaštva i, kako pokazuju drugi predmeti širom svijeta, to je zločin koji mogu počinuti čak i nisko rangirane osobe u cijeloj operaciji u kojoj su ta strašna krivična djela počinjena. Stoga je Jelisić optužen za genocid i Tužilaštvo je željelo da tu tačku Optužnice i dokaže.

To je bilo neobično, jer je Jelisić već u velikom stepenu priznao svoje zločine, pa makar i na svoj proračunat način. Prezentirali smo dokaze koji su govorili o tome da je on rekao neke od najstrašnijih stvari koje su u skladu sa stanjem uma koje se zahtijeva kod genocida i bili smo spremni to dokazivati. Bio je to zaista neobičan ako ne i jedinstven predmet, zbog jednog dokaza koji smo imali o tome kako je zaista ubio dvije osobe.

Suđenje je bilo veoma kratko i ticalo se samo genocida, jer je sva ubistva priznao i nisu se morali izvoditi dokazi. U tom predmetu dat je sveobuhvatan opći prikaz onoga što se dogodilo u Brčkom. U to vrijeme, tužilac koji je izvodio dokaze bio je Terree Bowers, koji je, nažalost, morao da napusti Međunarodni sud, a ja sam preuzeo taj predmet. On je počeo jednim kratkim i jezgrovitim prikazom događaja u Brčkom i mi ćemo vam prikazati neke odlomke. Nadam se da će oni od vas koji veoma dobro znaju što se događalo smatrati da je njegov prikaz bio prilično dobar.

(transkript sa suđenja)

Naziv i broj predmeta:	<i>Jelisić</i> (IT-95-10)
Uvodna riječ:	Tužilac Terree Bowers
Datum:	30.11.1998.

Optuženi Goran Jelisić bio je jedan od pojedinaca koji je poslan u Brčko da pomogne u etničkom čišćenju. Prije rata, Goran Jelisić je bio mehaničar za poljoprivredne mašine iz Bijeljine, grada koji je lociran malo jugoistočno od Brčkog. Ranije 1992., lokalni sud je osudio Gorana Jelisića na tri godine zatvora zbog prevare. Vlasti bosanskih Srba, međutim, imale su mnogo važnije planove za Jelisića i u tom kratkom vremenskom periodu Goran Jelisić se našao u policijskoj uniformi usred Brčkog. Njegovo prisustvo u Brčkom 1992. godine bilo je rezultat strategije bosanskih Srba da otvore vrata zatvora da bi obezbijedili dovoljan broj dželata za genocidne aktivnosti i etničko čišćenje koje se odigralo u proljeće i ljeto 1992. godine.

Ne znamo tačan datum kad je Goran Jelisić stigao u Brčko, ali prema iskazima očevidaca, znamo da je u prvoj sedmici u maju 1992. godine Goran Jelisić strijeljao zatvorenike ispred policijske stanice u centru Brčkog. Fotografija jednog od tih pogubljenja dospjela je i u međunarodne novine. Tužilaštvo ima namjeru uvesti tu određenu fotografiju kao dokazni materijal. To je vrlo dramatičan dokaz onoga na što je Goran Jelisić bio pripravan u tom ranom razdoblju u Brčkom. Jelisić je priznao da je on policajac na fotografiji i da je on izvršio prikazano pogubljenje. Ali kao što sud zna iz Jelisićeveog potvrdnog izjašnjenja o krivici, on je ubio i druge zatočenike izvan policijske stanice.

Osim što je ubijao zatočenike u policijskoj stanici, Goran Jelisić je bio prisutan i u skladištu Luka na rijeci Savi gdje su bile zatočene stotine bosanskih Muslimana i neki bosanski Hrvati.

Tokom približno dvije sedmice, Goran Jelisić je bio glavni izvršilac pogubljenja u logoru Luka. U svojim je rukama držao konce života i smrti, i sistematski i redovno ubijao zatočenike Muslimane, kao i nekoliko Hrvata. Bio je poznat po

*Tokom približno dvije sedmice,
Goran Jelisić je bio glavni izvršilac
pogubljenja u logoru Luka.
U svojim je rukama držao konce
života i smrti...*

plavoj policijskoj košulji, pištolju i po tome što je najradije ubijao zatočenike iznad metalne kanalizacijske rešetke. Ovo konkretno suđenje će biti uže usmjereno od prosječnog suđenja, jer je optuženi već priznao da je izvršio 12 ubistava za koje ga tereti Optužnica. Odbrana i Tužilaštvo zajednički su podnijeli činjeničnu osnovu za potvrdno izjašnjavaње o krivici. Istražitelji Tužilaštva su deteljno intervjuisali Gorana Jelisića i on ne poriče da je

izvršio višestruka ubistva u kompleksu Luka. U razgovorima sa istražiteljima, Goran Jelisić je čak priznao da je izvršio dodatna ubistva za koja nije optužen. Tokom ovog suđenja mi ćemo iznijeti neke od upečatljivijih izjava koje je Goran Jelisić dao istražiteljima. Zbog prethodnih priznanja i potvrdnog izjašnjavaња o krivici, izvođenje dokaza Tužilaštva će se koncentrisati na dokazivanje da je Goran Jelisić izvršio ubistva u Brčkom s namjerom počinjenja genocida. Kao što sud zna, da bi se Goran Jelisić osudio za genocid, Tužilaštvo mora dokazati izvan razumne sumnje da je Goran Jelisić izvršio ubistva u policijskoj stanici i logoru Luka s namjerom da uništi u cjelini ili djelimično rasnu, etničku ili vjersku grupu. U svrhu ove Optužnice, Tužilaštvo je optužilo Gorana Jelisića da je izvršilo ubistva sa namjerom da uništi dio stanovništva bosanskih Muslimana. Važno je naglasiti na samom početku da, prema zakonu, Goran Jelisić može da bude kriv za genocid ako je počinio jedno jedino ubistvo s namjerom da uništi rasnu, etničku ili vjersku grupu. Na ovom suđenju, međutim, mi ćemo ustanoviti da je Goran Jelisić ubio veliki broj ljudi tokom njegovog genocidnog pohoda u Brčkom. Nikada nećemo biti u stanju da utvrdimo tačan broj. Ako bi on bio prisiljen da odredi broj, on lično ne bi mogao da odredi taj broj zbog arogantnog načina na koji je počinio ta ubistva i tako veliki broj ubistava. Ali, ako povjerujemo čak i u mali procenat ukupnog broja ubistava za koja Goran Jelisić tvrdi da je počinio, tada je njegovih žrtava sigurno bilo mnogo više od stotinu. Nije samo broj žrtava od presudne važnosti kad se radi o procesuiranju predmeta genocida: Tužilaštvo će takođe utvrditi da je dio grupe koju je Goran Jelisić krenuo da uništi bio značajan dio muslimanskog stanovništva u opštini Brčko. Predočiti ćemo dokaze koji pokazuju da su zvaničnici bosanskih Srba u opštini sastavljali liste osoba za pogubljenje, a na meti su im bili posebno intelektualci, muškarci koji su dovoljno stari da mogu biti pozvani u vojsku i političke vode.

Kad izvedemo sve dokaze, vidjet ćete da je grupa koju je Goran Jelisić imao na meti kao žrtve bila značajna i po svojoj važnosti za zajednicu bosanskih Muslimana i značajna po broju. Kad Tužilaštvo u krivičnim predmetima mora da dokaže postojanje subjektivne namjere optuženog, Tužilaštvo mora često da se oslanja gotovo isključivo na indirektno dokaze kako bi dokazalo tu namjeru.

Predmet Gorana Jelisića je užasno jedinstven po tome što imamo ogroman broj svjedoka koji mogu da svjedoče o tome šta je Jelisić rekao u vrijeme pogubljen-

ja koja je vršio. Riječi osobe su vjerovatno najtačniji i najbolji indikator načina na koji radi njegov um. Sudu će se pružiti jedinstvena mogućnost da čuje i analizira riječi koje je g. Jelisić izgovorio kada je izvršavao svoje genocidne ambicije. Srž i snagu argumenata Tužilaštva iznijet će na vidjelo svjedoci i žrtve, koji su vidjeli i čuli Gorana Jelisića tokom njegovih aktivnosti u Brčkom. Iskazi mnogih svjedoka potkrjepljuju iskaze drugih svjedoka. Dopustite mi da ukratko prikažem neka od svjedočanstava koja pokazuju genocidnu namjeru Gorana Jelisića.

Prvo, brojni će svjedoci svjedočiti da je Goran Jelisić sam sebe nazivao “srpskim Adolfom”. Prigodom svog prvog stupanja pred Sud, sam je priznao da mu je nadimak bio Adolf. Kontekst u kojem je Goran Jelisić koristio taj nadimak će pokazati bez ikakve sumnje da to nije bio šaljivi nadimak, već direktna usporedba s genocidnim aktivnostima Adolfa Hitlera u Drugom svjetskom ratu. Jedan svjedok opisuje kako je Goran Jelisić izjavio “Hitler je bio prvi Adolf. Ja sam drugi”. Nije važno da li je Jelisić dobio taj nadimak ili ga je sam sebi dao. Ono što će dokazi pokazati jest da ga je Goran Jelisić, bez obzira na porijeklo nadimka, koristio s perverznom ponosom na genocidnu simboliku koju je nosio. Osim o korištenju nadimka “Adolf”, brojni svjedoci će svjedočiti o tome kako se Jelisić otvoreno hvalisao da je došao u Brčko da ubija Muslimane i da ih ubije što više može. Barem jedan svjedok će vam ispričati o sukobu do kojeg je došlo kad je Goran Jelisić prvi put preuzeo kontrolu nad zatočeničkim centrom Luka. Kad je Goran Jelisić počeo zlostavljati zatočenike, lokalni Srbin iz Brčkog je pokušao intervenirati. Jelisić se razljutio i rekao nešto poput: “Znaš li ti tko sam ja?” i dodao da je dovoljno da samo telefonira da razriješi stvari. Goran je otišao, a zatim se vratio. Prema iskazima svjedoka, Goran je zadržao kontrolu nad logorom, a lokalni Srbin više nikad nije viđen. Goran

... brojni će svjedoci svjedočiti da je Goran Jelisić sam sebe nazivao “srpskim Adolfom”.

Jelisić nije skrivao činjenicu da je došao u Brčko da ubije što je više Muslimana moguće. Jedan je svjedok izjavio da se Jelisić hvalisao da mora ubiti 20 ili 30 Muslimana prije svoje jutarnje kafe. Tokom svog ubilačkog pohoda, Goran Jelisić je vodio dnevnu evidenciju o broju Muslimana koje je ubio. Brojni svjedoci će svjedočiti o tome kako ih je Goran Jelisić obavještavao o najnovijem ukupnom broju. Goran Jelisić je često govorio zatočenicima koliko je Muslimana ubio u određenim periodima. Jelisić je također rekao stražarima u logoru Luka koliko je pojedinaca ubio. Jelisić je sebi često zadavao ciljeve, zaklinjući se da neće imati mira sve dok ne ubije određeni broj zatočenika određenog dana. Prema iskazu jednog od svjedoka koje ćete čuti, Goran Jelisić je jednom prilikom čak odbio pomoć stražara u vezi s planiranim pogubljenjem, rekavši da je on, Goran Jelisić, još u dobroj formi, premda je tog dana ubio više od 60 ljudi. Evidencija ubistava se nekih dana penjala do visoke brojke 60, ali Goran Jelisić je nastavljao sa dnevnim pokoljima.

Svjedočenje svjedoka žrtve takođe će pokazati da Goran Jelisić nije bio instrument genocida koji ga je vršio s odbojnošću i da ga srpske vlasti nisu ga na to prisilile. Baš naprotiv, svjedočanstva će jasno pokazati da je Goran Jelisić bio djelotvoran sudionik koji je s elanom učestvovao u genocidu. Jedan svjedok je imao nesreću da bude s Goranom Jelisićem kad je Jelisić ubijao žrtve iznad metalne rešetke. Kao što je ranije spomenuto, Goran Jelisić je često vršio pogubljenja iznad metalne rešetke odvoda kako bi bilo što manje čišćenja nakon pogubljenja. Rešetka je bila na vrhu odvodnog sistema koji je završavao u rijeci

Savi. Taj određeni svjedok će svjedočiti o tome kako je gledao Jelisića kad je prisilio zatočenika da klekne iznad rešetke a zatim mu je pucao u glavu. Jelisić se zatim okrenuo prema svjedoku i rekao nešto poput: "Vidim da se bojiš. Lijepo je ubijati ljude na ovaj način. Lijepo ih ubijam. Ne osjećam ništa". Goran Jelisić je bio tako efikasan i postao tako zloglasan tokom svog genocidnog pohoda da su ga čak i vlasti bosanskih Srba morale zauzdati.

Čuti ćete od svjedoka da su oko 19. ili 20. maja 1992. godine neki zvaničnici bosanskih Srba odlučili maknuti Gorana Jelisića iz zatočeničkog centra Luka. Ranije, sredinom maja, kad je Jelisić prvi put čuo da jedan vojni major želi zaustaviti njegova ubijanja, prema iskazu svjedoka, Goran Jelisić je odgovorio da je on, Goran Jelisić, šef i da zatočenički centar Luka nije u nadležnosti vojske. Jelisić je rekao da je spreman na rat s vojskom ako žele da prestane ubijati. Ipak, četiri ili pet dana kasnije, nekome je uspelo odstraniti Gorana Jelisića iz logora Luka. Da do toga nije došlo, Jelisić bi nastavio ubijati sve dok ne bi u potpunosti desetkovao zatočeničko stanovništvo. Takođe je važno primijetiti da je Goran Jelisić razumio na koji se način njegova individualna djela uklapaju u širu genocidnu kampanju koju su pokrenule vlasti bosanskih Srba.

Tokom intervju sa istražiteljima Tužilaštva, Jelisić je objasnio da mu je po dolasku u Brčko šef srpskog Kriznog štaba dao listu Muslimana i rekao mu da ubije što je više Muslimana moguće. Na osnovu iskaza svjedoka, takođe ćemo pokazati da Goran Jelisić nije bio samo obični stražar u logoru Luka, već da je pokazivao da ima vlast i vršio je. Posebno tokom noći, Goran Jelisić je imao potpunu slobodu da radi sa zatočenicima što god želi. Često je naređivao stražarima da mu pomognu u njegovim aktivnostima i stražari su ga slušali. Zatočenicima kojima je život stalno visio o koncu, Goran Jelisić je bio najveći, ako ne i jedini, autoritet. Kao što je jedan svjedok rekao: "Za nas, on je bio kao Bog. On je kontrolisao da li ćemo živjeti ili umrijeti". Adekvatno je i pravedno da Tužilaštvo podigne optužbe protiv pojedinaca kao što je Goran Jelisić jer bez takvih krvnika u raznim geografskim oblastima, vlasti bosanskih Srba ne bi bile u stanju da sprovedu kampanju etničkog čišćenja i genocida koju su pokrenule u proljeće i ljeto 1992. godine. U skladu s tim, kad završimo s izvođenjem dokaza, mi ćemo zahtijevati od ovog suda da proglašuje Gorana Jelisića krivim za genocid jer je za žrtve u Brčkom, lice genocida bilo lice Gorana Jelisića.

Geoffrey Nice:

Vratićemo se kasnije na to što je o pitanju genocida odlučilo Pretresno vijeće i Žalbeno vijeće. Većinu dokaza, zapravo gotovo sve dokaze, dali su svjedoci kojima je trebala zaštita - ili im je dodijeljen pseudonim ili im lica nisu bila prikazana u TV prijenosima ili na sudu. Međutim, njihova svjedočenja su mislim najvećim dijelom bila javna i ljudi su mogli da čuju ili da pročitaju njihove iskaze. Bivši gradonačelnik, g. Ramić, svjedočio je o tome o tome kako je ovo mirno multietničko mjesto bilo izloženo tokom mjeseca koji je prethodio, povećanju broja stanovnika, dolasku vojske, raspoređivanju vojske, dizanju mostova u vazduh. Govorio je o nemoći da vrši svoju dužnost gradonačelnika, o svom pojavljivanju na televiziji s posljednjom molbom upućenom narodu koji je bježao, i o svom odlasku na kraju. Imali smo intervju s Jelisićem, čija je vrijednost bila u tome da smo ono što je on uradio stavljali u širi kontekst. Tako je naprimjer objasnio kako je on dobio spiskove ljudi koje je trebalo ubiti i kako je sastavljanje tih spiskova bilo dio plana u okviru kojeg je bilo i dizanje mostova u vazduh. Objasnio je da je kada je uspostavljena Luka bilo moguće konsolidovati sve zatvorenike na jednom mjestu. Zatim je dao objašnjenje za sljedeći, jedinstveni dokaz, koji ćemo vidjeti, a mislim da je

mnogima od vas poznat, a to je jedan slijed fotografija o ubistvima u maloj bočnoj ulici iza policijske stanice.

Mislim da su te fotografije jedinstvene u ovom sukobu. Na početku svog izlaganja danas poslijepodne, rekao sam da se stvari mogu izgledati drugačije onima od nas koji nemamo vaša neposredna iskustva u odnosu na percepciju koju imate vi. Ova fotografija mnogo govori o ljudima koji su suočeni sa sigurnom smrću; oni prije toga bili su zatočeni vrlo kratko. Svi oni bez borbe ili otpora teturaju prema mjestu sigurnog pogubljenja, a čovjek koji ih ubija je sve donedavno vodio relativno normalan život. Čovjek mora da se pita koje to snage mogu da promijene ljude u tako kratkom vremenu, tako brzo, da se nađu u situaciji u kojoj su se našli ovi ljudi. To je samo jedan način gledanja ovih fotografija. A to je zaista jedinstven i najsnažniji dokaz o zločinima koje je neko počinio u vašem gradu.

On je objasnio kako je ubijao po naređenju. Kao je Cécile rekla, to je obično bilo sa dva metka u potiljak. Objasnio je da je kriterij za ubistva bio da je neko vodeći član SDA ili jednostavno samo povezan sa SDA. To je bio jedan od prevladajućih kriterija. Objasnio je kako su ljudi koji su se zatekli u ćeliji br. 13 u policijskoj stanici u suštini bili unaprijed suđeni i osuđeni. Njih je čekala sigurna smrt i prije nego su se ondje našli.

Ispričao je događaj u vezi sa Husom i Smailom Zahirovićem - kako je neko drugi ubio jednog od te dvojice jednostavno zato što je htio da ubije Muslimana. Objasnio je da je Naza Bukvić ubijena samo zbog veza njezine porodice sa strankom koja je bila opozicija onima koji su vršili ubijanja. Ti su dokazi bili za sudije ne samo živi dokazi o tome što je Jelisić počinio, već su u izvjesnoj mjeri stavili ta krivična dijela u jedan širi i potpuniji kontekst.

Kao što sam već ranije danas rekao, nije moguće u potpunosti i u svakoj pojedinosti istražiti svako krivično djelo, svaki dio ove tragične priče. Međutim, tokom suđenja Jelisiću za genocid, uspjeli smo da javno iznesemo mnoge činjenice na način na koji su o njima svjedočili naši svjedoci.

Četvrta sesija Presuda i odmjeravanje kazne

David Tolbert:

Nakon što Tužilaštvo izvede svoje dokaze, sud izriče presudu i Olivier će govoriti o presudi i odlukama Pretresnog vijeća. Olivier je za to prava osoba jer je bio viši pravni savjetnik koji je savjetovao sudije u ovom predmetu, a sada je i sam sudija u Francuskoj.

Olivier Fourmy, bivši viši pravni savjetnik, Sudska vijeća, MKSJ:

Ja nisam više član UN-a, stoga bih želio da se zahvalim organizatorima ovog događaja što su me pozvali i želim da kažem koliko cijenim vaše učešće u ovoj sjednici danas.

Mnogo je toga rečeno o predmetima *Jelisić* i *Češić*. Za početak, čini mi se da je važno reći nešto čega smo se već u izvjesnoj mjeri dotakli, a to je koliko je sistem Međunarodnog suda poseban. Tačno je kad kažemo da Statut i Pravilnik Međunarodnog suda organizuju sistem koji je prvenstveno akuzatoran. Od sudija se ne očekuje da znaju bilo što drugo osim onoga što im predoče Tužilaštvo i odbrana. Vi ste već shvatili da, kada je riječ o Češiću, ništa nije prezentirano osim postignutog Sporazuma o potvrdnom izjašnjavaњу o krivici. Postojao je dogovor o kazni i na kraju su sudije izrekle odluku koja je prilično kratka i odnosi se na izricanje kazne o čemu ćemo govoriti kasnije.

Predmet *Jelisić* je bio drugačiji. Kao što je Geoffrey već objasnio, nije bilo suglasnosti na osnovu kompleta dokumenata koji je prezentiran sudijama. Zatim je Tužilaštvo izvelo dokaze o genocidu na osnovu kojih su sudije donijele brojne zaključke. Mislim da je to je ono što je izuzetno važno znati, jer to objašnjava kako se stiže od ogromne količine informacija do izuzetno ograničene odluke. Vi možete da se složite sa odlukom, možete da se ne složite sa odlukom, ali odluka je ono što su sudije utvrdile van razumne sumnje. Oni ne kažu da ostalo nije tačno ili da ostalo ne postoji. Oni ne kažu da ih ostalo ne zanima. Oni kažu da je ovo sve što možemo da utvrdimo danas i to je vrlo važno. Kako su tekle stvari pred sudijama u ovom predmetu? Prvi susret sudija sa Jelisićem bio je nešto vrlo posebno.

(transkript sa suđenja)

Naziv i broj predmeta: *Jelisić* (IT-95-10)
Optuženi: Goran Jelisić (prvo stupanje pred sud)
Datum: 26.1.1998.

Sudija Jorda: Izvolite sjesti. Gospođo sekretar, možete li zamoliti da uvedu optuženog? Neka optuženi sjedne. Molim da mu se daju slušalice kako bi mogao čuti predsjedavajućeg Pretresnog vijeća. Da li me čujete?

Optuženi: Da.

Sudija: Izvolite sjesti. Sada započinjemo sa prvim pojavljivanjem pred sudom optuženog Gorana Jelisića. Optuženi, molim Vas ustanite. Recite nam, molim Vas, Vaše ime i prezime, datum i mjesto rođenja, Vaše zanimanje i mjesto gdje ste živjeli kad ste bili uhapšeni.

Optuženi: Zovem se Goran Jelisić. Poznat sam i pod svojim nadimkom Adolf. Rođen sam 7. 06. 1968. godine u Bijeljini. Po zanimanju sam mehaničar za poljoprivredne mašine.

Sudija: Koja Vam je bila adresa?

Optuženi: Ulica Slobodana Jovanovića br. 5 u Bijeljini, Republika Srpska.

Sudija: U Bijeljini. Možete sjesti, gospodine Jelisić.

Olivier Fourmy:

Razlog što se Jelisić obratio Vijeću na taj način do danas mi je ostao nejasan i sigurno je ostao nejasan i sudijama. To je bilo prvi put da su se sudije sreli sa Jelisićem i to je moralo imati veliki uticaj na percepciju sudija o ovom predmetu. Sada prelazimo na izvođenje dokaza Tužilaštva, koji su se ticali samo genocida, kao što je Geoffrey upravo objasnio. Pred sudije su izašla 23 svjedoka i predočeno im je 70 dokaznih predmeta. Ti su svjedoci i ti dokazni predmeti, uz činjeničnu osnovu, doveli do zaključaka o kojima je govorila Cécile u vezi sa opštim okvirom predmeta i takođe u vezi sa konkretnim tačkama Optužnice, na osnovu kojih su sudije procijenile da li mogu da dođu do konačne odluke i da li mogu, što je još važnije, uzeti u obzir dodatne elemente koje je Tužilaštvo predočilo, ne samo u vezi s genocidom, već, eventualno, i u vezi s izricanjem kazne.

Želim posebno naglasiti neke određene informacije koje su predočene sudijama. Naprimjer, jedan element se tiče snaga koje su napale opštinu Brčko. Sudijama je rečeno da su neke od tih snaga bili "Arkanovi tigrovi". Te su se snage smatrale izuzetno nasilnim borcima. Često je spominjan okrutan način na koji su se Jelisić i Češić ponašali. Mislim da ni jedan od naših svjedoka nije smatrao naročitom okrutnom činjenicu da im je, vrlo često kada su ulazili u logor ili kada su bili uhapšeni, oduzimana imovina, novac, nakit ili legitimacije. Ono na šta su se oni žalili jest, naprimjer kad se radi o Češiću, priča o dva brata koja su bila prisiljena na međusobni *felatio*. Kada je riječ o Jelisiću, to je bila priča o ženi koja je bila vezana za stup. Bernie vam je pokazao fotografije tog stupa. Tu su ženu neprestano tukli dok nije gotovo izgubila svijest i tada su je prenijeli u hangar, a sljedećeg dana je pogubljena.

Čuli ste priču o Hrvatu kojem su odsjekli uho, i iako je molio da ga ubiju, nije odmah ubijen. Takođe su postojali brojni dokazi o tome da je Jelisić uživao u premlaćivanjima i strijeljanjima. Premlaćivanja je vršio štapovima, palicama, vatrogasnim crijevima, svime čime je ljude mogao tući. Tukao je ljude u prisustvu trećih osoba, uključujući i vrlo mlade osobe.

Možda želite da vidite na koji način su sudije primile te dokaze i kako su ih opisali u svojoj presudi.

(transkript sa suđenja)

Naziv i broj predmeta:	Jelisić (IT-95-10)
Presuda Pretresnog vijeća:	Sudija Jorda
Datum:	14. 12. 1999.

Pretresno vijeće želi jasno reći da okolnosti u kojima su počinjena krivična djela za koje se tereti optuženi izgledaju osobito podlo i odvratno. Goran Jelisić je prema zatočenicima postupao nasilno. Bez nekog očitog razloga ih je udarao i tukao pendrecima, palicama i drugim predmetima pri čemu nije uopće obraćao pažnju na njihov pol ili ranjivost.

Goran Jelisić je prije svega kriv za ubistvo 13 osoba koje je hladnokrvno smaknuo. Pet od tih ubistava počinjeno je nedaleko od policijske stanice u Brčkom i

uvijek na isti način. Goran Jelisić bi žrtve nakon ispitivanja odveo u jednu uličicu u blizini policijske stanice i tamo ih pogubio i to uglavnom sa dva metka koja bi u potiljak ispalio iz pištolja "Škorpion" sa prigušivačem. Drugih osam ubistava za koja se tereti počinjena su u logoru Luka. I ondje su ubistva počinjena na isti način. Žrtve su prvo podvrgavane ispitivanju koje bi vodio Goran Jelisić ili bi u njemu sudjelovao, a onda bi bile premlaćene palicama ili pendrecima. Zatim, naoružan pištoljem marke "Škorpion", Goran Jelisić bi ih izvodio van i odvodio do ugla zgrade gdje bi žrtve bile pogubljene sa jednim ili dva metka ispaljenim u potiljak ili leđa. Neke od žrtava prisiljene su da kleknu na jedan šaht gdje su ubijene tako što im je u potiljak ispaljen jedan ili dva metka. Jednom hrvatskom zatočeniku su odrezali uho prije nego što je ubijen. Zatim su tijela ubijenih zatočenici - oni koji su preživjeli, naravno - morali odnijeti iza zgrada, baciti u vodu ili natrpati u kamione s hladnjačama prije nego što su prevezena u masovne grobnice.

Svjedoci su izjavili da je Goran Jelisić uživao u svom položaju iz kojeg je crpio osjećaj moći - osjećaj da odlučuje o životu i smrti zatočenika i da može raditi što god želi. Čak se ponosio brojem žrtava koje je pogubio. Goran Jelisić je navodno izjavio pred zatočenicima logora Luka da mora pogubiti 20 do 30 ljudi prije nego što popije jutarnju kafu. Takođe je jednom zatočeniku navodno rekao, nakon jednog pogubljenja 15. maja, da je to bio njegov 83. "slučaj". Koji god bio tačan broj Jelisićevih žrtava, zločini Gorana Jelisića bili su dio oružane operacije koju su srpske snage provodile protiv muslimanskog stanovništva u Brčkom. Ta ofenziva pokazuje određeni stepen organizacije. Opoljivanje stanovništva na raznim lokacijama u gradu, zatim odvođenje u zatočeničke centre, ispitivanja, nasilje i ubistva uvijek počinjena na isti način tokom kratkog vremenskog perioda, sve to pokazuje raširenu ili sistematičnu prirodu napada na civilno stanovništvo Brčkog.

Olivier Fourmy:

Takva je bila percepcija sudija. Pošteno je reći da, s obzirom na dokaze koje je Tužilaštvo pružilo sudijama u vezi sa pitanjem genocida, sudije su morale to da razmotre i da uzmu u obzir ono za što su vjerovali da je utvrđeno. Oni su svakako uzeli u obzir situaciju u kojoj je bilo stanovništvo Brčkog neposredno pred rat i neposredno nakon rata. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, među 40.000 stanovnika, bilo je 55 % Muslimana, 20% Srba i 7 % Hrvata i ostalih. Nakon rata nije bilo popisa. Sudijama nisu predočeni podaci novog popisa, nisu im predočene brojke koje bi govorile o tome da je 2.000 ljudi ubijeno ili nestalo.

Sudije su takođe primile na znanje, kao što je Geoffrey već rekao, da je tačno da su premlaćivanja, ubistva zatočenika počinjena u vezi s time što su bili pripadnici muslimanskog naroda. Naprimjer, prema jednom iskazu Jelisić je tukao jednog čovjeka, a zatim je tukao njegovog brata. Tukao ih je izuzetno surovo, a onda je u jednom trenutku shvatio da oni nisu Muslimani i oni su odmah oslobođeni. Sudije su takođe uzele na znanje Jelisićeve komentare o Muslimanima. Rekao je, oprostite što koristim taj izraz, ali on ga je očito često koristio, rekao je da su oni dobri samo za čišćenje nužnika. Govorio je da će Muslimane ubijati svakog dana za doručak. Rekao je da će na kraju samo njih 5-10% preživjeti. To je stalno ponavljao. Rekao je da ih je pobio veliki broj. Kao što ste čuli, sudije su na osnovu dokaza koje je iznijelo Tužilaštvo utvrdile da je on ubio 13 osoba. To su bili nalazi sudija u svrhu ovog predmeta. Međutim, on sam se hvalisao da je ubio 80 ili više osoba, čak do 150 osoba.

Sudije su takođe mislile da treba da razmotre pitanje da li je uopšte moguće ili ne počiniti genocid na području Brčkog ili genocid treba smatrati zločinom koji je po definiciji zločin takve veličine da bi morao obuhvatiti sva krivična djela izvršena na širokom području. Sudije su dale jasan odgovor na to pitanje. Odlučili su da nije potrebno široko područje i da je opština Brčko dovoljno velika da se u njoj može počiniti genocid. Uzeli su u obzir dodatne elemente, kao naprimjer da li je bilo pokazatelja da je određeno stanovništvo zaista bilo ciljano grupa i da li je cjelokupno ili djelimično uništenje zaista planirano. Uzeli su u obzir i spiskove koje je pomenuo Geoffrey, i prihvatili činjenicu da su spiskovi postojali, ali nisu smatrali da je Jelisić djelovao u skladu sa tim spiskom. Drugim riječima, nisu smatrali da je postojala čvrsta veza između postojanja spiska koji su pripremile druge osobe i Jelisićevih djela. To je takođe u vezi sa činjenicom da sudije nisu mogle utvrditi da postoji dovoljno dokaza da je on zaista dobio naredjenja da mora ubijati stanovnike, iako je on sam tvrdio da je primao naredjenja da se ponaša na način na koji se ponašao.

Sudije nisu utvrdile da je postojao ikakav lanac komandovanja. Sudije su takođe zaključile da nije bilo nikakvog plana. Siguran sam da će vam Geoffrey objasniti što je kasnije Žalbeno vijeće reklo u vezi s tim planom. Ono što su sudije razmatrali bilo je pitanje da li je moguće da je Jelisić neko ko nije počinio genocid, već je bio saučesnik u genocidu, što je u svakom slučaju dovelo do pitanja da li je imao ili ne ono što u pravnom žargonu zovemo *mens rea* ili stanje svijesti za počinjenje genocida, koje je potrebno da bi se utvrdila krivica. Drugim riječima, da li je on lično imao namjeru da počinio genocid ili da bude saučesnik u počinjenju genocida. Odgovor na to pitanje koje je dalo Pretresno vijeće bio je negativan. Usprkos svemu što je predočilo Tužilaštvo i usprkos njegovim priznanjima, sudije nisu smatrale da čovjek koji nije imao nikakav čin, nikakvu odgovornost, koji je došao iz drugog grada, imao namjeru da uništi muslimansko ili nesrpsko stanovništvo u Brčkom u cjelosti ili djelimično. Zbog toga su na kraju sudije donijele odluku da ga oslobode optužbe za genocid, a da ga proglašavaju krivim za sve zločine o kojima vam je govorila Cécile i da mu izreknu kaznu zatvora.

Sad će vam Geoffrey govoriti o žalbenom postupku, jer je Tužilaštvo uložilo žalbu protiv takve presude i Žalbeno vijeće je zaista u određenoj mjeri preinačilo presudu.

Geoffrey Nice:

Mislim da je ono šta ćemo saznati iz narednog zaključnog dijela hronologije događaja izuzetno ohrabrujuće i pozitivno. Većina krivičnih sistema širom svijeta podrazumijeva i žalbeni proces. Ponekad je žalbeni postupak održavanje ponovnog pretresa, ponekad je to žalbeni postupak koji se bavi pravnim pitanjima i finesama, ponekad pravo na žalbeni postupak dobijate samo ako uspijete prijeći prag nekog testa. Na našem Tribunalu imamo vrlo velikodušan pristup koji dopušta i Tužilaštvu i optuženom da uložite žalbe. I sami shvaćate da s obzirom na težinu zločina kojima se bavimo, s obzirom da radimo u novom sistemu i s obzirom na to da naše osoblje dolazi sa svih strana svijeta, da je poželjno da postoje mogućnosti za preispitivanje odluka Pretresnog vijeća koje su otvorene i jednoj i drugoj strani. Tužiteljica, u svojoj ulozi zaštitnice interesa žrtava i zaštitnice sprovođenja pravde nije htjela pristati na prvobitnu odluku sudija o tome da nije ustanovljen genocid.

Pretresno vijeće je zaključilo predmet u vrlo ranoj fazi i odbrana nije izvodila dokaze. U žalbenom postupku je utvrđeno da suđenje nije trebalo biti zaustavljeno u tom stadiju i da su postojali dokazi koji su mogli dovesti do toga da Pretresno vijeće, nakon uvida u ukupne dokaze, donese osuđujuću presudu za genocid. Time ne želim reći da su utvrdili da je izvršen genocid, ali kad se gleda na suđenje u tom stadiju, suđenje se trebalo nastaviti i moguće je da bi se genocid mogao naknadno utvrditi. Žalbeno vijeće je

moglo da vrati presudu Pretresnom vijeću i da mu naloži da nastavi suđenje i obavi daljnje suđenje, ali nije to učinilo. Zbog raznih praktičnih i drugih razloga, Žalbena je vijeće navelo zašto predmet neće vratiti na ponovno suđenje, uključujući činjenicu da ako nešto nije učinjeno kako treba, to nije Jelisićeva krivica. Sudije su u tom trenutku odlučili povući crtu. Potvrdili su kaznu od 40 godina koja je izrečena Jelisiću i zaključili ovaj postupak.

Vidite iz ovoga što smo vam Olivier i ja opisali da razni organi Međunarodnog suda funkcionišu nezavisno u višem interesu. Tužilaštvo se ne ophodi prema sudijama u rukavicama. Oni rade nezavisno, imaju svoju vlastitu funkciju i moraju je obavljati nezavisno. Isto tako, sudije se ne boje tužioca, oni moraju nezavisno prosuđivati u svakom trenutku. Naprimjer, oni ne prihvaćaju dokaze samo zato što Tužilaštvo kaže da bi ih trebali prihvatiti, oni cijelo vrijeme prosuđuju. Nadam se da ćete u to biti uvjereni ako i kada steknete potpuniju sliku o radu Međunarodnog suda.

Olivier Fourmy:

Izricanje kazne je prvobitno zamišljeno na Međunarodnom sudu na način koji se razlikuje od onoga što je vama poznato iz vašeg sistema. Na početku je zamišljeno da se predmeti sude u dvije različite faze. Prva faza bi bila samo suđenje na kojem sudije odlučuju da li će osuditi optuženog ili ne, a druga faza bi bila faza izricanja kazne s izvođenjem dodatnih dokaza i možda iskazima svjedoka, koje dovode i predočavaju sudijama i Tužilaštvo i/ili odbrana samo u svrhu izricanja kazne. Mislim je to sve manje slučaj i da sudije sa izvođenja dokaza koji se odnose na suštinu predmeta prelaze odmah na dokaze u vezi sa odmjerenjem kazne.

Izricanje kazne u ova dva predmeta bilo je u vezi s posebnom situacijom, odnosno postojanjem sporazuma o potvrdnom izjašnjanju o krivici. Kao što su Cécile i Geoffrey objasnili, sudije nisu na isti način prihvatile njihove Sporazume o izjašnjanju krivici. U slučaju Jelisića, sudije nisu smatrale da je taj Sporazum veoma zadovoljavajući i da pokazuje da je optuženi pokazao da razumije i da je prihvatio ono što je počinio ili da je osigurao saradnju sa Tužilaštvom. S druge strane, Češić je očigledno saradivao sa Tužilaštvom i dao je izjavu koja, čini mi se, vrlo jasno govori o njegovom stanju uma.

(transkript sa suđenja)

Naziv i broj predmeta: Češić (IT-95-10/1)
Optuženi: Ranko Češić (pretres o odmjerenju kazne)
Datum: 27.11.2003.

Sudija Orić: Da, Gospodine Češić, sada imate priliku iznijeti svoju izjavu, ukoliko to želite.

Optuženi: Hvala vam, poštovana gospodo sudije. Najpre želim, bez lažne patetike koja bi prouzrokovala bol porodicama, da izrazim svoje najdublje kajanje za sva zla koja sam počinio. Riječi kao što su "kajanje" su nedovoljne da se iskaže šta čovjek, kao što sam ja, osjeća. Praveći distancu između vremena ovoga sad u ovoj sudnici i vremena kada se zločin desio, razlika u stanju duha ovoga sad i onoga je ogromna. Sada nikad ne bih učinio

Najprije želim, bez lažne patetike, da izrazim svoje najdublje kajanje za sva zla koja sam počinio.

takve stvari koje sam učinio i koje su se desile u toj euforiji i u tom vremenu u kojem su sva ljudska dostojanstva nestala.

Ja sam i prije suđenja priznao krivicu po tačkama za koje sam optužen i nastojao da pomognem i Tužilaštvu i sudu da jedan mali delić istine dođe do ljudi, da se ovakve stvari ne dešavaju što sam ja činio. Poštovana gospodo, ja bih sve učinio da mogu vratiti vrijeme koje je bilo da se ovo nije učinilo što sam ja učinio. Ali, pošto je to nemoguće, ostaje mi da se iskreno kajem za ovo što sam učinio. Mogu reći, da dodam ovome, nisam želio na ovoj raspravi da dovodim svoju rodbinu ili prijatelje da govore lijepe stvari o meni jer nisam želio da s tim još više ne zadajem bol žrtvama, kao i porodicama žrtava, i kao pijetetu poginulih.

Nadam se da će moje iskreno kajanje, koje najbolje ja osjećam, pomoći da do ovoga više ne dođe. I želio bih da poručim da je nesrećan svaki narod koji doživi rat i najteže je tim ljudima koji to prožive, kojima je nanesen bol, porodicama kojima je nanesen bol. Ja mogu da poručim da ne bih želio da iko uradi ovako kao ja i prema tome, samo mogu reći da nije samo zatvor kazna, nego je teže živjeti s osjećajem krivice u sebi. Hvala vam što ste mi dozvolili da ovo kažem.

Sudija: Hvala, gospodine Češiću.

Olivier Fourmy:

Dakle, to je Češić želio reći sudijama. Vratimo se sada na to kako stvarno funkcionise postupak odmjerenja kazne. Neki ljudi stalno iznova izražavaju zabrinutost da će sud donositi odluke koje uopšte nisu primjerene uobičajenoj praksi u drugim državama ili zemljama bivše Jugoslavije. Istina je da postoje odredbe koje govore da sud treba da uzme u obzir praksu u bivšoj Jugoslaviji ali sudije su odlučile da je to samo jedan element među mnogim drugim elementima koje mogu uzeti u obzir kada donose odluku. Sudije nisu vezane činjenicom da je 1995. godine donesen jedan zakon koji je preinačio kazne za sve zločine, koji bi ranije, u bivšoj Jugoslaviji, bili kažnjeni smrtnom kaznom, u kazne u trajanju od najviše 20 godina zatvora, jer je za Međunarodni sud najviša kazna - kazna doživotnog zatvora. To je opšti okvir i unutar tog okvira sudije uzimaju u obzir različite faktore. Neki su od njih otežavajuće okolnosti, a neki su olakšavajuće okolnosti.

Otežavajuće okolnosti su način na koji su zločini počinjeni, elan, da tako kažemo, s kojim je počinilac vršio zločine; zatim brutalnost zločina, opšte ponašanje optuženog, da li ih je lično počinio ili je samo dao naređenje da se počine. To su sve elementi koji se mogu smatrati otežavajućim okolnostima. Takođe, a naročito u slučaju Češića, bilo je ponižavanje žrtava, naročito u slučaju seksualnog zlostavljanja. Takođe se razmatra da li se radilo o žrtvama koje su iz nekog razloga bile posebno ranjive. Takođe se uzima u obzir - i Geoffrey je pomenuo da je to vrlo važno - efekat tih zločina ne samo na žrtve, nego i na stanovništvo u cijelini.

S druge strane, mogu da postoje i olakšavajuće okolnosti. Pitanje je da li, s obzirom na prirodu počinjenih zločina, ima išta što bi sudije mogle uzeti u obzir kako bi odlučili izreći kaznu koja neće biti preteška za osobu koja je proglašena krivom. U slučaju Češića, u Sporazumu između Tužilaštva i odbrane pomenute su njegove godine. On je imao 28 godina, a Jelisić 23. Dob se obično ne smatra olakšavajućom okolnosti, i nema dokaza da je posebno relevantna kada se radi o ovakvim zločinima. O sporazumu o izjašnjavaњу krivici smo već govorili. Što se tiče kajanja, ne zna se kakav efekat ono može da ima na sudije. Mogu postojati i druge okolnosti, kao naprimjer, da li imate dobar karakter, ali sudije to ne smatraju stvarno relevantnim, te da li ste prije počinili neka krivična djela. Ako prije niste bili kažnjavani, to bi vam išlo u prilog, ali inače to nije stvarno relevantno. S druge strane, to ne bi nužno bila ni otežavajuća okolnost.

Vaganjem otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, sudije moraju pokušati da dođu do prave odluke, ako tako nešto kao prava kazna uopšte postoji. I mada sudije ništa nisu znale o predmetu onog dana kada su prvi put ušle u sudnicu, na kraju su suđenja imali pred sobom sve dokaze i optuženog koji ondje sjedi i najčešće ne govori mnogo. A u nekim slučajevima optuženi daju izjave kao što je bila ova Češićeva ili ona Jelisićeva kad je rekao “Ja sam srpski Adolf”.

Sudije, međutim, moraju uzimati u obzir i druge stvari. Oni znaju da su drugi ljudi počinili druge zločine, znaju da su pred Međunarodnim sudom i drugi optuženi. Ako oni izreknu jednu kaznu jednom određenom optuženom, kakvu će kaznu izreći drugima? Oni znaju da nekim ljudima može da izgleda čudno da nekome sudi MKSJ, ili neki drugi međunarodni sud, kada drugi za slične zločine uopšte ne odgovaraju. Sudije znaju da žrtve ili rodbina optuženih mogu smatrati da postoji neka vrsta dvostrukih standarda. Međutim, takođe znaju da kad je neko počinio sve te zločine koje smo vam danas opisali, sva ta ubistva, i okrutna premlaćivanja, tada takvo ponašanje zaslužuje strogu kaznu i takvu su odluku i donijeli. Zahvaljujući Sporazumu o izjašnjavanju o krivici i svakako Češićevom ponašanju, njegova kazna je, kao što znate, bila 18 godina. Sudije nisu imale nikakvog razloga da Jelisiću izreknu blagu kaznu i Pretresno vijeće ga je osudilo na 40 godina zatvora, a Žalbeno vijeće je tu kaznu potvrdilo.

Peta sesija Žrtve i svjedoci; Završne riječi

David Tolbert:

Prije nego što pređemo na pitanja, imaju još dvije stvari koje bih htio da kažem u zaključku. U nekoliko prilika, žrtve koje su svjedočile pred Tribunalom imale su ključnu ulogu u našem radu i mislim da nas ništa ne inspiriše toliko kao kad vidimo te hrabre ljude kako dolaze na sud da svjedoče. Nema sumnje da imamo u publici žrtve i svjedoke i njihove porodice koje ne možemo spominjati. Mislim da smo doživjeli, kao što je rekao jedan moj kolega, revoluciju u pravima optuženog. U našim sistemima u Engleskoj i Americi, naročito u akuzatornom sistemu, žrtve su potisnute u stranu i obično se ne smatraju dijelom postupka. U 1990-im godinama, vidjeli smo kakav uticaj imaju iskazi žrtava koji su uvedeni tokom odlučivanja o kazni. To smo imali u predmetu Češić, i Pretresno vijeće je uzelo u obzir izjave žrtava iz Brčkog.

Na Međunarodnom sudu, sad smo vjerovatno u drugom stadiju revolucije prava žrtava. Mi nemamo kompenzaciju za žrtve, nema direktnog učestvovanja žrtava, ali imamo veoma aktivnu Službu za žrtve i svjedoke, u okviru Sekretarijata. Ta je služba u okviru Sekretarijata zbog neutralnosti Sekretarijata i ona se bavi zaštitom interesa onih svjedoka žrtava koji dolaze u Haag. Jako se trudimo da im omogućimo da dođu u Haag i svjedoče pod razumnim uslovima. Sve se organizuje kako se oni ne bi bojali ili bili zbunjeni zbog toga što dolaze u tuđu zemlju, pred jedan stran sud. To je težak proces, ali imamo savjetnike za njih, osobe koje su s njima sve vrijeme njihovog boravka na Međunarodnom sudu. Takođe imamo program zaštite svjedoka koji služi zato da obezbijedi da svjedoci mogu svjedočiti uz zaštitu. To nije postojalo u ova dva predmeta zbog prirode predmeta, odnosno zato što nije bilo pravog i cjelokupnog suđenja, ali u mnogim suđenjima imamo zaštićene svjedoke. Oni mogu svjedočiti pod pseudonimom, ili kao što je Geoffrey spomenuo, svjedoče na zatvorenim sjednicama, ili im je lice zaklonjeno na TV ekranu, ili im je promijenjen glas. U nekim iznimnim slučajevima, kad su u stvarnoj opasnosti, organiziramo njihovo preseljenje u drugu zemlju.

Treći stadij razvoja prava žrtava vidi se na stalnom Međunarodnom krivičnom sudu koji će žrtvama osiguravati kompenzaciju. Žrtve mogu podnijeti zahtjeve za kompenzaciju. Postoji posebni fond za žrtve, a sud takođe osigurava da same žrtve budu zastupljene u sudskom procesu. Međunarodni krivični sud još nije sudio ni u jednom predmetu, i tek ćemo vidjeti kako će to funkcionisati. Međutim, s obzirom da ima tako mnogo žrtava, želio sam to spomenuti naročito zbog toga što znam da među vama ima predstavnika brojnih grupa žrtava i njihovih porodica.

Za kraj, želio bih se vratiti na nekoliko stvari koje sam rekao na samom početku. Tokom današnjeg dana pokušali smo da vas provedemo kroz cio proces, počev od istrage, preko podizanja i potvrđivanja optužnice, do suđenja, izricanja kazne i žalbenog postupka, i da vam pružimo što više informacija. Kao što je Geoffrey primijetio, u tom procesu postoje napetosti, ali to su zdrave napetosti. Sve sudije nemaju uvijek isto mišljenje, sudije i tužioc sigurno nemaju uvijek isto mišljenje, i za nekoga kao što sam ja, ko je u neutralnom položaju, zanimljivo je to promatrati.

Ono što je najvažnije, međutim, je da se ratni zločini krivično gone. Međunarodni sud čini ono što on može učiniti. Mi privodimo svoj rad kraju. Krajnji rok za okončanje istrage je kraj 2004., za okončanje svih sudskih procesa kraj 2008. godine, a za okončanje žalbenih postupaka kraj 2010. godine. To su datumi koje je odredio Savjet bezbjednosti. Savjet bezbjednosti, koji nas je osnovao, naš poslodavac u nekom smislu, dao nam

je na znanje da nam vrijeme ističe. Međutim, postoje mogućnosti za nastavak ovog rada pred posebnim Sudskim vijećem za ratne zločine u Sarajevu pod pokroviteljstvom Ureda Visokog predstavnika za BiH. Mi radimo veoma aktivno sa zvaničnicima Ureda Visokog predstavnika i Suda BiH kako bi zaživio pravni okvir, kako bismo održali seminare obuke o zaštiti svjedoka, kao i seminare za sudije i advokate, a sve s ciljem da se krivično gonjenje ratnih zločina nastavi na lokalnom nivou. Nadalje, tužiteljica je, u okviru programa "Pravila puta"¹, dala saglasnost za mnoge predmete koji se mogu krivično goniti na lokalnom nivou. Mi, a to se odnosi na najviše strukture Međunarodnog suda, želimo da ponovimo našu namjeru i obećanje da smo svi mi predani u namjeri da obezbjedimo materijale, pružimo dokaze Tužilaštva, ali i da obezbjedimo obuku, pomoć i savjete. Naša je ruka pružena i to je sljedeći korak, sljedeća generacija procesuiranja ratnih zločina u ovoj zemlji. Veoma je važno da se to procesuiranje nastavi. Mi ćemo se truditi da pružimo svu pomoć koju možemo. Imamo ogromne resurse praktičnog znanja, ali to će znanje veoma brzo nestajati kako se navedeni rokovi, 2008. i 2010. godine, budu približavali, jer će ljudi odlaziti i mogućnosti da se drugi koriste tim informacijama, i što je još važnije, stručnim znanjem, će nestati.

Refik Hodžić, bivši koordinator *Outreach* programa MKSJ u Bosni i Hercegovini:

Cilj ove konferencije je bio približavanje Međunarodnog suda i vas, predstavnika ove zajednice. Ono što je veoma važno jest da vi niste slučajno izabrani da prisustvujete ovoj konferenciji, da niste ovdje slučajno. Vas smo izabrali i pozvali jer ste vi ugledni članovi vaše zajednice i imate priliku i mogućnost da prenesete ovo što ste danas ovdje čuli drugim pripadnicima vaše zajednice.

Sada dolazimo do vaših pitanja u vezi sa konkretnim događajima i nadamo se da ćemo čuti odgovore naših gostiju sa Međunarodnog suda. Već smo primili mnogo pitanja u pismenoj formi. Pročitat ću ih po redu kako sam ih primio. Ukoliko bude još pitanja, a siguran sam da će ih biti, onda ćemo preći na direktno postavljanje pitanja i odgovore. Pitanja trebaju da budu u direktnoj vezi sa temom ove konferencije - sa zločinima počinjenim u Brčkom i sa tim što je Međunarodni sud učinio, ili propustio da učini u vezi s događajima u Brčkom.

¹ Prema projektu "Pravila puta", koji je ustanovljen 1996. godine, Međunarodni sud je bio u obavezi da razmotri predmetne spise o navodnim počiniocima ratnih zločina koje su istražile vlasti Bosne i Hercegovine. Osoblje Međunarodnog suda je pregledalo ove predmetne spise i naznačilo da li postoji dovoljno dokaza da bi se izdao nalog za hapšenje.

Pitanja i odgovori

Pitanje: “Da li ste kroz istragu o zločinima u Brčkom mogli utvrditi broj žrtava, i ako jeste, koji je to broj?”

Bernard O'Donnell:

To je pitanje koje se stalno pojavljivalo tokom istrage i kasnije u Tužilaštvu. Koliki je bio broj žrtava u Brčkom i koliki širom Bosne? Mi se u velikoj mjeri oslanjamo na podatke drugih agencija, u pokušaju da dođemo do informacija o ukupnom broju žrtava, kao što su MKCK (Međunarodni komitet Crvenog krsta) kad se radi o podacima o nestalim osobama. Zatim imamo informacije lokalnih agencija o broju ljudi sa ovog područja koji su ubijeni ili koji se vode kao nestali tokom značajnijeg vremenskog perioda. Već sam ranije pomenuo da smo mi imali informacije o broju ljudi u masovnoj grobnici, njih više od 200 ljudi. Znamo, prema prilično dosljednim iskazima svjedoka, da je broj ljudi koji je ubijen bio znatno veći. Postoje neki dokazi koji su izvedeni tokom suđenja. Možda Geoffrey želi da iznese detalje u vezi s tim.

Geoffrey Nice:

Dokazi koje je pomenuo Bernie su dokazi koje je iznio gradonačelnik Ramić. On je procijenio da se 2.000 ljudi nije vratilo. On je iznio vrlo detaljno svjedočenje i čak je pripremio spiskove ljudi koji su nestali. Ispričao je kako su ugledni Muslimani uklonjeni već u ranoj fazi. Međutim, ta brojka od 2.000 ljudi je ipak bila procjena i ja nisam imao priliku da razgovaram s njim u novije vrijeme da vidim da li bi on promijenio tu procjenu. Zbog razloga koje je Bernie naveo, veoma je teško biti precizan u tim podacima.

Pitanje: “Na koji način će dokumentacija vezana za zločine počinjene u Brčkom, a koja je sada u Haagu, postati dostupna organima pravosuđa u Bosni i Hercegovini?”

David Tolbert:

Da vidim da li ja mogu da odgovorim na to pitanje, jer se odgovor sastoji iz dva dijela. Ja se nadam da ćemo u budućnosti vidjeti da se naša pravosudna baza podataka elektronskim putem stavlja na raspolaganje, ne samo ljudima u Brčkom, već širom svijeta, putem Interneta. Ono što mi imamo u Haagu je pravosudna baza podataka, koja je elektronski uređena i u cijelosti se može pretraživati na engleskom, francuskom i BHS-u (bosanskom, hrvatskom ili srpskom), kao i na albanskom jeziku. Svi dokumenti koji su podneseni od samog početka rada Međunarodnog suda u svakom predmetu nalaze se u toj bazi podataka. Mi sada tražimo sredstva da dio te dokumentacije koja nije povjerljive prirode stavimo na Internet. Takođe ulažu se veliki naponi od strane Nataše Kandić, koja je ovdje, kao i drugih koji rade na tome da se uspostave dokumentacioni centri u Sarajevu, Beogradu i drugdje, i mislim da je taj proces već dobro uznapredovao, što bi mogao da bude drugi izvor informacija. Naravno, ogroman broj dokumenta je trenutno na raspolaganju na Internet stranici Međunarodnog suda. Kada je riječ o ostalim dokumentima koji nisu javni, a kojima možda raspolaze Tužilaštvo, moram da se obratim Geoffreju ili Berniju za odgovor. Ipak, svakako, kada je riječ o onim dokumentima koji su dio pravosudne baze podataka Međunarodnog suda, ukoliko podnesete razuman zahtjev Tribunalu, preko Sekretarijata, mi možemo da ga ispunimo, a nadam se da ćemo u skorij budućnosti imati pravosudnu bazu podataka i na Internetu i to će onda biti pravi odgovor na vaše pitanje.

Bernard O'Donnell:

Zamjenik glavnog tužioca je prije izvjesnog vremena unio određene formalne izmjene u naš način zaštite informacija u vezi sa krivičnim djelima koje smo sakupili tokom naših

istraga. Znajući da postoje i drugi organi koji imaju legitimni interes za krivično gonjenje zločina o kojima mi imamo informacije, razradujemo sistem dostave tih materijala drugim organima koji uključuju sudove u BiH koji su zaduženi za daljnje istrage. To je jedan od načina na koji možemo pomoći jer smo sakupili ogromnu količinu dokumenata u vezi sa predmetima koje mi, nažalost, nećemo moći da procesuiramo i sada je odgovornost lokalnih vlasti da to urade. Mi možemo da dostavimo svu tu dokumentaciju i takođe pomognemo raspravom o sličnim predmetima koje smo mi imali. Načini na koji će se to

... tužilaštvo [se] obavezalo na saradnju u daljnjim istragama o zločinima kao i da će pružiti informacije od pomoći u tim istragama.

raditi još moraju da budu razrađeni, ali kratak odgovor je da se Tužilaštvo obavezalo na saradnju u daljnjim istragama o zločinima kao i da će pružiti informacije od pomoći u tim istragama.

Geoffrey Nice:

Drugim riječima, postoji princip da nema povjerljivosti ni privilegija u pravnom smislu koje bi se odnosile na dokumente koje

imamo. Ipak, morate znati, a oni koji poznaju Pravilnik Međunarodnog suda to i znaju, da postoji jedna mala količina materijala koja je dostavljena Tužilaštvu u skladu s pravilom 70 pod uslovom potpune povjerljivosti. To je materijal koji nam je obično i u osnovi dostavljen kako bi nam se pomoglo da ostvarimo napredak u našim istragama. Te informacije neće biti na raspolaganju drugim agencijama jer su to informacije koje su nam dostavljene pod posebnim uslovima. Ali tu se radi o vrlo maloj količini materijala.

Refik Hodžić:

Naredno pitanje: “Da li je sudski proces Jelisiću ukazao na visoko ili više pozicionirane zvaničnike odgovorne za te zločine i zašto istraga nije proširena u tom pravcu?”

Olivier Fourmy:

Ne, barem ne pred Pretresnim vijećem. Vijeća nisu dobila nikakve informacije u vezi sa visoko pozicioniranim osobama, barem kad je riječ o ova dva slučaja, koje su mogle da budu te koje su izdavale naredjenja za događaje u Brčkom. Govorim, naravno, samo o ova dva predmeta.

Bernard O'Donnell:

Tokom istrage smo došli do informacija o drugim ljudima koji su bili odgovorni za krivična djela, drugim ljudima koji su učestvovali i koji su takođe bili dio političke strukture. Ja sam pomenuo ranije odabir osumnjičenih, a u ovom slučaju su odabrana dva konkretna osumnjičena - Jelisić i Češić. Ako je pitanje da li postoje druge istrage koje bi trebalo voditi, odgovor je, definitivno, potvrđan. Da li mi imamo informacije o tim ljudima? Da, imamo. Krivično gonjenje sada treba da vrše lokalne vlasti. Raspravljati o konkretnim detaljima s tim u vezi i o informacijama koje mi imamo ne bi bilo u redu jer bi to moglo da bude na štetu istraga koje bi mogle i trebale da se obave u budućnosti. To je jedna od stvari o kojima ćemo sigurno raspravljati sa vlastima koje će biti zadužene za vođenje istraga.

Refik Hodžić:

Naredno pitanje: “Zašto istražitelji nisu do sveobuhvatno istražili vezu između političkog i vojnog rukovodstva Bijeljine u vezi sa krivičnim djelima i zločinima u Brčkom i u Bijeljini?”

Bernard O'Donnell:

Tokom istrage, svo vrijeme smo primali informacije o određenim ličnostima u Bijeljini i

Brčkom. Neki od dokaza koje smo sakupili, a o nekima sam već danas govorio, korišteni su i biće korišteni u drugim postupcima. Ne znači da su ti dokazi izgubili vrijednost zato što ih mi nismo koristili u predmetima *Jelisić* i *Češić*. Ako su ti dokazi relevantni za bilo koji drugi predmet u kojem će Međunarodni sud vršiti istragu, informacije će biti korištene u tim predmetima, iako su prikupljene tokom ove istrage. Drugi dio odgovora koji želim da dam odnosi se na dalje istrage. Kao što sam upravo rekao, rasprava o konkretnim detaljima informacijama koje imamo mogla bi da bude na štetu mogućeg uspjeha budućih istraga koje će voditi lokalne vlasti. To je stoga još jedan primjer vrste informacija koje ćemo razmjenjivati ukoliko bude istrage o tim osumnjičenim.

Refik Hodžić:

Naredno pitanje: “Da li je Tužilaštvu poznat sistem po kojem je određivano ko će biti ubijen u Luci i ‘Laseru’ i kakva je uloga inspektora pomenutih u intervjuima s Jelisićem?”

Bernard O’Donnell:

Vjerovatno ću početi da zvučim kao istrošena ploča, ali dio odgovora na ovo pitanje je vrlo sličan, i nadam se da ćete shvatiti razlog. Da, mi jesmo dobili neke informacije o osnovima na kojima su ljudi birani iz logora Luka, i takođe, o onima koji su izabrani prije nego što je logor Luka u potpunosti počeo funkcionirati, o onima koji su držani u sobi br. 13 u policijskoj stanici u Brčkom. Prema riječima Jelisića, kao i prema svjedočenjima svjedoka, ljudi su odabirani na osnovu njihove etničke pripadnosti i stranačke pripadnosti. Prema dokazima koje imamo, meta su bili ljudi koji su bili članovi SDA, posebno viši funkcioneri SDA, kao i ljudi koji su finansirali SDA. Oni su birani od samog početka, od 1. maja 1992. godine nadalje, iz područja oko Brčkog i taj se proces nastavio u logoru Luka. Ponavljam, konkretni detalji u vezi sa dokazima protiv drugih ljudi koji su učestvovali u tom odabiru su stvari o kojima možemo da raspravljamo u okviru daljih istraga koje će obavljati lokalne vlasti, a mi ćemo dostaviti sve dokaze koje bismo mogli kako bismo pomogli u tim istragama.

Geoffrey Nice:

Želio bih da ukažem na nešto što proizlazi iz prethodnog pitanja i odgovora. Može se učiniti očiglednim, ali to ipak treba naglasiti. Radi se o pitanju u vezi sa ispitivanjem veza s Bijeljnom. Nemojte imati iluziju da pronalaženje nekog svjedoka ili potencijalnog svjedoka obezbjeđuje materijal koji istražitelji žele. Ljudi koji mogu da kažu istinu, vrlo često, ako ne i uvijek, teretit će i sami sebe, odnosno bojat će se da će i sami biti optuženi. Imali smo primjere, kao što su ova dvojica optuženih, da ljudi priznaju krivicu kad im postane jasno iz svjedočenja svjedoka da će vjerovatno da budu osuđeni u svakom slučaju. Međutim, to je rijetko, a takođe nam se rijetko dogodilo da je osoba koja je u određenoj mjeri učestvovala u zločinu rizikuje vlastitu budućnost i kaže nam sve što zna. To ne funkcioniše na taj način. Mi smo to morali da prihvatimo i drugi to takođe moraju da prihvate. To nije komisija za utvrđivanje istine gdje se ljude podstiče da se oslobode tog tereta i kažu istinu. Ovdje se radi o krivičnom postupku. To su dva potpuno različita postupka i u našem postupku imamo teškoće da nađemo svjedoke koji će da upere prstom na način koji je nama potreban.

Refik Hodžić:

Pošto je naredno pitanje već djelimično odgovoreno, možda da date samo vrlo kratak odgovor na sljedeće: “Da li je Tužilaštvo u Optužnicama protiv Miloševića i Krajišnika uzelo u obzir ratne zločine počinjene u Brčkom i u logoru Batković, u koji je bila deportovana većina logoraša iz Luke?”

Bernard O'Donnell:

U oba predmeta događaji koji su se dogodili u Brčkom su bili dio suđenja. Ustvari, događaji u Brčkom su vrlo važan dio osnove na kojoj se vode suđenja Miloševiću i Krajišniku. Pomenuli ste logor Batković, i, naravno, mi smo svjesni da su mnogi zatočeni iz logora Luka prebačeni u logor Batković. To je takođe jako važno kao i način na koji je to učinjeno. Ako se pogleda obrazac po kojem su ljudi zatvarani širom Bosne, neki dokazi pokazuju koji je nivo planiranja morao da postoji da bi se to uradilo s ljudima koji su bili zatočeni na raznim mjestima širom jednog vrlo velikog područja s raznim opštinama i raznim autonomnim regijama. U logor Batković stizali su ljudi čak i iz Autonomne regije Krajina. Znači, odgovor je potvrđan, to je važan dio oba ta predmeta.

Refik Hodžić:

Sada slijedi jedno prilično dugačko pitanje: "Da li će Međunarodni krivični sud u Haagu razmatrati zločin nad 13 ljudi iz Grbavice koji su zarobljeni, a zatim mučeni i ubijeni? Lomljene su im udovi i odsijecani dijelovi tijela, odsijecane su im glave, lomljeni prsti, mučeni su na razne načine". Pitanju je priložen CD s dokazima i pojedinostima obdukcije. "Ovo je mali dio zločina počinjenih na području Brčkog: u mjestu Bijela - pet žrtava, Cerik - 14 žrtava, Bukvik - 59 ubijenih i protjerano svo stanovništvo, te Bukovac - 13 ubijenih. Ukupno, sa područja naseljenog Srbima, protjerano je oko 5,000 ljudi iz federalnog dijela, a takođe su bili zatočeni u 26 različitih logora."

Bernard O'Donnell:

Ja ću početi s odgovorom na ovo pitanje, a onda ću pozvati Davida Tolberta, Geoffreya Nicea i bilo kojeg drugog učesnika na ovom skupu da daju svoj komentar. Da bude sasvim jasno, Međunarodni sud je zainteresovan da istraži zločine u kojima su Srbi bili žrtve na isti način kao što je zainteresovan za istrage o zločinima u kojima su Muslimani ili Hrvati bili žrtve. Ustvari, jedina funkcija jednog cijelog istražnog tima jest da istražuje zločine u kojima su žrtve bili Srbi, kao što su zločini koji su upravo sad navedeni. Kao što sam ranije pomenuo, da bismo mogli efikasno da obavimo svoj posao, zaista nam je potrebna saradnja. Istrage koje vodimo započele su još prije mnogo godina i po svojoj prirodi su to vrlo velike istrage. To su istrage koje zahtijevaju godine rada i saradnju sa ljudima koji mogu da daju informacije koje bi pomogle u tom procesu. Da bih to ilustrovao, pomenuću masovnu grobnicu o kojoj smo govorili jutros. Mi smo ekshumirali 66 tijela i značajan broj dijelova tijela, ali na osnovu dokumentacije koju smo zaplijenili znamo da je bilo više od 200 tijela u toj masovnoj grobnici. Da ste rekli članu Međunarodnog suda, da je meni neko rekao 1996. godine da ima informaciju o masovnoj grobnici s 200 Srba u Brčkom, ja vam garantujem da bi se u okviru programa ekshumacija, barem jednaka sredstva namijenila za tu ekshumaciju. Ustvari, krajem 1997. godine ja sam, zajedno s jednim od glavnih istražitelja za ratne zločine počinjene protiv Srba, učestvovao u jednoj od prvih misija za otvaranje dijaloga sa zvaničnicima iz Republike Srpske. U toj fazi, nažalost, nismo dobili nikakve detalje o grobnicama u kojima su pokopane srpske žrtve.

Jedan od problema sa kojima se suočava Međunarodni sud u vođenju istraga jest nemogućnost pristupa informacijama. Mislim da shvatate da je to veoma teška situacija. Kako da vodimo istrage ako ne dobijamo informacije, pritužbe, službene podatke na osnovu kojih se od Međunarodnog suda zahtijeva istraga? Govorim posebno o ranijim fazama jer je 1996., 1997. i čak 1998. godine izgubljeno bitno vrijeme kada je saradnja bila minimalna. Uopšte nismo imali pristupa svjedocima. Ustvari, mnogi su ljudi bili obeshrabrivani kad se radilo o razgovorima s nama, sudeći po iskazima koje su nam ti ljudi dali poslije. Mi dobijamo informacije koje su mješavina materijala iz javnih izvora i drugih stvari koje nisu u vezi sa zločinima, već su više neka vrsta propagandnog materijala. Vrlo je teško voditi istražni postupak.

Da se vratim na pitanje da li je Međunarodni sud voljan da obavi istragu o zločinima koje ste Vi upravo pomenuli. Odgovor je sljedeći: Međunarodni sud je zainteresovan za zločine bez obzira o kojoj etničkoj skupini je riječ. Zločini treba da se istraže na osnovu njihove težine. Mi prihvaćamo informaciju koju ste pružili i ona će definitivno biti prosljeđena timu koji je odgovoran za te istrage. Imamo podatke o ljudima koji su sastavili tu informaciju i ljudi koji pregledaju te informacije o tome će donijeti odluku.

David Tolbert:

Naglasio bih da države imaju obavezu po Statutu Međunarodnog suda, koji je usvojen u skladu s Poglavljem VII Povelje Ujedinjenih nacija da sarađuju sa Međunarodnim sudom. Dio te saradnje je da izvrše hapšenja kada Međunarodni sud izda naloge za hapšenje i da Međunarodnom sudu dostave dokaze. Želim da naglasim da Međunarodni sud ne može da istražuje

... Međunarodni sud ne može da istražuje navodne zločine ukoliko vlade s njim ne sarađuju, ukoliko ne dostavljaju dokaze ili materijale ili onemogućuju pristup svjedocima.

navodne zločine ukoliko vlade s njim ne sarađuju, ukoliko ne dostavljaju dokaze ili materijale ili onemogućuju pristup svjedocima. Dakle, saradnja se takođe sastoji i u tome da nam se daju materijali kada vlasti smatraju da je došlo do kršenja Statuta. Nije nikakva tajna da određene države i određeni entiteti mnogo više sarađuju s Međunarodnim sudom od drugih država i entiteta. Zato mislim da odgovor moramo da stavimo u kontekst. Upravo prošle sedmice predsjednik Međunarodnog suda je obavijestio Savjet bezbjednosti, u skladu s pravilom 7bis Pravilnika o postupku i dokazima, o nesaradnji Srbije i Crne Gore s Međunarodnim sudom. To je jedan primjer nesaradnje o kojem je sada obaviješten najviši nivo.

Geoffrey Nice:

Htio bih još nešto da dodam, ne toliko u vezi s predmetom *Jelisić*, već o druga dva predmeta na kojima sam radio. U njima su najvažniji materijal bili dokumenti. Države su saradnju uglavnom tumačile na način da se ona sastoji u pružanju traženih dokumenata. I sami možete da zamislite da saradnja znači nešto više od toga i da bi nam život bio mnogo lakši, ali važno je da bi baza podataka bilo mnogo potpunija i bolja da su države donijele pozitivnu odluku da nađu dokumente za koje znaju da postoje i za koje znaju da će nam pomoći i da su nam ih dostavile. Ali to nisu učinile. Stoga, nakon deset godina gledamo u zidove gdje su bile centralne arhive glavnih tijela koja su donosila odluke, a kojima nismo imali pristupa. Vjerovatno će vaša djeca, vaši unuci i njihova djeca suditi o tome da li je ovo prava stvar koju je trebalo učiniti, jer ljudi će razmišljati o ovim suđenjima i reći će - u ovome su pogriješili, u onome nisu bili u pravu ili ono nije bilo u potpunosti napravljeno, a odgovor će najčešće biti da je to tako jer je ova ili ona država odlučila da neće sarađivati u potpunosti.

Refik Hodžić:

Sljedeće pitanje: “Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju je podigao Optužnice protiv samo dvije osobe za zločine počinjene u Brčkom. Da li je shodno svim saznanjima iz ova dva procesa uspostavljena veza sa lokalnom vlašću u cilju prikupljanja novih dokaza i podizanja novih optužnica?” Na ovo pitanje se nadovezuje sljedeće: “Da li vam je poznato da li i koje instance rade na prikupljanju novih dokaza o zločinima počinjenim nakon maja 1992. godine?”

David Tolbert:

Pomenuo sam ranije predmete koji se uklapaju u sporazum koji se zove “Pravila puta” u kojima tužiocima podnose dosjee o istragama Tužilaštvu Međunarodnog suda na potvrdu

prije nego što proces može da započne u Bosni. Koliko znam, postoji više takvih ovjerenih predmeta koji su spremni za procesuiranje i vraćeni lokalnim vlastima. Drugi predmeti su vraćeni s pitanjima i zahtjevima za dodatnim informacijama. Tako da je taj proces u punom zamahu. Bernie, da li bi ti želio nešto da dodaš?

Bernard O'Donnell:

Nadam se da sam na bitni dio pitanja već ranije odgovorio. Samo da rezimiram - mi imamo informacije o učesću drugih ljudi u ozbiljnim zločinima. Oni će sada da budu odgovornost lokalnih vlasti. Saradivati ćemo s njima kad se radi o razmjeni informacija kako bi pomogli u svakoj daljnjoj istrazi koja bude vođena i razgovarat ćemo o konkretnim detaljima sa vlastima zaduženim za istragu.

Refik Hodžić:

Naredno pitanje: "Da li je zaista dobra ideja prenijeti odgovornost sa Međunarodnog suda na lokalne sudove kada vrlo dobro znamo da u Brčkom nijedna lokalna instanca vlasti do sada nije uradila ništa niti na prikupljanju dokaza, niti na procesuiranju ratnih zločinaca? U Brčkom je to još uvijek tabu tema."

David Tolbert:

Što se tiče prosljeđivanja predmeta, posvetiću trenutak temi prosljeđivanja predmeta i materijala lokalnim pravosuđima jer oko toga postoji određena zbunjenost. Imamo tri mogućnosti po Statutu Tribunala.

60

Određeni predmeti u kojima su već podignute optužnice na Tribunalu mogu po pravilu 11*bis* da budu prosljeđeni lokalnim vlastima. To pravilo omogućava Tribunalu da prosljedi optužnicu kao i da preda optuženog, ako je već u pritvoru, nacionalnim vlastima. Mi ćemo vjerovatno prosljediti jedan mali broj predmeta Specijalnom vijeću za ratne zločine Suda BiH u Sarajevu kad ono počne da funkcioniše. Ti predmeti neće uključivati osumnjičene visokog ranga, jer je naš mandat, prema odluci Savjeta bezbjednosti, da se skoncentrišemo na najodgovornije počiniocima.

Zatim, postoji druga kategorija predmeta u okviru sporazuma "Pravila puta". To su predmeti u kojima nacionalni ili lokalni tužioci žele da pokrenu postupak u Bosni i Hercegovini. Prije toga od njih se zahtijeva da istražni spis predmeta pošalju u Haag na ovjeru. MKSJ sada ima odgovornost da ocijeni da li je to predmet koji je na prvi pogled (*prima facie*) utemeljen i da li ga treba procesuirati, ali tu će odgovornost vjerovatno preuzeti određeni organ u Sarajevu kada ondje profunkcioniše Specijalno vijeće pri Sudu BiH.

Treći element su dokazni materijali u predmetima koji su djelimično ili u velikoj mjeri obrađeni, dakle materijali bi mogli biti od koristi u istragama i krivičnim gonjenjima koje će voditi nacionalne vlasti.

To su tri mogućnosti o kojima govorimo i važno ih je imati na umu. Sad ću prijeći na pitanje. To, ustvari ne zavisi od Tribunala u ovoj fazi. Mi moramo da završimo naše istrage do kraja 2004. godine. Savjet bezbjednosti je odlučio je da svi naši prvostepeni postupci moraju da završe do 2008., a svi žalbeni postupci do 2010 godine. Da li su ti datumi apsolutno nepromjenjivi? Ako Karadžić bude uhapšen recimo krajem 2008. godine to može da se promijeni i mogu da se prilagode datume za predmete kao što su *Karadžić*, *Mladić* ili *Gotovina*. Tako da bilo da su lokalne vlasti spremne ili ne, odgovornost prelazi na njih. Ono što sam ja rekao danas odražava samo predanost vođstva Tribunala da učini sve što je moguće zajedno s Uredom Visokog predstavnika, Sudom BiH i lokalnim vlastima, bilo u Brčkom, bilo negdje drugdje u bivšoj Jugoslaviji - bilo da se

radi o Srbiji, Hrvatskoj, Makedoniji, itd. Ono što je implicitno sadržano u pitanju jest da vrijeme ističe, a ističe zato jer se stvari u Haagu počinju privoditi kraju, a stručnjaci koji imaju ogromno znanje o zločinima u bivšoj Jugoslaviji odlaze. Svidjelo se to nama ili ne, to je realnost. Mislim da je svima u interesu da učine sve što mogu da se izgrade lokalni sudovi i lokalni timovi tužilaca kako bi mogli da preuzmu ovaj posao.

Refik Hodžić:

Sljedeće pitanje: “Da li članovi porodica ubijenih i nestalih mogu tražiti pred Tribunalom odštetu od Republike Srpske i vlade Distrikta Brčko koja je preuzela odgovornost za stradanja njihovih najbližih?”

David Tolbert:

Kratki odgovor je - ne.

Refik Hodžić:

Ako ja mogu nešto da dodam, ovo pitanje, kao i nekoliko narednih koje ću sad pročitati, trebalo bi uputiti lokalnim vlastima, možda oslanjajući se na ono što je Tribunal utvrdio kao činjenice u kontekstu svojih predmeta. Tribunal, kao što ste mogli čuti, nema nikakvih mehanizama kojima bi riješio pitanje kompenzacije. Međutim, to ne znači da domaći organi vlasti nemaju obavezu da o tome razmišljaju.

Sad ću pročitati dva pitanja za koja mislim da nisu pitanja na koja mogu odgovoriti naši gosti, ali zaslužuju da budu pročitana. I mislim da vjerovatno ljudi iz naše policije i vlade treba da ih uzmu u obzir. Prvo pitanje, nepotpisano: “Moja familija je mučki pobijena u selu Čađavac od strane srpskih snaga 1992. godine. U masovnoj grobnici sam pronašao bratića, strica i baku. Oca su odveli mještani sela Potočari i predali ga vojnoj policiji, koja ga je odvela u kasarnu i ubila na okrutan način. O tom slučaju se puno zna, ali se krije. Što je potrebno da bi se moj slučaj, slučaj moje porodice, počeo rješavati?” Mislim da na to ne možete dobiti odgovor od ljudi za ovim stolom, ali lokalne vlasti bi trebale da nešto učine i da reaguju po ovom pitanju. I čini mi se da je ovo dobra prilika da to čuju.

Sljedeće pitanje: “Kome da se obratimo u vezi sa 13 ljudi koji su 1995. godine bili silom protjerani iz svojih kuća, nakon što su natjerani da plate po 1.700 maraka pod prijetnjom smrti?” I još jedno pitanje: “Opljačkana je benzinska pumpa u vlasništvu porodice Mištrečić - iznos od 250,000 maraka. Od koga da tražimo kompenzaciju?” Dakle, ponavljam, odgovor na to pitanja ne možete, nažalost, dobiti na ovom skupu.

Nastavit ćemo sa nekim pitanjima na koja možemo odgovoriti. “Ko i kada treba da utvrdi potpunu istinu o onome što se dešavalo u Brčkom od maja 1992. godine? Još uvijek niko ne radi na prikupljanju podataka o sudbini velikog broja Hrvata i Muslimana koji se još vode kao nestali”.

Geoffrey Nice:

To je teško pitanje, jer odgovor na njega nije veoma ohrabrujući. Naš Tribunal ima veoma ograničen mandat a to je da vodi istrage o zločinima koji su otkriveni, a sada je taj mandat sužen na to da se krivično gone samo predmeti na određenom nivou. Bojim se da to pitanje morate da uputite nekom drugom. Moram da ponovim, mi nismo komisija za utvrđivanje istine i ne možemo da preuzmemo taj posao. Ovdje su se dogodili strašni i tragični događaji, a u mnogim drugim stanovnici osjećaju da nije otkrivena cijela priča i da neće biti otkrivena iz istog razloga. Mislim da treba reći da su ove istrage i ova suđenja izuzetno skupi i sa stanovišta vremena i novca, zbog mjesta gdje se vode istrage, prirode samih zločina, itd. Takođe su komplikovani i uzimaju jako puno

vremena zbog poteškoća koje smo imali da bi došli do materijala i zbog rijetkih slučajeva kada nam ljudi jednostavno dobrovoljno kažu istinu. To su sve okolnosti koje su van naše kontrole i zbog toga je ograničen broj predmeta kojima se možemo baviti. Zbog toga je neugodan ali istinit odgovor na Vaše pitanje da se takvom vrstom istrage možda morati baviti drugi, ako uopšte do nje dođe. Mi možemo samo da se bavimo nekim izuzetno teškim zločinima kada za njih imamo dovoljno dokaza.

Refik Hodžić:

Naredno pitanje: “Danas sam saznao na koji način radi Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, što je za mene kao laika bilo veoma interesantno. Moje pitanje odnosi se na radnje koje prethode podizanju optužnice. Kako ste odredili svoje prioritete bez utjecaja javnog mijenja, medija, politizacije?”

Bernard O'Donnell:

Teško je odgovoriti na takvo pitanje ukratko, jer je riječ o upravljanju istragom koja se vodila tokom dužeg vremenskog perioda. Ali u ranoj fazi, Tribunal nije imao pristup regiji, pa smo koristili izvore kao što je izvještaj Komisije eksperata koji je objavljen 1995. godine, i druge izvještaje kao što je bio izvještaj Mazowieckog iz 1993. godine. Mi smo tada već imali značajna saznanja o tome šta se u glavnim crtama dogodilo, koji su bili najznačajniji zločini, ko su bili mnogi od počinitelaca, iako mnogi od počinitelaca nisu bili imenovani. I iz toga je trebalo napraviti izbor osumnjičenih i izbor zločina. Druga faza istrage bila je da se pokušaju prikupiti dokazni materijali koji će se prezentirati sudu u vezi sa optužbama da bi se pokazalo da su to bile najadekvatnije odabrane optužbe i osumnjičeni. Nastavio se sakupljati materijal od bosanskih vlasti, međunarodnih agencija, svjedoka sa kojima su obavljani razgovori. Pokušali smo identifikovati daljnje svjedoke u vezi s konkretnim incidentima i na kraju je taj postupak kulminirao radom na terenu, na mjestu zločina, zatim hapšenjima, itd.

Olivier Fourmy:

Ima možda i jedan politički aspekt u odgovoru na ovo konkretno pitanje. Ja sada ne dajem odgovor kao bivši član Tribunala, već kao bivši službenik francuskog Ministarstva vanjskih poslova. Treba da se sjetite da je Tribunal osnovan u vrijeme kad je međunarodna zajednica, ili barem velik dio međunarodne zajednice, prije svega bio zainteresovan za zločine počinjene protiv Muslimana u Bosni i Hercegovini. Ali, naravno, međunarodna zajednica je bila takođe svjesna da su, čak i uz pretpostavku - kažem uz pretpostavku - da je većina zločina počinjena protiv te konkretne zajednice, takođe postojale velike šanse da su počinjena druga krivična djela protiv drugih zajednica. Mislim da je vrlo važno imati to na umu da bi se razumjelo na koje je način Tribunal razvijao svoje istrage. Onda možete uzeti u obzir i koje su to od zajednica koje su učestvovalе u događajima i koje su dostavljale informacije Tribunalu.

Refik Hodžić:

Nekoliko pitanja je postavljeno u vezi sa temama o kojima smo govorili odgovarajući na druga pitanja. Odvija se prava mala prepiska između učesnika o određenim stvarima koje su rečene. Ima jedno pitanje koje je veoma komplikovane pravne prirode. “Kako riješiti problem pravomoćnih presuda protiv osoba koje su osuđene za ratne zločine, a koje nisu uhapšene? Ti su ljudi i danas na slobodi. Tribunal se njima ne bavi, a lokalne vlasti ih ne žele staviti u pritvor”. Dakle, radi se o presudama koje su donesene tokom rata, pravomoćnim presudama koje su još na snazi, ali na osnovu njih se nije djelovalo. Ne znam da li neko od vas može da odgovori na ovo pitanje.

Geoffrey Nice:

Kada je riječ o pravomoćnosti presuda na koje se odnosi ovo pitanje, mi nismo u

mogućnosti da izrazimo svoje mišljenje iz očiglednih razloga. To nisu presude našeg Suda i mi ništa ne znamo o njima mimo onog što se tvrdi. Ako su to pravomoćne presude, nije na nama da preduzmemo bilo kakve korake da se te presude izvrše. Na drugima je da to urade. Naš mandat je da djelujemo nezavisno na način na koji to radimo, a te navodne presude za ljude koji su i dalje ne slobodni ne utiču na naš mandat ni na koji način. Ako postoji neki pravni lijek, taj pravni lijek je na nekom drugom mjestu.

Refik Hodžić:

U pauzi su gđa Džaferović, g. Tokača i g. Đapo izrazili želju da postave neka pitanja. Pošto imamo još samo 15 minuta, htio bih da znam da li još neko želi da postavi pitanje.

Zumra Džaferović:

Ja bih samo pitala gospodu da li su im poznata imena pripadnika našeg brčanskog garnizona koji su dobili nalog od Miloševića šta da rade u Brčkom, a oni su to prenijeli na ostale koji su naređivali Ranku (Češiću) i ostalima. Mi smo se nadali da ćemo nešto saznati o tome i da će se ta imena spomenuti na suđenju i u postupku protiv Češića, jer su oni znali unaprijed što će se dešavati u Brčkom, znali su plan.

Geoffrey Nice:

Zamolili bismo sve vas da budete oprezni kada koristite imena na javnim ili polu-javnim mjestima kao što je ovo. Na osnovu te informacije, ako je stavljena na raspolaganje istražiteljima, će se djelovati. Ako se brinete da ta informacija nije na adekvatan način dostavljena, molim Vas da kasnije razgovarate sa g. O'Donnellom. U svakom slučaju, ništa više ne mogu javno da kažem o tome što se pitali.

Mirsad Tokača:

Oprostite mi što ovo moram da kažem, ali ovo što se danas događa u ovoj sali liči na jednosmjernu ulicu. Zapravo, sve je usmjereno prema Tribunalu, a ne bi trebalo da bude. Bojim se da smo mi u svojim lokalnim zajednicama, pa i ovdje u Brčkom, još uvijek suviše daleko od Tribunala. Moramo da prestanemo da gledamo prema Tribunalu i moramo da se okrenemo prema našim lokalnim vlastima i da ih natjeramo da se počnu baviti ovim pitanjima. Prošlo je pet godina otkako je uspostavljen Distrikt Brčko, pet godina od dana kada su naše vlasti počele da funkcionišu. Drago mi je čuti kako u tom periodu imamo slobodan protok ljudi, robe i kapitala. Ali do sada nije bilo nikakve slobode kad se radi o ostvarivanju prava žrtava ili odgovarajućeg postupanja s ljudima koji su odgovorni za teške zločine. I želim da zahvalim organizatorima ovog sastanka koji je trajao nekoliko sati, a mogao je da traje nekoliko dana, a takođe svima želim da zahvalim na podršci civilnom sektoru koji se više brinuo o nekim pitanjima nego naše vlasti. Ipak mislim da na budućim sastancima ovakve moramo više pažnje posvetiti približavanju lokalnih zajednica iskustvima Tribunala, i stručnim saznanjima koja su dragocjena za tužioce, sudije, istražitelje i druge. Moramo da vidimo kako kreirati odgovarajuću atmosferu u lokalnoj zajednici da bi naše Vijeće za ratne zločine moglo efikasno da radi i da bi razvili i druge nivoe i strukture koje će se baviti ratnim zločinima i zločincima. I u tom smislu vas ljubazno molim da *Outreach* program ne zamre u Bosni, već da se razvije na takav način da osiguramo da imamo dvosmjernan odnos, te da stručnjaci budu više fokusirani na stručna pitanja a da izazovu veći interes javnosti nego što je to danas bio slučaj. Ne dopustimo da i sljedeći susret bude jednosmjerna ulica.

Geoffrey Nice:

Tražio sam da odgovorim na ovo, jer mnogo od onoga što je govornik rekao odražava ono što je tokom dana govorio David Tolbert. Naravno, mi ne možemo konkretno da se složimo s onim što ste rekli do sada jer bi to bila kritika lokalnih organa. To nije naš posao i to je izvan naših saznanja. Ipak, dvije stvari su istaknute, zar ne? Prvo - kada

međunarodna organizacija odluči, ili kad se od nje traži da doprinese rješavanju lokalnog problema, ona mora da donese odluku kada je pravi trenutak da povuče svoje usluge i da vrati problem u cjelini ili većim dijelom zajednici. To nikada neće biti u pravi trenutak za sve, jer, čineći to, međunarodna zajednica će vršiti pritisak na lokalnu zajednicu koji lokalna zajednica možda ne želi tačno u tom trenutku. Ali to je jedna od stvari koje mi radimo, na osnovu odluke Savjeta bezbjednosti da moramo da privedemo kraju svoj rad, što je nelagodno, ali je neophodno i zapravo poželjno. Drugi dio, kao što je David rekao, a siguran sam da će se Refik složiti i potvrditi, mi želimo da sve što smo saznali, sve do čega smo došli prilikom obavljanja svog rada stavimo na raspolaganje da bismo pomogli u procesu kojem vi težite.

David Tolbert:

Ja bih samo htio nešto da dodam. Vi ste pomenuli naš *Outreach* program koji je vrlo važna komponenta u radu Tribunala i nedovoljno je cijenjen, moram to da kažem. Jedna od stvari kojoj smo mi privrženi, koju želimo da uradimo, jest druga generacija *Outreach* programa. Pri tome želim da kažem da će prva generacija, koja je više imala aspekt informisanja i bila okrenuta odnosima s javnošću, biti nastavljena. Međutim, druga generacija *Outreach* programa želi da omogući obuku i prenos znanja i vještina. To je ono što ustvari pokušavamo da uradimo u okviru *Outreach* programa. Nažalost, taj je program prilično malen i finansira se iz spoljnih izvora a ne iz budžeta, ali uvjeravam vas da nam je *Outreach* program veoma važan i trudićemo se da se druga generacija *Outreach* programa ostvari.

Mirsad Đapo:

Prvo, želim da vas sve pozdravim i da, kao predsjednik Skupštine na početku, zahvalim gospodi iz Međunarodnog krivičnog suda u Haagu na ovoj današnjoj raspravi i da kažem da sam veoma ugodno iznenađen time da su ovi ljudi koji su danas došli ovamo, spremni da otvoreno o svemu razgovaraju. Pozivam vas da danas ovdje donesemo jednu rezoluciju koju bi potpisala sva vladina tijela i kojom bi ovaj rad bio prenesen na lokalni nivo. Mislim da smo svi danas ovdje osjetili odsutnost entitetskih vlasti jer pravosuđe Distrikta Brčko nema sve te podatke koje vi imate. Ono što je vrlo bitno jest da niko ne smije biti iznad zakona i svako treba da bude podvrgnut istom postupku, zato da krivica ne bude pripisana cijelim narodima, zato da možemo početi da izgrađujemo multietničko društvo, a to će biti moguće tek kad utvrdimo cijelu istinu. Prvi korak je identifikovanje žrtava. Drugo je da svi moramo učiniti dodatni napor da ohrabrimo sve građane da daju podatke, ne samo o zločinima koje su počinili pripadnici drugih naroda nego i članovi njihovih zajednica. Još uvijek nemamo dovoljno informacija o počinocima ili žrtvama iz svih zajednica. Tek tada možemo stvarno započeti sa svojim radom i ostvariti pravdu za žrtve. Tek tada ćemo im moći omogućiti da saznaju gdje su pokopani njihovi najmiliji. I zato sam zahvalan na tome što su ljudi iz pravosuđa, organa vlasti i političari Brčkog, danas došli ovamo da otvoreno razgovaraju o ovim pitanjima.

Refik Hodžić:

Pitanje: “Što vi mislite, zašto i danas nakon tolikih godina, neki od vladajućih oligarha vam još uvijek ne daju pristup informacijama?”

Geoffrey Nice:

Pretpostavljam da moj odgovor neće biti puno drugačiji nego što bi bio vaš. Ja pretpostavljam da postoje dva osnovna razloga. Jedan je jer oni smatraju da imaju interes u tome da štite određene osobe ili da spašavaju određene osobe od onoga što bi se o njima moglo otkriti ako bi te dokumente stavili na raspolaganje. Mislim da je to moguće shvatiti, ali je teško i nemoguće to opravdati. Drugi očigledni potencijalni razlog jeste taj što oni ne smatraju rad Tribunala radom koji se bavi individualnom krivičnom odgov-

ornošću, što on i jeste, već misle da je riječ o ustanovljavanju neke opšte odgovornosti, a oni ne žele da pomažu u otkrivanju te opšte odgovornosti, kako to oni shvataju.

I tu je još treći, konkretan razlog, koji je već dovoljno identifikovan u javnosti. To je zabrinutost u vezi s tim kakve bi posljedice imala pomoć koja bi se pružila Međunarodnom sudu u Haagu u odnosu na postupak koji se vodi pred Sudom pravde u Haagu na osnovu bosanske tužbe protiv Srbije. Nijedan od razloga gledano srednjoročno ili dugoročno. Kao što sam ranije rekao, mislite na svoju vlastitu djecu, unuke i praunuke kada budu pregledavali nepotpunu sliku koja je nepotpuna zato što današnji lideri pružaju otpor našim nastojanjima zbog interesa o kojima sam upravo govorio.

David Tolbert:

Htio bih da dodam jedan komentar. Ja se u cijelosti slažem s ovim što je g. Nice rekao. Prava opasnost u vezi sa tim ciljanim datumima strategije završetka rada jest da je moguće da ćete imati vlasti koje ne žele da sarađuju sa Tribunalom i pokušavaju da dobiju na vremenu dok mandat Suda ne istekne. Oni će takođe pokušati da spriječe lokalne sudove u krivičnom gonjenju. To je stvarna opasnost i imate pravo da to ističete.

Ivan Krndelj:

Ja želim da se zahvalim organizatorima što su prije svega žrtvama ratnih zločina pružili priliku da čuju na koji način Haški tribunal i istražitelji rade svoj posao. Danas smo shvatili da niste imali dovoljno informacija koje bi vam omogućile da steknete još bolji uvid u ono što se dogodilo u Brčkom. Svjesni smo da sa presudama Jelisiću i Češiću priča ne završava, nego tek počinje - pri tom mislim na procesuiranje ratnih zločina. Kao jedan od zatočenika vojarne u Distriktu Brčko u petom mjesecu 1992. godine, pitam zašto se vojarna nikad ne pominje, a ondje su ljudi bili mučeni i ubijani. U vezi s mostom koji smo vidjeli na početku video snimki, zanima me da li se radi o istrazi koja još traje jer su tamo izginuli ljudi ili je to pomenuto samo u vezi sa materijalnom štetom ili tako nečim. Ja se zahvaljujem u ime sve tri zajednice. Vidjeli ste danas da svi traže procesuiranje ratnih zločinaca. Ukoliko Haški tribunal ne može više nastaviti svoj rad, onda vas molimo da prebacite vašu odgovornost na lokalne vlasti. Mi imamo resursa da taj posao nastavimo.

Bernard O'Donnell:

Hvala lijepo. Kada je riječ o mostu, ranije ste čuli svjedočenje g. Gašija. To je svjedočenje dato u vezi sa predmetom *Krajišnik*. Dizanje mosta u vazduh je dio dokaza u tom predmetu i pokazuje planiranje i drugih stvari. Tužilaštvo je izvelo taj dokaz u tom predmetu, ali on se nije odnosio na samog Jelisića i zato nije izveden u njegovom predmetu, kao ni u predmetu *Češić*. Ali to ne znači da taj dokaz nije relevantan za druge predmete i biće korišten u drugim predmetima. Drugo, kad je riječ o kasarni - mi smo svjesni da su zatočenici bili držani na mnogim mjestima u okolici Brčkog. Najviše se govorilo o Luci, ali znamo da su se koristila i mnoga druga mjesta. To je takođe važno u drugim predmetima zbog raširene prirode i organizacije o kojima sam ukratko govorio ranije. Što se tiče prebacivanja predmeta, potpuno se slažem. Kao što smo ranije pomenuli, naša je namjera da blisko sarađujemo s ljudima koji će preuzeti te istrage i da im pomognemo s informacijama i na sve druge načine na koje budemo mogli.

Branko Todorović:

Prije svega, još jednom želim da se zahvalim našim gostima iz Haaga i da izrazim jedno izuzetno poštovanje ne samo za njihov rad u vezi sa zločinima koji su počinjeni u Brčkom, nego i našu zahvalnost zato što su danas ovdje i za nadu koju su nam pružili. A tu nadu vidim gledajući vaša lica. Veliki broj brčaka koji je ovdje, sa hrabrošću i odmjerenošću i strpljenjem pokušava da nađe odgovore na vrlo bolna pitanja. I ako bih pokušao da for-

mulišem zajedničku poruku svih nas danas ovdje svima u Brčkom, ne samo porodicama žrtava, ta bi poruka bila da mi želimo da dobro pobijedi zlo. Mi želimo vladavinu prava i želimo da ratni zločinci budu kažnjeni, bez uplitanja politike i nekih uskih interesa, bez

... ta bi poruka bila da mi želimo da dobro pobijedi zlo. Mi želimo vladavinu prava i želimo da ratni zločinci budu kažnjeni, bez uplitanja politike i nekih uskih interesa, bez zauzimanja nekakvih tvrdih pozicija s bilo koje strane.

zauzimanja nekakvih tvrdih pozicija s bilo koje strane. Mislim da svi građani BiH u velikoj mjeri danas spremni da na jedan civilizacijski izazov koji stoji pred nama, a to je upravo da zločin i zločinci budu kažnjeni, a mi kao građani možemo dati podršku tom procesu na način da od pravosuđa i vlasti zahtijevamo da rade svoj posao. Ja kao predstavnik niza nevladinih organizacija koje su aktivne u BiH, zaista mogu reći da je ova naša današnja konferencija samo početak. Mi ćemo imati nastavak ovoga u drugim gradovima i ponovno ćemo pitati i

nadležne u Distriktu Brčko, i nadležne u drugim entitetima, i međunarodnu zajednicu, naravno, šta su uradili se u BiH uspostavi vladavina prava. Mi ne tražimo ništa više. Mi jednostavno tražimo da se počinioци brutalnih zločina nad nedužnim ženama i djecom i ljudima konačno dovedu pred lice pravde.

Geoffrey Nice:

U svjetlu mnogih pitanja koja su postavljena o istragama koje nisu provedene, želim da ukažem na jednu stvar koja treba da bude jasna, u ime istražitelja i advokata u dijelu Tribunala koji se bavi istragama i podizanjem optužnica. Ustvari, može se ukazati na dvije stvari. Vaša tragedija je nama pružila privilegiju, zaista privilegiju, da se bavimo suštinskim pitanjima koja ratni zločini otkrivaju, a da pri tome nismo izloženi patnjama kojima ste vi pretrpjeli. Ali druga važna stvar za koju se nadam da ćete je prihvatiti jest da ne postoji, nema istražitelja ni advokata u okviru Tužilaštva MKSJ-a koji bi želio da se naše istrage okončaju. Mi shvatamo da će se morati okončati i mudrije glave su odlučile kada će se to dogoditi i kada moramo mi moramo da predamo posao lokalnim vlastima, i mi to prihvatamo. Ali molim vas, nemojte otići a da ne shvatite da bi svi istražitelji i advokati u okviru Tužilaštva željeli da nastave ovaj posao radi onoga što oni vide kao viši interes.

David Tolbert:

Ja bih htio da dodam da je svo osoblje u cijeloj instituciji duboko privrženo ovom procesu. Kao što si rekao, mudrije glave su donijele odluke koje moramo da prihvatimo. Želio bih da se zahvalim našim prevodiocima za izvrstan posao koji su obavili i da im se izvinim što smo tako dugo govorili bez pauze. Veoma smo se udubili u raspravu, ali to pokazuje i neka od pitanja s kojima se suočavamo na Tribunalu - skoro sve mora da bude prevedeno. Svi mi dolazimo iz različitih pravnih sistema i kultura. Tribunal očigledno ima mnoga pitanja kojima mora da se bavi, ali mislim da je mnogo postignuto s obzirom na veličinu zadatka s kojim se morao suočiti. Želim da se zahvalim svojim kolegama na njihovom dolasku ovamo. Za nas je ovo bila velika privilegija i čast da budemo ovdje, pred vama. Ja sam uvijek smatrao Tribunal vašim Tribunalom, a ne našim Tribunalom. On je osnovan da bi se bavio zločinima koji su se desili ovdje u Brčkom i širom ovog regiona. Na izvjestan način mi radimo samo ono što treba da radimo podnoseći vam izvještaj o onome što smo uradili. Za nas je zaista bila čast i zadovoljstvo da danas budemo ovdje i nadamo se da ćemo vas ponovo sresti nekom drugom prilikom

Citati iz sudskih postupaka korišćeni tokom konferencije su isključivo informativnog karaktera. Za prečišćen tekst vas molimo da konsultujete relevantne dokumente MKSJ-a.